

**ENFLASYONUN MALİ TABLOLARA ETKİLERİ VE TÜRKİYE
CUMHURİYET MERKEZ BANKASI MALİ TABLOLARININ GENEL
FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİ MODELİNE GÖRE DÜZELTİLMESİ**

Sevilay Tüzüner

Danışman
Prof.Dr.Nalan Akdoğan

Uzmanlık Yeterlilik Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Muhasebe Genel Müdürlüğü
Ankara, Haziran 2003

ÖNSÖZ

Ülkemizde yıllardır yaşanan yüksek enflasyon, birçok sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlara kaynak teşkil ettiği gibi, işletmelerin temel göstergeleri olan mali tablolarını da anlamsızlaştırmakta ve bir rakam yığını haline getirmektedir. Bu durum bir taraftan işletmelerin geleceğe yönelik plan ve program yapmalarını zorlaştırırken diğer taraftan fiktif kazançlar üzerinden devlete vergi vermelerine neden olmaktadır. Bu durumun yarattığı kaostan kurtulmanın yegane yolu, kuşkusuz enflasyonla mücadele ederek onu yenmektir. Enflasyonla mücadele edilirken bir yandan da mükelleflerin mağduriyetini önlemek için enflasyon muhasebesi yöntemlerine yardımcı olarak başvurulması zorunlu hale gelmektedir.

Bu amaçla hazırladığım çalışmamın her aşamasında yardımcı olan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Nalan Akdoğan'a, beni birikimleriyle yönlendiren Muhasebe Genel Müdürü Sayın Ali Vefa Çelik'e ve Genel Müdür Yardımcısı Sayın Nazan Sertbudak'a, gerek idari ve gerekse bilimsel konularda her türlü desteğini veren Muhasebe Müdürü Sayın Nurdan Karagözoğlu'na, tez çalışmalarım sırasında yardımlarını ve anlayışlarını esirgemeyen tüm Müdürlük arkadaşlarıma ve son olarak, bu çalışmamın hazırlanması aşamasında gerekli koşulları hazırlayan ve hoşgörülerini ile beni destekleyen eşim Utku Salih Tüzüner'e, annem Melahat Dede'ye, babam Arif Dede'ye ve canım oğlum Ata Tüzüner'e teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLO LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
KISALTMA LİSTESİ.....	ix
EK LİSTESİ.....	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ.....	1
İKİNCİ BÖLÜM	
ENFLASYONUN MALİ TABLOLARA ETKİLERİ.....	4
2.1. Mali Tablo Tanımı ve Türleri.....	4
2.1.1. Mali Tabloların Fonksiyonel Sınırları.....	6
2.2. Enflasyon.....	8
2.3. Enflasyon Etkileri.....	9
2.3.1. Enflasyonun Ekonomi Üzerindeki Etkileri.....	9
2.3.2. Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri.....	10
2.3.3. Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkileri.....	13
2.3.4. Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkileri.....	13
2.3.4.1. Enflasyonun Bilanço Üzerindeki Etkileri.....	14
2.3.4.1.1. Enflasyonun Parasal Kalemlere Etkileri.....	15

2.3.4.1.2. Enflasyonun Parasal Olmayan Kalemlere Etkileri.....	15
2.3.4.2. Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri.....	16
2.3.4.2.1. Enflasyonun Gelir Unsurları Üzerindeki Etkileri.....	17
2.3.4.2.2. Enflasyonun Gider Unsurları Üzerindeki Etkileri.....	17
2.3.5. Enflasyonun Vergiye Tabi Gelirler ve Mükellefler Üzerindeki Etkileri.....	18
2.4. Enflasyon Muhasebesi.....	19
2.5. Enflasyon Muhasebesi Yöntemleri.....	20
2.5.1. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi.....	20
2.5.2. Cari Değer (İkame Maliyeti) Muhasebesi.....	21
2.5.3. Genel Fiyat-İkame Maliyeti (Karma) Muhasebesi.....	23
2.6. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi Modeline Göre Mali Tabloların Düzeltilmesi.....	24
2.6.1. Genel Olarak.....	24
2.6.2. Endeks Seçimi.....	25
2.6.3. Mali Tabloların Düzeltilme Süreci.....	27
2.6.3.1. Bilançonun Düzeltilmesi.....	27
2.6.3.1.1. Parasal Kalemlerin Düzeltilmesi.....	28
2.6.3.1.2. Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi.....	28
2.6.3.1.3. Öz Kaynakların Düzeltilmesi.....	29
2.6.3.2. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi.....	29
2.6.3.2.1. Dönem İçinde Ortaya Çıkan İşlemlerin Düzeltilmesi.....	30
2.6.3.2.2. Dönem Başı ve Dönem Sonu Stok Kalemlerinin Düzeltilmesi.....	30
2.6.3.2.3. Döneme İlişkin Amortisman ve İtfa Paylarının Düzeltilmesi.....	31

2.6.3.2.4. Parasal Olmayan Kalemlerin Satışından Sağlanan Kar ve Zararların Düzeltilmesi.....	32
2.6.3.2.5. Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç ve Kayıplarının Hesaplanması.....	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
TÜRKİYE’DE ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMALARI.....	34
3.1. Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermeye Yönelik Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler.....	34
3.2. Maliye Bakanlığı’nın Yaptığı Düzenlemeler.....	37
3.2.1. Kısmi Düzeltme Yöntemleri.....	37
3.2.2. Genel Düzeltme Yöntemi–Enflasyon Düzeltmesi.....	39
3.3. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama (TMS-2)’nin İncelenmesi.....	41
3.3.1. Amaç, İçerik ve Kavramlar.....	41
3.3.2. Bilançonun Düzeltilmesi.....	44
3.3.3. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi.....	44
3.3.4. Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç ve Kayıpları.....	45
3.3.5. Nakit Akış Tablosu.....	46
3.3.6. Önceki Dönem Finansal Tabloları ve Konsolide Finansal Tablolar.....	46
3.4. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında SPK’nın Seri XI, 20 No.’lu Tebliği.....	47
3.4.1. Genel Bilgiler.....	47
3.4.2. Mali Tabloların Enflasyona Göre Düzeltilmesi.....	49
3.4.2.1. Bilançonun Düzeltilmesi.....	49
3.4.2.1.1. Amortisman Tabi Varlıkların Düzeltilmesi....	50
3.4.2.1.2. Stokların Düzeltilmesi.....	51

3.4.2.1.3. İştirakler, Bağlı Ortaklıklar, Bağlı Menkul Kıymetler ve Diğer Hisse Senetlerinin Düzeltilmesi.....	52
3.4.2.1.4. Öz Sermaye Kalemlerinin Düzeltilmesi.....	53
3.4.2.2. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi.....	53
3.4.2.3. Net Parasal Pozisyon Kar ve Zararının Hesaplanması.....	55
3.4.3. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Değerleme İlke ve Kuralları....	57
3.4.3.1. Finansman Maliyeti.....	57
3.4.3.2. Vadeli Alım Satımlar.....	57
3.4.4. Mali Tabloların İlk Kez Düzenlenmesinde Uygulanacak Özel Hükümler.....	58
3.4.5. Çeşitli Hükümler.....	59
3.5. Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 14 Sayılı Tebliği.....	61
3.5.1. Genel Bilgiler.....	61
3.5.2. Mali Tabloların Düzeltilmesi.....	65
3.5.2.1. Bilançonun Düzeltilmesi.....	65
3.5.2.1.1. İştirak, Bağlı Ortaklık ve Diğer Ortaklıkların Konsolide ve Konsolide Olmayan Mali Tablolarda Gösterilmesi.....	67
3.5.2.1.2. Amortismanlar ve Amortisman Tabi Varlıklar.....	68
3.5.2.1.3. Duran Varlıkların Maliyetine Giren Finansman Giderleri ve Kur Farkları.....	69
3.5.2.1.4. Gayrimenkullerin Değerlenmesine İlişkin İstisnai Durumlar.....	69
3.5.2.1.5. Öz Kaynak Kalemlerinin Düzeltilmesi.....	71
3.5.2.2. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi.....	72
3.5.2.3. Nakit Akım Tablosu.....	73

3.5.3. Diğer Hükümler.....	73
----------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TCMB MALİ TABLOLARININ GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİ MODELİNE GÖRE DÜZELTİLMESİ VE MEVCUT DURUM İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	77
4.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A.Ş. Hakkında Genel Bilgiler.....	77
4.1.1. Bilanço Kalemlerinin Parasal ve Parasal Olmayan Olarak Ayrılması.....	78
4.1.2. Düzeltme Faktörlerinin Hesaplanması.....	82
4.1.3. Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi.....	83
4.1.3.1. Arsaların Düzeltilmesi.....	83
4.1.3.2. Gayrimenkullerin Düzeltilmesi.....	84
4.1.3.3. Demirbaşların Düzeltilmesi.....	85
4.1.3.4. Sermaye Hesabının Düzeltilmesi.....	86
4.1.3.5. Yedekler ve Fonların Düzeltilmesi.....	86
4.1.3.6. 2001 Yılı Kârı İçin 2002 Yılında Yapılan İşlemler.....	89
4.1.4. Parasal Kalemlerin Düzeltmesi.....	89
4.1.5. Dönem Başı Bilançosunun Genel Fiyat Düzeyine Göre Düzeltilmesi.....	90
4.1.6. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi ve Net Parasal Pozisyon Kâr veya Zararının Hesaplanması.....	92
4.1.7. Dönem Sonu Bilançosunun Genel Fiyat Düzeyine Göre Düzeltilmesi.....	95
4.1.8. Tarihi Maliyet Muhasebesine ve Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzenlenmiş Mali Tabloların Karşılaştırılması.....	97

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	100
KAYNAKÇA.....	103
EKLER.....	106

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.1. TCMB A.Ş.'nin 2001 ve 2002 Tarihli Bilanço Kalemlerinin Parasal ve Parasal Olmayan Olarak Ayrımı Tablosu.....	79
Tablo 4.2. TCMB A.Ş.'nin Kısmi Düzeltme Yöntemlerinden Arındırılmış 2001 ve 2002 Bilançoları Tablosu.....	81
Tablo 4.3. Düzeltme Faktörleri Tablosu.....	82
Tablo 4.4. Arsalar Tablosu.....	83
Tablo 4.5. Gayrimenkul ve Amortismanlarının Düzeltilmesi Tablosu.....	84
Tablo 4.6. Demirbaş ve Amortismanlarının Düzeltilmesi Tablosu.....	85
Tablo 4.7. Sermayenin Düzeltilmesi Tablosu.....	86
Tablo 4.8. Adi ve Fevkaledede Yedekler Tablosu.....	87
Tablo 4.9. Hususi Yedekler Tablosu.....	88
Tablo 4.10. 2001 Yılı Kârı İçin 2002 Yılında Yapılan İşlemler Tablosu.....	89
Tablo 4.11. TCMB A.Ş.'nin 31.12.2001 Tarihli Bilançosunun 2002 Yılı Sonu Parasına Göre Düzeltilmesi Tablosu.....	91
Tablo 4.12. Net Parasal Pozisyon Kâr veya Zarar Hesaplanması Tablosu..	93
Tablo 4.13. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi Tablosu.....	94
Tablo 4.14. TCMB A.Ş.'nin 31.12.2002 Tarihli Dönem Sonu Bilançosunun Düzeltilmesi Tablosu.....	96
Tablo 4.15. TCMB A.Ş.'nin Tarihi ve Düzeltilmiş Değerlerle 31.12.2001 ve 31.12.2002 Tarihli Bilançoları Tablosu.....	97

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 4.1. TCMB A.Ş.'nin Tarihi ve Düzeltilmiş Değerlerle 31.12.2001 ve 31.12.2002 Tarihli Bilançoları.....	98

KISALTMA LİSTESİ

AICPA	: Amerikan Sertifikalı Serbest Muhasebeciler
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CBRT	: Central Bank of The Republic of Turkey
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
FASB	: Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
IAS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
IFAC	: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TEFE	: Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TÜFE	: Tüketici Fiyatları Endeksi

EK LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Ek:1- TCMB A.Ş.'nin 31.12.2001 Tarihli Bilançosu (Aktif).....	107
Ek:2- TCMB A.Ş.'nin 31.12.2001 Tarihli Bilançosu (Pasif).....	108
Ek:3- TCMB A.Ş.'nin 31.12.2002 Tarihli Bilançosu (Aktif).....	109
Ek:4- TCMB A.Ş.'nin 31.12.2002 Tarihli Bilançosu (Pasif).....	110
Ek:5- TCMB A.Ş.'nin 31.12.2002 Tarihli Gelir Tablosu.....	111
Ek:6- Fiyat Endeksleri.....	112

ÖZET

Tarihi maliyet esasına dayalı muhasebe sistemlerinden elde edilen bilgilerin, yüksek enflasyonun var olduğu ekonomilerde, işletmelerin gerçek durumlarını göstermeyecekleri bilinmektedir. Düzenlenen gelir tablolarındaki kâr gerçek olmayacağı gibi bilançolardaki varlık ve borçlar da gerçek değeri ile gösterilmemiş olacaktır. Bunun nedeni, muhasebe uygulamalarına yön veren mevzuatın maliyet esasını kavramını öngörmüş olmasıdır. Enflasyon dönemlerinde finansal bilgiler güvenilir olmadığı gibi karşılaştırılabilirlik özelliğini de kaybederler ve bu bilgileri kullanarak karar alan yönetimi, ortakları, yatırımcıyı, devleti ve diğer ilgilileri yanıltırlar. Yüksek enflasyonlu ekonomilerde, kurum kazancı üzerinden alınan vergiler, aslında işletmelerin gerçek kârından değil, fiktif kârları üzerinden hesaplandığından, verginin niteliği değişmekte ve kazanç üzerinden alındığı sanılan vergiler sermaye üzerinden alınan bir vergi niteliğine dönüşmektedir. Bu durum uzun dönemde işletmelerin öz sermayelerinin, gerek satın alma, gerekse üretim güçlerinin azalmasına neden olmaktadır. Tüm bunların önlenmesi, mali tabloların fiyat hareketlerine göre yeniden düzenlenmesi yani enflasyon muhasebesi uygulanması ile olanaklıdır.

Enflasyon muhasebesi uygulaması zor bir işlem olduğu için, buna bir de uygulanacak yöntemin zorluğunu eklemek doğru bir seçim olmayacaktır. O yüzden diğer enflasyon muhasebesi yöntemlerinden nispeten daha kolay olan ve geleneksel muhasebeden, paranın satın alma gücünün değişmezliği ilkesi dışında fazla farklılık göstermeyen “genel fiyat düzeyi muhasebesi” yönteminin uygulanması daha doğru bir seçim olacaktır. Ülkemizde muhasebe uygulamalarına yönelik standart koyucu kurumların hepsi enflasyon muhasebesi yöntemlerinden genel fiyat düzeyi muhasebesini kabul etmişlerdir. Enflasyon

muhasabesi, yasal düzenlemeler içerisinde sistematik olarak henüz yer almamakla birlikte yönetim muhasabesi içinde yerini korumaktadır. Ancak Türkiye'deki özellikle son iktisadi ve mali gelişmeler, uluslararası rekabet ve Avrupa Birliği'ne giriş süreci, bu konuda değişimi gittikçe zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle de Türkiye'de muhasebe uygulamalarına yön verecek muhasebe standartlarının, Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu olması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon Muhasebesi, Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi, TCMB Mali Tabloları

ABSTRACT

It is known that the data obtained from the historical cost based accounting systems do not represent the actual situations of the companies, in high inflation economies. While profit in income statements prepared is not actual, the assets and liabilities in balance sheets will not be represented by their actual values. The reason of this is that current laws directing the accounting applications foresee the cost basis concept. As financial data are not reliable in inflation terms, they also lose their comparability behaviour and mislead management, share-holders, investor, government and other relatives who make their decision by using those data. In high inflation economies, since the taxes collected from the company profits are not calculated by considering the actual profits of the companies but calculated by using the fictitious profits of them, quality of these taxes change and they shift to a type of tax which is calculated over the capital instead of the profit. This causes, in long term, decrease in the capital, purchase and production capacities of the companies. Preventing all these is only possible with the rearrangement of the financial statements according to the cost variations, which means the application of the inflation accounting.

Since application of the inflation accounting is a different process, addition of the difficulty of the method that will be applied, shall not be a true choice. Therefore, application of the "general price level accounting" method which does not differ much from the traditional accounting except the principle of unchangeability of the purchasing power of money and which is relatively easier than other accounting methods, will be the true preference. All of the associations who make standards related to the accounting applications in

Turkey, already accepted the general price level accounting among the inflation accounting methods. The inflation accounting preserves its place in the management accounting whereas it is not involved yet in the legal arrangements systematically. However, especially recent economical and financial progresses in Turkey, entrance period to international competition and European Community, necessitates development in this subject in time. Therefore, the accounting standarts that will direct the accounting applications in Turkey should be in compliance with the international accounting standarts.

Keywords: Inflation Accounting, General Price Level Accounting, CBRT Financial Statements

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ülkemizde uzun yıllar süren yüksek enflasyon, toplumda ekonomik, sosyal ve siyasal bir takım huzursuzluğun kaynağını teşkil ettiği gibi, mali kesimde de, özellikle vergi sistemini yıpratın, yozlaştıran bir etki meydana getirmiştir. Yıllardır enflasyonla iç içe yaşayan ülkemizde, enflasyon muhasebesi kavramı, 1980'li yılların başından bu yana vergi, muhasebe ve ekonomi ile ilgilenenlerin gündeminden düşmemiş olmasına rağmen, kavramın ne olduğu ve kavramdan ne anlaşılması gerektiği pek irdelenmemiştir. Vergi mükelleflerine göre bu kavram, daha az vergi ödemeyi sağlayacak bir mekanizma, muhasebe yöneticilerine göre, mali tablolarda işletmelerin gerçek durumunun yansıtılmasını sağlayacak bir araç, işletme yöneticileri için ise, para değerindeki değişmelerin yarattığı sorunlar için bir dizi önlemleri ifade etmektedir.

Yüksek enflasyonun var olduğu ekonomilerde, tarihi maliyet esasına dayalı muhasebe sistemlerinden elde edilen mali tablolardaki bilgiler, işletmelerin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını doğru ve gerçeğe uygun olarak yansıtmaktan uzaklaşır. İşletmenin yaşamını verimli ve kârlı bir şekilde sürdürebilmesi, ancak fiyat değişimlerinin işletme sonuçları üzerindeki olumsuz etkisinin giderilmesi ve mali tabloların, fiyat hareketlerine göre, yeniden düzenlenmesi ile olanaklıdır.

Enflasyon dönemlerinde finansal bilgiler güvenilir olmadığı gibi karşılaştırılabilirlik özelliğini de kaybeder. Finansal duruma ve faaliyet sonuçlarına ilişkin bilgilerin gerçeğe uygun olmaması ve karşılaştırılabilir olma

özelliğini kaybetmesi, bu bilgileri kullanarak çeşitli kararlar alan yönetimi, ortakları, yatırımcıyı, devleti ve diğer ilgilileri yanıltır. Finansal bilgilerin düzeltilmeden kullanılması durumu da yönetimin yanlış fiyat politikası izlemesine, geleceğe yönelik yatırım kararlarının verilmesinde yanılmasına, uygun bir kâr dağıtım politikası uygulamamasına, bölümlerin ve dönemlerin değerlendirilmesinde yanlış yargılara ulaşmasına neden olur. Diğer taraftan ortaklar; işletmeden yanlış bekleyişler içine girilebilir. Devletin kurum kazancı üzerinden aldığı vergiler işletmelerin gerçek kârından değil, fiktif kârları üzerinden hesaplandığından, verginin niteliği değişmekte, kazanç üzerinden alındığı sanılan vergiler aslında çoğu kez “sermaye” üzerinden alınan bir vergi niteliğine dönüşmektedir. Alınan bu yanlış kararlar, uzun dönemde işletmenin öz sermayesinin yanısıra gerek satın alma gücünün, gerekse üretim gücünün azalmasına neden olmaktadır. Bunların önlenmesi ve işletmenin yaşamını verimli ve kârlı bir şekilde sürdürebilmesi, fiyat değişimlerinin işletme sonuçları üzerindeki olumsuz etkisinin giderilmesi ve mali tabloların, fiyat hareketlerine göre yeniden düzenlenmesi ile olanaklıdır.

Tüm bunları giderici bir yöntem olarak kullanılan enflasyon muhasebesi, basit anlamda, işletmelerin kârından enflasyona tekabül eden bölümü ayırıp kalan kısmı vergilendirmesi, başka bir ifadeyle, bilançolarını enflasyondan arındırması demektir. Enflasyon muhasebesi, enflasyonu önleme aracı değil, sadece enflasyonun işletmeler üzerindeki etkilerinin ortaya konulmasını sağlayan bir muhasebe yöntemidir.

Bu paralelde, çalışma, beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan girişte, yani bu bölümde, genel olarak bu çalışmanın amacı ve diğer bölümlerde ne yapılacağı anlatılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, mali tablo, enflasyon kavramları anlatılmış ve enflasyonun ekonomi, işletmeler ve muhasebe üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Yine aynı bölümde, enflasyonun etkilerini gidermeye yönelik olarak enflasyon muhasebesi yöntemleri teorik olarak anlatılmıştır. Enflasyon

muhasebesi yöntemlerinden genel fiyat düzeyi muhasebesi yöntemine göre mali tabloların düzeltilme süreci üzerinde detaylıca durulmuştur.

Üçüncü bölümde, Türkiye'deki enflasyon muhasebesi uygulamalarına yer verilmiştir. Uluslararası düzenlemeler çerçevesinde, enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkilerini gidermeye yönelik olarak, Türkiye Muhasebe Standartları Kurumu'nun hazırlamış olduğu TMS-2, Maliye Bakanlığı düzenlemeleri, Sermaye Piyasası Kurumu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun hazırlamış olduğu tebliğler ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde ise, enflasyon muhasebesi yöntemlerinden Türkiye için yasal olarak kabul edilmiş olan "genel fiyat düzeyi muhasebesi modeli"ne göre TCMB'nin 31.12.2001 ve 31.12.2002 yılı mali tabloları düzeltilmiş ve tarihi maliyet muhasebesine göre düzenlenmiş mali tabloları ile karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise, genel bir değerlendirme yapıp, enflasyon muhasebesinin gerekli olup olmadığı tartışılmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ENFLASYONUN MALİ TABLOLARA ETKİLERİ

2.1. Mali Tablo Tanımı Ve Türleri

Mali tablolar, işletmelerin mali bünyeleri ve faaliyet sonuçları hakkında bilgi ileten en önemli bilgi aktarma araçlarıdır. İşletmelerin ortaklar genel kurulu için hazırlanan faaliyet raporlarında mali tablolar aracılığıyla ortaklara işletme hakkında bilgi aktarılır. Ortaklar, mali tabloları inceleyerek şirketin kârlılığı, ilerideki devrelerde kâr yaratma gücü, mali gücü, büyüme potansiyeli hakkında yargılara varır (Ertuna, 1980, s. 11).

İşletme yöneticilerinin temel amacı, işletme faaliyetlerinden sürekli ve tatminkar bir kâr sağlamak ile işletmenin sürekli olarak sağlıklı bir mali duruma sahip olmasını gerçekleştirmektir. Bu amacın gerçekleşmesi, gelecek dönemlere ait faaliyetlerin etkili bir şekilde planlanması ile yeterli yönetim kontrolünün sağlanmasına bağlıdır. İşletmenin cari dönemine ait mali tablolar, işletmenin en önemli yönetim kontrol aracını oluştururken, işletme yöneticileri, gelecek dönemlere ilişkin faaliyetlerin planlanmasında da cari dönemle geçmiş dönemlere ait mali tablolardan yararlanmaktadır (Yalkın, 1989, s. 43).

İşletmelerin belli bir dönem sonucundaki ekonomik ve finansal durumları ile ilerideki ekonomik ve finansal durumunda meydana gelmesi mümkün gelişme ve değişimleri göstermek amacıyla düzenlenen mali tablolar, genel olarak, aşağıda olduğu gibi Temel Mali Tablolar ve Yardımcı Mali Tablolar olmak üzere iki temel grupta toplanırlar:

1. Temel Mali Tablolar

- a. Bilanço
- b. Gelir Tablosu

2. Yardımcı Mali Tablolar

- a. Kâr Dağıtım Tablosu
- b. Dağıtılmamış Kârlar Tablosu
- c. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosu
- d. Fon Akım Tablosu
- e. Nakit Akım Tablosu (Akıncı ve Ünlen, 1988, s.7).

1. Temel Mali Tablolar

- a. Bilanço, belirli bir tarihte, firmanın varlıklarını (aktif değerlerini), borçlarını ve öz sermayesini tasnifli bir şekilde göstererek, firmanın mali durumunu, muhasebe kayıtlarına göre ortaya koyan bir tablodur.
- b. Gelir Tablosu, belirli bir hesap dönemi içinde işletme faaliyetlerini ve faaliyet sonuçlarını özetleyen bir tablodur.

2. Yardımcı Mali Tablolar

- a. Kâr Dağıtım Tablosu, işletmenin dönem ve/veya dönem öncesi kârlarının nasıl ve nerelere dağıtıldığını gösteren önemli bir tablodur.
- b. Dağıtılmamış Kârlar Tablosu veya şirketin yedek akçelerinde değişim tablosu ise, bir firmanın hesap dönemi başında dağıtılmamış kâr tutarını, hesap dönemi içindeki değişiklikleri ve dönem sonundaki dağıtılmamış kâr tutarını gösteren bir tablodur. Bu tablo, ayrıca düzenlenebileceği gibi gelir tablosu ile birleşik olarak da düzenlenebilir.

c. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosu, bir hesap dönemi içinde işletme sermayesinin (çalışma sermayesinin) kaynaklarını ve kullanılış yerlerini belirtmek suretiyle o dönemde net işletme sermayesindeki artış ve azalışı ortaya koyan bir tablodur.

d. Fon Akım Tablosu, firmanın belirli bir dönemdeki tüm mali kaynaklarını ve bunların kullanılış yerlerini gösteren bir tablodur.

e. Nakit Akım Tablosu, belirli bir dönemde firmanın parasal hareketlerini diğer bir deyişle para girişlerini ve para çıkışlarını özetleyen bir tablodur (Akgüç, 1990, s. 9-10).

Yukarıda, fonksiyonel açıdan temel mali tablo ve yardımcı mali tablo olarak sayılanlardan her biri yönetim kararlarına veri ve bilgi sağlamak bakımından önem taşımakla birlikte, bunlardan temel mali tablolar olarak nitelenen bilanço ve gelir tablolarının işletme kararları ile organik bağımlılığı nedeni ile, bu tablolar üzerinde durulması ve yönetim kararları ile olan ilişkisinin incelenmesi gerekmektedir (Akıncı ve Ünlen, 1988, s. 25).

2.1.1. Mali Tabloların Fonksiyonel Sınırları

Mali tablolar analizi, mali tablolarda yer alan bilgi ve verilere dayanılarak yapılır. Ancak; bu işlemin yapılması sırasında temel bilgi ve veri kaynağı olarak kullanılan mali tabloların her birinin, analiz çalışmasının bütünlüğü bakımından belli, kesin fonksiyonel sınırları bulunmaktadır. Bu fonksiyonel sınırlar, mali tabloların zaman zaman ayrı ayrı, genel olarak ise birlikte kullanılmaları zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Bir başka biçimde ifade etmek gerekirse; her mali tablonun mali analiz çalışması açısından ancak belli konularda aydınlatıcı, yönlendirici ve karar fonksiyonunu rahatlatıcı özellik ve nitelikleri vardır. Bu nedenle; mali tablolar analizi ile ilgili literatürde, mali tabloların fonksiyonel sınırları, önemle üzerinde durulan bir konudur. Bununla ilgili olarak çeşitli fonksiyonel sınır gruplamalarına rastlanılmaktadır. Denilebilir ki, en genel gruplama aşağıda gösterildiği gibidir:

- Mali tablolar faaliyetlerini sürdürmekte olan işletmeler için kesin nitelik taşımazlar.

Mali tablolardan faydalanarak, faaliyetlerini sürdürmekte olan bir işletmenin gerçek ekonomik ve finansal yapısını belirlemek mümkün değildir. Çünkü; belli bir dönemin ekonomik durumunu göstermek amacıyla düzenlenen bu mali tablolar, tarihsel bilgi ve verilere göre hazırlanmış durumdadırlar. Oysa bir işletmenin gerçek ekonomik ve finansal durumu; ancak faaliyetinin sona ermesi durumunda aktif ve pasif değerlerin tasfiyesi ile ortaya çıkar. Bu duruma göre, fonksiyonel sınırlar bakımından faaliyetlerini sürdüren işletmeler için bu tablolar kesinlik taşımaz.

- Mali tablolar ile belirlenen ve ölçülen gelir, işletmelere göre farklılıklar gösterir.

Muhasebe prensip ve kurallarına göre dönem gelirlerinin belirlenmesi ve ölçülmesi değişik yaklaşımlarla gerçekleştirilmektedir. Bu yaklaşımlara yön veren en önemli olay, dönem sonu envanterinin değerlemesinde ve taşınmaz değerlerden amortisman hesaplanmasında kullanılan yöntemlerin farklılığıdır. Bu duruma göre farklı değerlendirme ve amortisman hesaplama yöntemlerinin uygulanması işletmeler arasında dönem geliri bakımından değişik görüntüler ortaya koymaktadır.

- Mali tablolar, paranın satın alma gücünün değişmeyeceği, sabit kalacağı varsayımına göre hazırlanırlar.

Bilindiği gibi tüm mali tablolar, genel olarak teşebbüslerin ekonomik ve finansal yapıları ile bu yapılarda meydana gelen değişme ve gelişmeleri göstermek amacıyla düzenlenirler. Ancak; bu işlem yapılırken daima tarihsel para birimine göre davranılır. Bu davranışın en belirgin sebebi, paranın satın alma gücünün değişmeyeceği, sabit kalacağı varsayımıdır. Çok istikrarlı ve denge halindeki ekonomilerde bile böyle bir olay

gerçekleşmeyeceğine göre, tarihsel para birimine göre düzenlenen mali tabloların yanıltıcı olması doğaldır.

- Mali tablolarda sadece para birimi ile ifade edilebilen değerler yer alır.

Genelde bir teşebbüsün ekonomik ve finansal yapısına etki eden tüm faktörlerin para birimi ile ifade edilebileceği varsayılmış bulunmaktadır. Ancak; teşebbüsün ekonomik ve finansal yapısı bakımından büyük bir önem taşıdığı halde para birimi ile ifade edilemeyen bazı önemli olaylar, doğal olarak mali tablolarda yer almazlar. Bu da mali tabloların önemli bir eksikliğini, diğer bir deyişle engelleyici bir fonksiyonel sınırını ortaya koyar. Örneğin; müşteri kitlesinin işletmeye izafe etmiş olduğu firma değeri, satın alınmadığı sürece bilançoda gösterilememekte ve aktifin gizli bir yedek unsuru durumunda kalmaktadır. Halbuki bazı hallerde firma değerinin aktif değerler içerisinde oransal olarak büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir (Akıncı ve Ünlen, 1988, s. 7-9).

2.2. Enflasyon

Enflasyonu çok çeşitli şekillerde tanımlamak mümkündür.

En basit anlamıyla enflasyon, genel fiyat düzeyinin sürekli artması ve para değerinin düşmesidir. Parasal satın alma gücü ile reel mal ve hizmet arzı arasında, arz/talep dengesini daha yüksek düzeylerde gerçekleştiren, dolayısıyla fiyatları yükseltici yönde meydana gelen bir değişimdir.

Enflasyonun temel yapısını oluşturan nedenler ve bunların sonuçları açısından enflasyon üç ana grupta özetlenmektedir.

- **Talep Enflasyonu:** Parasal satın alma gücünün, reel mal ve hizmet artışından daha hızlı yükselmesi sonucunda oluşur. Bir süre sonra maliyet enflasyonuna sebebiyet verir.

- **Maliyet Enflasyonu:** Maliyet faktörlerinin fiyatlarında gerçekleşen yükselmelerin baskısıyla ortaya çıkan genel fiyat yükselişleridir.
- **Durgunluk İçinde Enflasyon:** Bir taraftan maliyet ve fiyat artışları olduğu halde, fiyat artışlarının reel satın alma güçlerinin üzerinde seyretmesi ile, piyasada talep noksanlığının da görülmesi şeklinde ortaya çıkan enflasyondur.

Gelişmekte olan ülkeler kalkınmayı temin edebilmek için ekonominin yapısını değiştirmeye çalışmaktadır. Bu süreçte meydana gelen değişimler, darboğazlar, enflasyona sebebiyet vermektedir. Böyle bir enflasyon ortamında fiyat hareketleri, genel fiyat yapısını zorladıkça, değiştirdikçe, ekonominin ölçü birimi olan paranın kendi değerinde değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Para, bu değişikliklerin boyutu oranında ölçü birimi olma özelliğini kaybetmektedir (Zaloğlu, 2002a).

2.3. Enflasyonun Etkileri

2.3.1. Enflasyonun Ekonomi Üzerindeki Etkileri

Enflasyon yaşanan bir ekonomide, enflasyonun ekonomideki belirsizliği artırması, faiz hadlerinin yükselmesi, herkesin kısa vadeli kârlar peşinde olması, uzun vadeli yatırım yapılmaması gibi çok ciddi sonuçlar yaşanır. Enflasyon olan bir ülke istikrarsız olarak kabul edilir ve yabancı sermaye bu ülkelere yatırım yapmak istemez. Enflasyonun bu tür olumsuz etkilerinden dolayı dünyada pek çok gelişmiş ülke ekonomik durgunluğu enflasyona tercih etmektedir.

İstikrarsız bir ekonomide getirisi uzun vadede geri dönen yatırımlar yapılmaz. Yatırımlar çok kısa vadeli ve ticarete dönük olur. Yabancı sermayeli kuruluşlar yüksek enflasyon yaşanan ülkelere ciddi yatırımları yapmak istemezler. Örneğin, Türkiye uluslararası sermaye hareketlerinden yeterli bir şekilde pay alamamakta, yerli sermaye de Türkiye yerine komşu ülkelere yatırımlar yapabilmektedir. Pek çok işletmenin Türkiye'deki mevcut yatırımlarını

dahi Bulgaristan ve Romanya gibi komşu ülkelere kaydırıldığı sık sık gözlemlenmektedir (Çelik, 2002).

Enflasyon düzeltilmesi olmaması kayıt dışı ekonomiyi teşvik etmekte ve kayıt dışı ekonominin temel sebepleri arasında yer almaktadır. Yerli sermayenin zarar görmesinin yanısıra, yabancı sermaye de bu faktörlerin etkisiyle ülkeye gelmemekte, hatta, yerli sermaye çeşitli şekillerde yurt dışına yönelmektedir (Zaloğlu, 2002b).

Yüksek enflasyon oranları, faiz hadlerinin iki nedenden ötürü yükselmesine yol açar. Birincisi, faiz hadleri enflasyon oranının üstünde olmak zorundadır, aksi halde hiç kimse borç vermek istemez. İkincisi ise, yüksek faiz hadleri enflasyonla mücadelede kullanılan bir yöntemdir. Faiz hadleri yükseldikçe bir ekonomide yapılan yatırımın miktarı azaldığı gibi, tüketici kredilerinin maliyetleri de yükselir. Bu nedenle faiz hadlerinin yükselmesi ekonomide talep daralması yaratır (Çelik, 2001).

2.3.2. Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri

Enflasyonun meydana getirdiği belirsizlik ortamının yarattığı risk (enflasyon riski, kâr riski, faiz riski), girişimcilerin büyük ve uzun vadeli yatırımlar yerine, tesis süresi kısa ve kendini süratle geri ödeyen darboğaz giderici, modernizasyon yatırımın tercih edilmesine neden olmaktadır. Gerçekten, enflasyonun uzun dönemde işletmeler üzerinde yaptığı en olumsuz etki, işletmelerin rasyonel hesaplara dayanan uzun vadeli planlama yapamamaları ve buna bağlı olarak uzun dönemli prodüktif (üretime yönelik) yatırım projelerinin gerçekleştirilmesinin zorlaşması ve yanlış kararların alınmasına neden olmasıdır. Bunun doğal sonucu olarak da yatırımların azalması ve iktisadi kalkınma hızının düşmesidir.

Enflasyon, kısa dönemde işletmelerin yatırım yapma risklerinin artmasına, üretim maliyetlerinin yükselmesine ve faiz yükünün artmasına neden olurken, uzun dönemde işletmelerin muhasebe sistemlerini ve mali tablolarını

anlamsızlaştırmaktadır. Böylece, muhasebede uygulanan kayıt, tasnif, takdim, yorum usulleri ile değerlendirme ve kontrol metodları, ekonomik hayatın normal dönemlerinde, yönetim kararlarına dayanak olacak doğru, gerçek bir bilanço ve gelir tablosu ile diğer muhasebe tablo ve verilerinin sağlanmasına imkan verdiği halde, yüksek enflasyon dönemlerinde bu vasfını büyük ölçüde yitirmektedir.

Bilindiği üzere, geleneksel muhasebe sisteminde, enflasyondan kaynaklanan kayıp ve/veya kazançların sonuç hesaplarına yansıtılma imkanı bulunmadığından, işletmelerde oluşan dönem kârı veya zararı da gerçek durumu göstermemektedir. Böylece işletmeler, rasyonellikten uzaklaşarak, dönem sonunda oluşan fiktif kârları dağıtmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle, yüksek enflasyon dönemlerinde geleneksel muhasebe ilkelerine göre hazırlanıp sunulan mali tablolar, fiyat hareketleri sonucu para biriminin satın alma gücünde meydana gelen azalışlar dikkate alınmadan hazırlandığından anlamsızlaşmakta ve gerçeği yansıtmaktan uzaklaşmaktadır. Öte taraftan, yüksek enflasyon dönemlerinde gelir ve gideri oluşturan kalemler farklı satın alma gücüne sahip para birimiyle ifade edildiğinden, mali tabloların homojenliği bozulmakta, tarihi maliyetler gerçek maliyetlerden az gözüktüğünden, cari maliyetler ile cari satışların karşılaştırma olanağı ortadan kalkmakta, dolayısıyla işletmede fiktif kârın doğmasına neden olmaktadır. Fiktif kârlar üzerinden ödenecek vergi ve dağıtılacak temettü, öz sermayenin satın alma gücünün ve üretim potansiyelinin korunması imkanını yok edip, işletme sermayesini bozacak, işletme faaliyetlerinin muntazaman aynı düzeyde sürdürülmesinde yönetimi sıkıntıya sokacaktır (Yüce, 1999).

Enflasyonun işletme faaliyetlerine etkilerini aşağıdaki ana başlıklar halinde özetleyebiliriz:

- İşletme faaliyetlerinin planlanması ve hesaplanmasında karmaşaya neden olur, belirsizliklere yol açar.
- Her şeyden önce enflasyon rakamının ne olduğu ve ne olacağı konusunda belirsizlikler oluşur.

- Ortaya çıkan belirsizlik ve spekülatif davranışlar nedeniyle tüm dengeleri altüst eder, riski artırır.
- Kayıt dışı ekonomiye kayışa neden olur.
- İşletmelerde verimlilik ve iktisadilik kavramlarını zedeler.
- Kaynak dağılımını bozar.
- Yatırımları olumsuz yönde etkiler ve bunun için getirilmiş olan teşvik sistemlerinin etkilerini azaltır.
- İşletmelerin sabit ve döner sermayelerini aşındırır.
- İşletmelerin öz kaynak, yabancı kaynak dağılımını bozar.
- Sağlıklı reel büyümeyi güçleştirir.
- Sermayenin iş hayatında risk alan, mücadele eden şekilde organize olması yerine rantiyer olarak organize olmasına neden olur.
- Haksız rekabete neden olur.
- Bu ve benzeri olumsuzluklara karşı, işletmelerin alacağı önlemlerle, istihdam politikası olumsuz yönde etkilenir.
- Bir süre sonra da sebep/sonuç ilişkisi birbirine karışarak, enflasyon inatçı ve bünyesel bir nitelik kazanmaya başlar ve psikolojik faktörlerin de devreye girmesiyle bu karmaşa yoğunluk kazanarak, kısır döngülere sebebiyet verir.
- Böyle bir ortamda işletmelerin faaliyet kârları büyük ölçüde fiktif olduğundan, bu durum vergi yükünü ağırlaştırır, mali tabloları bozar, çarpıtır ve reel kâr yerine sermayenin vergilendirilmesine neden olur (Zaloğlu, 2002a).

Enflasyondan kaynaklanan belirsizlik ve risk ortamında geleceğe yönelik hesap yapılamamakta, bu ise; gelişmek, büyümek ve hatta ayakta kalabilmek için zorunlu olan yatırım yapma riskini artırarak işletmelerin uzun vadeli yatırımlara gitme düşüncesini ortadan kaldırmaktadır.

Enflasyon dönemlerinde mal ve hizmetlerin fiyatları yükselmekte, ancak mal ve hizmet taleplerinin gelir ve fiyat esneklikleri farklı olduğu için, yüksek enflasyon dönemlerinde ve kısa dönemde bazı malların kârlılığını arttırmakta, bazılarının ise azaltmaktadır. Bu durumda bazı firmalar yatırım kararı almaktan çekinmekte, bazı firmalar ise yanlış yatırım kararı alabilmektedir (Bakır, 1996).

2.3.3. Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkileri

Enflasyonun muhasebe üzerindeki etkisi denilince akla gelen ilk şey, enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkisidir.

2.3.4. Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkileri

Enflasyonun işletmeler üzerindeki en olumsuz etkisi, işletme yönetiminin temel veri kaynağı olan muhasebe ve onun ürettiği mali tablolar (bilanço ve gelir tablosu) üzerindeki etkisidir.

Enflasyon, mali tabloların homojenliğini ve standart olma özelliğini zedeleyerek, işletmenin ekonomik ve mali yapısının faaliyet sonuçlarını tam ve doğru olarak yansıtmasına engel olmaktadır (Bakır, 1996).

Enflasyon ortamında para, değer ölçüsü birimi olma özelliğini kaybetmektedir. Bu şekliyle muhasebe, veriler, mali tablolar sadece vergi hukukuna hizmet eden bir belge niteliği kazanmaktadır (Zaloğlu, 2002a).

Mali tabloların enflasyondan arındırılmaması, vergi matrahı yanında ekonomi ve işletme ekonomileri üzerinde de olumsuz tesirler göstermekte; yabancı sermaye, sermaye piyasası, yatırım kararları, kredi kararları, kâr dağıtım kararları ve istihdam olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu şekilde oluşan

kaynak verimsizlikleri de yine enflasyonun sebepleri arasında yer almaktadır (Zaloğlu, 2002b).

Enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkileri; bilanço ve gelir tablosu üzerindeki etkileri olarak iki ayrı başlıkta incelenebilir.

2.3.4.1. Enflasyonun Bilanço Üzerindeki Etkileri

İşletmelerin varlık ve kaynak yapısını yansıtan bilançolar fiyat hareketlerinden büyük ölçüde etkilenmekte, enflasyon dönemlerinde gerçeği yansıtmamaktadır. Bilançonun temel amacı, işletme ilgililerine, işletmenin faaliyet araçlarını ve bu araçların elde edilmesi için yararlanılan kaynakları rapor etmektir. Yöneticiler, ortaklar, devlet, işletmeye borç verenler, işletme ile ilişkide olanlar, işletmede çalışanlar bu bilgilerden yararlanarak, işletme ile ilgili bilgi gereksinimlerini karşılamaktadırlar. Ancak, bilançonun bu bilgi verme görevini sunabilmesi için, bilançoda yer alan bilgilerin uyumlu, anlaşılabilir, güvenilir, tamam, tarafsız ve karşılaştırılabilir olması gerekmektedir. Oysa fiyatların yükseldiği ortamda, bilançoda yer alan veriler gerçeği yansıtmaktan uzaktır (Akdoğan ve Tenker, 1998, s. 679).

Bir işletmenin belirli bir andaki varlıklarını ve bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren bilançosunun kalemleri, enflasyondan aynı şekilde etkilenmemektedir. Bu kalemler; enflasyondan etkileniş durumuna göre “parasal kalemler” ve “parasal olmayan kalemler” olarak ikiye ayrılabilir. Parasal kalemler, para değerindeki değişmeler karşısında nominal değerlerini aynen koruyan, ancak satın alma güçleri fiyat hareketlerine göre ters yönde değişen varlık unsurlarıdır. Parasal olmayan kalemler ise, para değerindeki değişmeler karşısında nominal değerleri değişen fakat satın alma güçlerinde herhangi bir değişiklik olmayan varlıklardır (Arslan, 1997).

Enflasyon, işletmelerin bilançolarında yer alan parasal olan ve olmayan kalemleri farklı etkilediğinden, bu kalemlerin ayrı ayrı incelenmesinde yarar vardır.

2.3.4.1.1. Enflasyonun Parasal Kalemlere Etkileri

Enflasyonun parasal kalemlere olan etkisinin yönü, parasal kalemlerin varlık ya da kaynak oluşuna göre değişmektedir.

Bilançonun aktifinde yer alan parasal kalemlerin (kasa, banka ve alacaklar gibi) satın alma gücü enflasyon dönemlerinde düşmektedir. Parasal kalemleri elinde bulunduran işletmeler içinse, bu değer düşüşünden kaynaklanan bir zarar ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, enflasyon dönemlerinde bilançonun aktifinde bulunan parasal kalemlerden dolayı işletmeler bilançoların yansıtmadığı bir zarara uğramaktadır. Bununla birlikte; enflasyon dönemlerinde bilançonun pasifinde yer alan parasal kalemlerin işletmelere olumlu etkisi bulunmaktadır. Çünkü, borçlar alındığı tarihteki değerleri üzerinden ödeneceği için işletmenin reel borç yükü üzerinde bir azalma olmakta, dolayısıyla işletme, borçlarını satın alma gücü düşmüş para birimi ile ödeyeceğinden ilave bir kazanç elde etmektedir.

Enflasyon dönemlerinde elinde parasal (nakit) varlık bulunduran işletmeler satın alma gücü kaybına uğrarlar. Fakat elinde parasal pasifler bulunduran yani borcu olan firmalar ise dönem sonunda bir satın alma gücü kazancı elde ederler (Doğan, 1995a; Philips, 1990, s. 186).

Konuya, parasal kalemlerin toplam etkisi açısından bakıldığında, ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır. Enflasyon dönemlerinde parasal pasif kalemleri aktif kalemlerinden daha fazla olan işletmeler kârlı çıkarken, tam tersi durumdaki işletmeler zarar etmektedir. Ancak bu kazanç ve kayıpların büyüklüğü, alacak ve borçların vadelerine ve enflasyon oranına bağlı olacaktır (Güzeler, 2002).

2.3.4.1.2. Enflasyonun Parasal Olmayan Kalemlere Etkileri

Fiyat hareketleri doğrultusunda değer kazanan veya kaybeden parasal olmayan kalemler, bilançoda maliyet değerleri ile muhasebeleştirildikleri için,

enflasyon dönemlerinde tarihi maliyetlere göre düzenlenen bilançolarda gerçek değerlerinin altında gözükmetedirler.

Enflasyon en çok bilançoda görünen sabit varlıkları etkilemektedir. Muhasebede maliyetle değerlendirme ilkesi kullanılmakta olduğundan, sabit varlıklar edinildikleri yıldaki maliyet değeri üzerinden bilançoda görünürler. Bu süre içinde fiyatların genel düzeyi yükselmiş olduğundan, sabit varlıkların bilançoda görünen değerleri, gerçek değerlerinin yanında piyasa değerlerinin de çok gerisinde kalmış olur. Amortismanlar tarihi değerler üzerinden ayrıldığı için gerçek maliyetleri yansıtmamaktadır. Enflasyon dönemindeki kârlar çoğu kez yüksek ve yanıltıcı olmaktadır. Fiktif, görünüşte olan bu kâr oranları, enflasyon oranından yüksek olmaları halinde, enflasyon üzerinde kalan kısmı için gerçek ve anlamlı bilanço kârları olabilmektedir. Aksi takdirde, işletme kağıt üzerinde kârlı görünmesine rağmen gerçekte zararda olabilir (Doğan, 1995a).

Enflasyon dönemlerinde, parasal olmayan varlıklar nedeniyle işletmeler satın alma güçlerini dolayısıyla, sermayelerini koruyabilmektedirler.

Fiyat değişimlerinden en çok etkilenen kalemlerden biri olan stokların enflasyondan etkilenme derecesi, bu iktisadi varlığın devir hızına bağlıdır. Yüksek devir hızına sahip stokların enflasyondan etkilenme derecesi daha düşüktür. Öz kaynakların enflasyondan etkileniş biçimi ise bu kaynakların nasıl kullanıldığına bağlı olarak değişmektedir. Eğer işletme öz kaynaklarını parasal olmayan aktif değerlere yatırmış ise, fiyat yükselmeleri halinde söz konusu varlıklar değer kazanacağı için, öz kaynaklar da olumlu yönde etkilenmektedir. Oysa, tarihi değerlere göre düzenlenen bilançolarda değer artışları göz önüne alınmadığı için, öz kaynaklar daha az gözükmetedir (Güzeler, 2002).

2.3.4.2. Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri

Gelir tablosu, veya kâr zarar cetveli, belli bir hesap dönemindeki satış faaliyetlerinden elde edilen net geliri ve firmaların ticari faaliyetlerinin etkisini gösterir.

Gelir tablosu; fiyatların istikrarlı olduğu, fiyat artışlarının dolayısıyla enflasyonun yaşanmadığı ya da etkisinin az olduğu dönemlerde kendisinden beklenen görevi yerine getirir, aksi halde yani enflasyonun var olduğu ekonomilerde üzerine düşen görevi yerine getiremez, sağlıklı bilgiler sunamaz (Bakır, 1996).

Enflasyonun gelir tablosu üzerindeki etkileri, gelir ve gider unsurları olarak iki şekilde incelenebilir:

2.3.4.2.1. Enflasyonun Gelir Unsurları Üzerindeki Etkileri

Enflasyon dönemlerinde fiyatlar sürekli olarak yükseldiği için mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları da buna bağılı olarak artış gösterecek, dolayısıyla gelir tablosundaki satış hasılatı da tutar olarak artacaktır. Bu artış enflasyon oranının üzerinde ise gerçek, altında ise görünüşte bir artıştır (Doğan, 1995b).

Klasik muhasebe sistemi satışlarda görülen söz konusu artışların gerçek ya da görünüşte olduğu ile ilgilenmeyip bütün satışları gerçek yani reel kabul eder. Bu ise, işletme yönetiminin, faaliyetlerinin yönü açısından alacağı kararlarda hatalı sonuçlara neden olur (Bakır, 1996).

Satış gelirlerinin dışında işletmenin diğeri faaliyetlerinden olan gelirleri ve olağan dışı gelir ve kârları, enflasyon dönemlerinde fiyat yükselmeleri sonucu reel değerlerini kaybetmektedirler (Güzeler, 2002).

2.3.4.2.2. Enflasyonun Gider Unsurları Üzerindeki Etkileri

Enflasyon, gelir tablosunun maliyet ve gider kalemlerini de artırır. Burada önemli olan nokta, satış hasılatının, gerek mutlak gerekse nisbi bakımdan gider artışından daha yüksek olmasıdır.

Fiyatların genel seviyesindeki artışlar satılan malın maliyetini de etkilemektedir. Satılan malın maliyetinin unsurlarını oluşturan hammadde, mamul ve yarı mamul stokları, maliyet değeriyle muhasebe kayıtlarında yer

aldığından kârın olduğundan fazla çıkmasına, yani fiktif kâra neden olmaktadır (Doğan, 1995b). Bunun yanısıra genel üretim giderleri içinde yer alan ve tarihi maliyetlere göre hesaplanan amortisman giderlerinin düşük hesaplanması, enflasyon kârlarını artırıcı başka bir unsurdur (Güzeler, 2002).

2.3.5. Enflasyonun Vergiye Tabi Gelirler ve Mükellefler Üzerindeki Etkileri

Mali tablolardaki değişiklikler, fiktif gelirin hesaplanmasına yol açar; bu da gerçekte az kâr sağlayan veya zarar eden işletmelerin olduğundan kârlı görünmesine yol açar. Dolayısıyla işletmeler gereğinden fazla kurumlar veya gelir vergisi ödemek zorunda kalırlar.

Enflasyon, vergi kaçakçılığının artmasına ve işletmelerin kayıt dışı çalışmasına yol açar. Özellikle enflasyon oranının yükseldiği dönemlerde işletmelerde vergi kaçırma eğilimi artar (Çelik, 2001).

Yüksek enflasyon dönemlerinde zamanla anlamını yitiren aktif kıymetlerin maliyet bedelleri üzerinden ayrılan amortismanlar, reel gider etkilerinin çok altında bir etki yaparak reel olmayan parasal kârların oluşmasına neden olmakta ve bu kârlar üzerinden hesaplanan ve ödenen vergiler ve dağıtılan kârlar işletmelerin öz sermayelerini ve mali güçlerini zayıflatmaktadır (Uzun, 1999).

Hiperenflasyon, ekonomik ve sosyal bütün değerleri deformasyona uğrattığı gibi, mali tablolar dolayısıyla vergi matrahının oluşumunu da önemli ölçüde bozmaktadır. Böyle bir ortamda verginin gerçek kazanç üzerinden alınmaması nedeniyle çok büyük vergi adaletsizliği doğmakta, bu durum kayıt dışı ekonominin ve vergi kaçırmanın önemli sebepleri arasında yer almaktadır.

Anayasa'nın 73.maddesinin amir hükmü gereğince, enflasyon düzeltilmesi, vergi matrahının doğru ve adil tespiti için mutlaka gereklidir. Aksi takdirde, fiyatların genel seviyesindeki artışlar, ister büyük ister küçük oranlı

olsun, vergi matrahının doğru tespit edilememesine yol açmaktadır. Bu da vergi adaletini ve rekabet ortamını zedelemektedir (Zaloğlu, 2002a).

2.4. Enflasyon Muhasebesi

Yüksek enflasyon dönemlerinde klasik muhasebenin görevini yerine getirememesinden dolayı firmalar enflasyonun etkisinden kurtulma yolları aramaya başlamışlardır. Enflasyon ortamında, klasik muhasebenin yerine geçecek en iyi muhasebe sistemi, fiyat hareketlerini dikkate alan ve buna göre hesaplamalar yapan “enflasyon muhasebesi”dir.

Enflasyon muhasebesini, genel olarak geçmiş maliyetlerle değlerlenmiş işletme varlıkları ve borçları üzerindeki fiyat değışmelerinin etkisini gösteren muhasebe olarak tanımlamamız mümkündür (Doğan, 1995b).

Kuşkusuz enflasyon muhasebesi kavramı maliyet muhasebesi, banka, vergi muhasebesi vb. uzmanlık muhasebelerinde olduğu gibi özel ihtisas gerektiren işletme türleri ile muhasebe konuları için uygulanacak yöntemleri değil, genel muhasebenin dayandığı temel ilkelerden biri olan parayla ölçülme kavramının enflasyon nedeniyle işlevini yitirmesi sonucu bu işlevin yeniden tesisine yönelik bir çözümlmeyi ifade eder. Dolayısıyla enflasyon muhasebesi, bir uzmanlık muhasebesi değil, genel muhasebenin bazı durumlarda ortaya çıkan yetersizliklerinin giderilmesine yönelik tedbirlerdir. Ayrıca, enflasyon muhasebesi ne enflasyonu önleme aracı ne de enflasyonun işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerini tamamen giderme aracıdır. Enflasyon muhasebesi, sadece, enflasyonun işletmeler üzerindeki etkilerini giderecek şekilde bilgilerin ortaya çıkmasına ve dolayısıyla işletme yönetiminin bu konuda bilgilendirilmesine ve doğru kararlar alınmasına yardımcı olan bir araçtır (Yüce, 1999).

Özel ve genel fiyatlar düzeyindeki yükselmelerin nedeni ne olursa olsun, konu, işletme dışı bir faktör olarak belirmektedir. Bu olumsuzluğa, işletmenin önlem alması ve varlığını devam ettirmesi gerekmektedir. Enflasyonun

işletmelerin varlıkları ve bunların finansman kaynakları üzerindeki değişen ölçüde etkileri Enflasyon Muhasebesi uygulaması ile ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır (Hacırüstemoğlu, 1993).

2.5. Enflasyon Muhasebesi Yöntemleri

Geleneksel muhasebenin yüksek enflasyonun var olduğu dönemlerde yetersiz kalması üzerine, çeşitli enflasyon muhasebesi yöntemleri önerilmiştir. Bunlar, nisbi ve genel fiyat hareketlerinin ayrı ayrı ya da birlikte dikkate alınmasına göre üç ana gruba ayrılmaktadır.

2.5.1. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi

Bu yöntem, genel fiyat değişmelerinin mali tablolar üzerinde oluşturduğu etkileri gidermek ve fiyat hareketlerinin işletmenin ekonomik durumunu belirtmek amacı ile mali raporların genel fiyat endeksleri ile ayarlanmasını öngören bir yöntemdir. Başka bir deyişle mali raporların bugünkü para değerine göre ayarlanması ve hesapların bugünkü para birimine göre belirtilmesini esas alan bir yöntemdir.

Bu yöntemin temel özelliği, geleneksel muhasebe sistemini korumanın yanısıra, mali tabloların fiyat değişmelerine göre düzeltilip bugünkü para birimi ile belirlenmesidir. Faaliyet sonuçları, tüm kalemler aynı satın alma gücü birimine göre belirlendikten sonra gelirlerle maliyetlerin karşılaştırılması sonucu tespit edilmektedir (Arslan, 1997).

Genel fiyat düzeyi muhasebesinde, tarihi maliyetle değerleme ilkesinden hareket ederek işletmenin enflasyona karşı satın alma gücünün korunması prensibini benimsediğinden, işletmeler, geleneksel tarihi maliyet sistemlerini muhafaza etmekte ve hesaplarını tarihi maliyet temelinde göre hazırlamaktadırlar. Tarihi maliyetlerden cari değerlere bazı endeksler (TEFE, TÜFE veya Milli Gelir Deflatörü gibi) yardımıyla geçiş sağlanmaktadır. Bu yöntem, paranın genel satın alma gücündeki değişmelerin etkilerini ölçmeye yönelik olduğu için, işletmenin

faaliyette bulunduğu belirli bir sektöru dikkate almaksızın genel fiyat endekslerini tarihi maliyet tablolarını düzeltmek için kullanmaktadır (Yüce, 1999).

Genel fiyat düzeyi muhasebesinde aşğıdaki gibi hareket edilir:

- Uygulamaya dönem başı ve sonu bilançoları ile gelir tablosunun ele alınmasıyla başlanır.
- Bilanço kalemleri parasal olan ve olmayan kalemler olarak ayrılır.
- Parasal kalemler olduğu gibi bırakılıp, parasal olmayan kalemler, cari değerleri ve paranın satın alma gücüne göre ifade edilecek biçimde gösterilir.
- Dönem sonu parasal kalemler bilançoda paranın satın alma gücü katsayısı 1 olduğu için aynen yer alır.
- Stoklar, makine ve tesisler, teçhizat gibi parasal olmayan kalemlerin cari değerlerindeki değişiklikler ve bu değişiklikler üzerindeki genel fiyat düzeyi değişikliklerinin etkisi ayrı ayrı hesaplanır ve söz konusu kalemler bilançoda paranın satın alma gücüne göre gösterilir.
- Parasal kalemlerin satın alma gücü kazanç ve kayıpları hesaplanarak sonuç hesaplarına yansıtılır.
- Satılan malın maliyet ve amortisman giderleri gibi kalemler varlıkların ortalama cari maliyetleri esas alınarak hesaplanır (Arslan, 1997).

2.5.2. Cari Değer (İkame Maliyeti) Muhasebesi

Bazı mal ve hizmetlerin fiyatı, fiyatların genel seviyesinden daha hızlı veya daha yavaş değişirken, bazı fiyatlar aksi yönde hareket gösterebilmektedir. Bu nedenle fiyatlar genel seviyesi endeksi bütün ekonomi için ortalamaı ifade etmektedir. Mali tabloların ülke çapında ortalama fiyat artışlarını ifade eden bir

endekisle düzeltilmesi ise, ancak enflasyonun etkilerini genel olarak yansıtabilir. Oysa, işletmeler daha çok belirli mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişmelere karşı daha duyarlıdırlar. Bu nedenle, enflasyonun etkisini mikro ekonomi yaklaşımı içerisinde işletmelere yansıtabilmek için, özel fiyat değişmelerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Özel fiyat hareketlerini dikkate alan ve bu özel fiyat değişimlerini mali tablolara yansıtan enflasyon muhasebesi modeline “cari değer (ikame maliyeti) muhasebesi” denir (Doğan, 1995).

Cari değer muhasebesi, sermayenin üretim gücünü korumayı amaçlayan bir yöntem olarak da gösterilebilir. Sermayenin üretim gücünün korunması yaklaşımı, enflasyon dönemlerinde asıl olanın, öz sermayenin üretim gücünün korunması olduğunu kabul eder. İşletmenin fiziksel yapısının korunması anlamına gelen bu anlayışta; değerlemede, maliyet bedeli ilkesinin tamamen terk edilerek, yerine cari piyasa fiyatının temel alınması söz konusudur ve oldukça yaygın olan “yerine koyma” değerinin kullanılması en uygun değerlendirme ilkesi olarak görülmektedir (Gürdal, 1999).

Cari değer esasına dayalı değerlendirilmede, stoklar ve maddi sabit varlıkların gelecekte sunabilecekleri hizmet ya da hizmet edebilme kapasitesini karşılayabilecek bir başka varlık alındığında katlanılacak cari maliyet esas alınmaktadır. Burada söz konusu cari maliyet, varlığın yerine yenisinin alındığı dönemdeki ikame maliyeti olmayıp, içinde bulunulan dönemin cari piyasa fiyatıdır. Dolayısıyla, kâr kavramı da işletmenin varlıklarını ikame edecek seviyenin ötesinde gelir sağladığı takdirde geçerli olmaktadır.

Cari değer muhasebesinde, cari girdi fiyatları ile cari çıktı fiyatları göz önüne alınarak gelir ve giderlerin daha gerçekçi bir biçimde eşleştirilmesi sağlanmaktadır. Gelirler, cari fiyatlarla yapılan satışlardan doğmakta, bu gelirlere karşılık gelen giderler de kullanılan mal ve hizmetlerin cari fiyatları ile ölçülmektedir. Cari maliyetin cari gelirlere eşleştirilmesi sürekli tekrarlanıcı mahiyetteki işletme faaliyetleri için gelişmiş bir ölçü temin etmektedir. Varlıkları

elde tutmanın kazancı veya zararı, bu varlıkların fiyatlarının değişmiş olduğu dönemler için ayrı ayrı olarak belirlenebilmektedir. Böylece, bu esasa göre hazırlanan mali tablolar, işletme yöneticilerinin fiyat saptama, sermaye yatırımları, büyüme vb. konularda daha doğru kararlar almalarına yardımcı olmaktadır (Yüce, 1999).

2.5.3. Genel Fiyat- İkame Maliyeti (Karma) Muhasebesi

Karma yöntem, genel fiyat düzeyi muhasebesi ile cari değer muhasebesini uzlaştıran genel ve nisbi fiyat hareketlerinin tüm etkilerinin muhasebeye yansıtılması düşüncesinden kaynaklanan bir yöntemdir.

Genel fiyat düzeyi muhasebesi yöntemi, enflasyonun parasal kalemler üzerinde oluşturduğu satın alma gücü kazanç ve kayıplarını belirlemekte ve gelir tablosuna dahil etmektedir. Reel kalemler de genel fiyat endekslerine göre düzeltilip bilançoda düzeltilmiş değerleri ile gösterilmektedir. Ancak reel kalemleri elde tutma kazançları dikkate alınmamaktadır.

Buna karşılık ikame maliyeti yönteminde, fiyatlardaki genel değil özel değişmeler dikkate alınmakta ve bu değişmeler sonucu varlıkları elde tutma kazanç ve kayıpları hesaplanmakta, ancak parasal kalemlerde ortaya çıkan satın alma gücü kazanç ve kayıpları dikkate alınmamaktadır. (Kishalı, 2002, s. 125).

Karma yöntem, özel fiyat seviyesindeki değişmelere göre saptanmış söz konusu cari değer muhasebesi kârını, fiyatlar genel seviyesindeki değişmelere göre yeniden düzeltmektedir. Böylece, yapılan bu işlem sonucunda fiktif kâr bertaraf edilerek gerçek cari değer muhasebesi kârına erişilmektedir.

Karma yöntem, genel ve özel fiyat seviyesindeki değişmelerin tüm etkilerinin mali tablolara yansıtılmasını hedeflediğinden, diğer iki modele göre teorik üstünlüğe sahiptir. Ancak bu yöntemin uygulamadaki zorluğu nedeniyle şimdiye kadar hiçbir uygulama alanı bulamamıştır (Yüce, 1999).

Ülkemizde, enflasyon muhasebesi uygulaması yönünde çalışmalar yapan TMMOB, SPK ve BDDK, yukarıda sayılan enflasyon muhasebesi yöntemlerinden genel fiyat düzeyi muhasebesini benimsemişlerdir. Her ne şekilde değerlendirilirse yapılsın, genel fiyat düzeyi muhasebesinin kullanılması zorunlu kılınmıştır. Cari değer muhasebesinin daha gerçekçi olduğu savunulabilir, ancak, bu yöntemin uygulanmasındaki zorluk ve zaman alıcılık, genel fiyat düzeyi muhasebesinin seçilmesinde etkili olmuştur. Enflasyon muhasebesi uygulaması zor bir işlem olduğu için, buna bir de uygulanacak yöntemin zorluğunu eklemek doğru bir seçim olmayacaktır. Bu yüzden, nispeten daha kolay olan genel fiyat düzeyi muhasebesinin uygulanması, denetlenebilmeyi, aynı endeksler kullanılarak düzeltilen kalemlerin karşılaştırılabilmesini ve enflasyondan doğan kazanç ve kayıpların elimine edilmesiyle kârın daha sağlıklı bir şekilde saptanabilmesini mümkün kılmaktadır. TMS-2'nin genel fiyat düzeyi muhasebesini seçmesiyle, işletmeler enflasyon muhasebesi uygulamasına daha kolay geçebilecek ve kararlarına temel oluşturacak verilere daha kolay ulaşabilecektir (Gürdal, 1999).

2.6. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi Modeline Göre Mali Tabloların Düzeltilmesi

2.6.1. Genel Olarak

Genel fiyat düzeyi muhasebesi, genel fiyat değişimlerinin mali tablolar üzerinde oluşturduğu etkileri gidermek ve fiyat hareketlerinin işletmenin ekonomik durumunda yarattığı değişmeyi belirtmek amacı ile finansal raporların genel fiyat endeksleri ile düzeltilmesini öngören bir yöntemdir. Başka bir deyişle, mali tabloların düzenlendiği tarihteki paranın satın alma gücüne göre düzenlenmesini ve bu hesapların bu tarihteki para değerine göre ifadesini esas alan bir yöntemdir. Bu yöntemde tarihi maliyetler genel fiyat endeksine göre düzeltilmektedir.

Genel fiyat düzeyi muhasebesi, tarihi değerlere göre tutulan geleneksel muhasebenin terk edilmesini gerektirmeyip, klasik muhasebeye göre düzeltilip,

bugünkü para birimi ile belirlenmesi işlemidir. Bu nedenle ikisi arasındaki fark ölçü biriminden kaynaklanmaktadır. Genel fiyat düzeyi muhasebesinde kâr, tüm kalemler aynı satın alma gücü birimine göre belirlendikten sonra, gelirle maliyetlerin karşılaştırılması sonucu hesaplanmaktadır. Para değerindeki değişimler genel fiyat düzeyindeki değişikliklere göre saptanmaktadır. Söz konusu değişiklikler ise para biriminin tarihsel ve bugünkü satın alma gücü arasındaki değişim oranını yansıtan endeks sayılarının yardımı ile ölçülmektedir.

Genel fiyat düzeyi muhasebesinin temel amacı, farklı dönemlerdeki parasal değer, dönem sonundaki para birimi satın alma gücüne indirgemek amacıyla tüm rakamların karşılaştırılabilirliğini sağlayacak bir biçimde sunulmasına olanak vermektir (Akdoğan ve Tenker, 1998, s.701).

2.6.2. Endeks Seçimi

Genel fiyat düzeyi muhasebesinin uygulanabilmesi için, düzeltmede kullanılacak endeksin seçilmesi gerekir. Paranın satın alma gücündeki değişimin saptanmasında hangi endeksin kullanılacağı belirlenmesi bu yöntemin en önemli sorunlarından birisini oluşturmaktadır. Para değerindeki düşüşleri en iyi yansıtacak endeksler fiyat endeksleridir. Fiyat endeksleri olarak, TEFE, TÜFE, perakende eşya fiyatları endeksi, geçinme endeksi, ithal malları endeksleri sayılabilir (Akdoğan ve Tenker, 1998, s.702).

Genel fiyat düzeyi modelinde, enflasyon oranını ya da paranın satın alma gücündeki değişimleri ölçen endeksin seçilmesi son derece önemlidir. Bir endeksin genel fiyat seviyesinin amaçlarına uygun olup olmadığını anlamak için şu kriterlere göre değerlendirilmesi gerekmektedir:

- Endeks, genel nitelikte ve kapsayıcı olmalıdır: Burada genel fiyat endeksinin kapsayıcılığından anlaşılabilir, söz konusu endeksin karşılaştırma yapılan dönemde mübadele edilen bütün mal ve hizmet gruplarını içermesidir. Böylece, paranın değerindeki değişimi temsil

eden endeks mümkün olduğu kadar çok sektörü kapsamalı, paranın ekonomik değerini etkileyen temel ekonomik değişkenleri yansıtmalıdır.

- Endeks, önemli mal ve hizmetlerin fiyatlarının etkilerini doğru olarak yansıtmalıdır: Hızlı gelişen bir ekonomide, tüketici davranışları da hızlı değiştiğinden, eski davranışlara göre düzenlenmiş bir tüketici fiyat endeksi gerçeği yansıtmayacaktır. Bugün geçerli olan bir endeksin kısa bir zaman sonra modası geçebilir. Bu nedenle, endekslere dahil olan malların ve verilen ağırlıkların zaman zaman gözden geçirilmesi gerekmektedir.

- Endeks, yeteri kadar uzun ve güvenilir bir geçmişe sahip olmalıdır: Birçok firmada 20-25 yıl önce alınmış kıymetler hala işletmelerin aktifinde yer almaktadır. Örneğin, 10 yıllık geçmişini olan bir endeksin genel fiyat seviyesinde kullanılma olasılığı yoktur.

- Endeks, sık aralıklarla ve kısa sürede yayınlanan bir endeks olmalıdır: Endekslerin muntazam aralıklarla ve gecikmeden yayımlanması, fiyatlar genel seviyesi modeli için zorunludur. Aksi halde mali tabloların düzenlenmesi gecikecektir. Ayrıca kullanılacak endeksin en az üç ayda bir yayımlanması gerekmektedir. Bu nedenle, en iyi endeks milli gelir deflatörü olduğu halde, bu endeksin geç yayımlanması genel fiyat düzeyini muhasebesinde daha çok tüketici veya toptan eşya fiyatları endeksi kullanılmasına neden olmaktadır. Nitekim ülkemizde, enflasyon dönemlerinde mali tabloların düzeltilmesi esaslarını belirleyen TMS-2 Standardı, SPK ve BDDK tebliğlerine göre, mali tabloların düzeltilmesinde, DİE'nin Türkiye geneli için yayımlanmış olan toptan eşya fiyatları endeksinin kullanımı temel ilke olarak benimsenmiştir (Uman, 2002, s. 54).

2.6.3. Mali Tabloların Düzeltme Süreci

Mali tabloların genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesinde, düzeltmenin bütün kalemleri mi yoksa belirli kalemleri mi içereceği konusu büyük önem taşımaktadır.

Düzeltilme işleminin ilk kez yapılabilmesi için aşağıdaki işlemlerin sırası ile yapılması gerekmektedir.

- Tarihi verilere göre düzenlenmiş dönem başı ve dönem sonu bilanço ile gelir tablosunun temin edilmesi,
- Bilanço ve gelir tablosunda yer alan kalemlerden, paranın dönem sonu satın alma gücü ile ifade edilen ile edilmeyenlerinin belirlenmesi,
- Paranın dönem sonu satın alma gücü ile ifade edilmeyen kalemlerin hangi tarihlerde işlem gördüklerinin saptanması,
- Paranın dönem sonu satın alma gücü ile ifade edilmeyen kalemlerin düzeltilmesinde kullanılacak katsayıların saptanması,
- Katsayılar yardımı ile düzeltmelerin yapılması satın alma gücü kazancı ve kayıplarının hesaplanması ve mali tabloların buna göre yeniden düzenlenmesi (Akdoğan ve Tenker, 1998, s.703).

2.6.3.1. Bilançonun Düzeltilmesi

Genel fiyat düzeyine göre dönem başı ve dönem sonu bilançolarının düzenlenmesinde, bilanço kalemlerinin, parasal olmayan varlıklar, parasal varlıklar, parasal pasif kalemler ve öz kaynaklar olarak dört bölümde gruplandırılması gerekmektedir.

Bilançonun düzeltilmesinde, dönem başındaki bilanço ile dönem sonundaki bilanço ayrı ayrı ele alınmakta ve düzeltmeler buna göre yapılmaktadır.

2.6.3.1.1. Parasal Kalemlerin Düzeltilmesi

Dönem başı bilançosunda, kasa, banka, alacak senetleri gibi parasal aktif kalemler ile banka kredileri, satıcılara borçlar, borç senetleri, tedavüldeki tahviller gibi parasal pasif kalemlerin düzeltilmesinde şu formülden yararlanılmaktadır:

$$\text{Parasal Kalemler} \times \frac{\text{Dönem Sonu Endeks}}{\text{Dönem Başı Endeks}}$$

Dönem sonu bilançosunda ise parasal kalemler hiçbir düzeltmeye gerek kalmadan aynen tarihi değerleri ile yer alırlar.

Dönem başı bilançosundaki parasal kalemler bu şekilde düzeltilerek dönem sonundaki paranın satın alma gücüne göre ifade edilmiş olmaktadır. Dönem sonu bilançosundaki parasal aktif kalemler ile borçlar dönem sonu parası ile ifade edildiklerinden ayrıca bir düzeltmeye tabi tutulmamaktadırlar.

2.6.3.1.2. Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi

Parasal olmayan varlık ve pasif hesapların düzeltilmesinde, gerek dönem başı bilançosunun düzeltilmesinde gerekse dönem sonu bilançosunun düzeltilmesinde şu formülden yararlanılmaktadır:

$$\text{Parasal Olmayan Kalemin Tarihi Değeri} \times \frac{\text{Dönem Sonu Endeks}}{\text{Kalemin İşletmeye Girdiği Tarihteki Endeks}}$$

Bu düzeltme her bir parasal olmayan kalem için ayrı ayrı yapılmalıdır.

Maddi duran varlıklar ve bunlara ilişkin birikmiş amortismanlar, maddi duran varlık hangi yılda işletmeye girmiş ise o yılın düzeltme faktörü ile

çarpılmak suretiyle düzeltilecektir ve böylece dönem sonundaki paranın değeri ile ifade edilmiş olacaktır.

2.6.3.1.3. Öz Kaynakların Düzeltilmesi

Öz kaynak unsurları parasal olmayan pasif kalemlerden olduğundan, bu grubun da düzeltilmesinde endekslerden yararlanır. Bunun için de dönem sonu endeksinin, öz kaynak kalemlerinin ortaya çıktığı tarihteki endeks sayısına bölünmesi suretiyle bulunacak düzeltme sayısı kullanılır. Bazı durumlarda isteğe bağlı olarak öz kaynak grubu endeks kullanılmadan da düzeltilebilir. Öz kaynaklar, net aktif ile borçlar arasındaki fark olduğundan, düzeltilmiş aktif toplamından, düzeltilmiş borçlar toplamının çıkarılması suretiyle bulunabilir. Tarihi verilere göre saptanmış öz kaynak tutarı ile paranın satın alma gücüne göre belirlenmiş öz kaynak tutarı arasındaki fark, “yeniden değerlendirme farkı”, “sermaye düzeltme hesabı” gibi bir hesapta öz kaynak grubunda gösterilebilir. Ancak, üçüncü bölümde açıklanacak olan TMS-2 Standardı, SPK ve BDDK tebliğlerinde olduğu gibi, öz kaynak kalemlerinin her biri, olağanüstü yedekler ve dönem net kârı hariç tek tek düzeltilir. Enflasyon düzeltme farkları olağanüstü yedekler içinde raporlanır. Önceki yıllarda ayrılan yeniden değerlendirme artışları düzeltme kapsamına alınmaz ve bilançoya dahil edilemez.

2.6.3.2. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi

Gelir tablosunun genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesini 5 grupta inceleyebiliriz:

- Dönem içinde ortaya çıkan işlemlerin düzeltilmesi,
- Satılan malın maliyeti ile ilişkili olan dönem başı ve dönem sonu stok kalemlerinin düzeltilmesi,
- Döneme ilişkin amortisman ve itfa paylarının düzeltilmesi,
- Olağandışı gelir ve gider kalemlerinin düzeltilmesi,

- Parasal kalemlerin neden olduğu satın alma gücü kazanç veya kayıplarının saptanması.

2.6.3.2.1. Dönem İçinde Ortaya Çıkan İşlemlerin Düzeltilmesi

Gelir tablosu ile ilgili olarak dönem içinde ortaya çıkan düzeltilecek işlemler şunlardır:

- Satışlar,
- Alışlar,
- Giderler (amortisman ve itfa payları hariç),
- Diğer gelirler (parasal olmayan varlıkların satışından doğan kârlar hariç).

Bu kalemlerin düzeltilmesi, işlemin yapıldığı aya veya dönemin ortalama fiyat endeksine göre yapılmaktadır. Tüm gelir ve giderlerin, satışların, alışların dönemin bütün günlerine eşit biçimde dağılmış olduğu varsayıldığından bu kalemlerin düzeltilmesinde;

Dönem Sonu Endeks

Dönem Ortalama Endeksi

katsayısı kullanılmaktadır.

2.6.3.2.2. Dönem Başı ve Dönem Sonu Stok Kalemlerinin Düzeltilmesi

Stok kalemleri parasal olmayan varlık unsurlarından olduğu için, bu kalemlerin düzeltilmesinde de;

$$\text{Parasal Olmayan Kalemin Tarihi Değeri} \times \frac{\text{Dönem Sonu Endeks}}{\text{Kalemin İşletmeye Girdiği Tarihteki Endeks}}$$

katsayısı kullanılmaktadır. Ancak, stokların kaç aylık alışları yansıttığı bilinemiyor ise, stok devir hızlarından yararlanarak kaç aylık alışları veya üretimi yansıttığı saptanabilir. Örneğin stok devir hızı dört olan bir işletmede stoklar son üç aylık alışları veya üretimi yansıtmaktadır. Bu durumda düzeltme;

$$\frac{\text{Dönem Sonu Endeks}}{\text{Stokların Alındığı Son Üç Ayın Ortalama Endeksi}}$$

katsayısına göre yapılacaktır.

Üretim işletmelerinde, ilk madde ve malzeme stokları, yarı mamul stokları ve mamul stokları ayrı ayrı düzeltilmelidir.

2.6.3.2.3. Döneme İlişkin Amortisman ve İtfa Paylarının Düzeltilmesi

Dönemin amortisman giderleri, duran varlıkların düzeltilmiş tutarlarına amortisman oranının uygulanması suretiyle hesaplanabileceği gibi, tarihi verilere göre hesaplanmış amortisman giderlerinin, duran varlığın düzeltildiği katsayı ile düzeltilerek hesaplanması da mümkündür.

Gelecek aylara/yıllara ait giderlerin parasal olmayan varlık grubu içinde yer alması durumunda, bu kalemin döneme ilişkin itfa payları, gelecek aylara/yıllara ait giderlerin düzeltilmesinde kullanılan katsayıya göre düzeltilecektir. Özel maliyet, patent gibi maddi olmayan duran varlıkların itfa paylarının düzeltilmesinde de bu varlık kalemlerinin düzeltme katsayısı kullanılacaktır.

2.6.3.2.4. Parasal Olmayan Kalemlerin Satışından Sağlanan Kâr ve Zararların Düzeltilmesi

Tarihi verilere göre saptanan satış kârı veya zararın genel fiyat düzeyine göre saptanabilmesi için, satışa konu olan varlığın değerinin dönem sonu parası ile ifadesinin sağlanması, ayrıca dönem içinde yapılan satışın fiyatının da, satışın yapıldığı aya göre dönem sonu parasının değerine çevrilmesi gerekir. Böylece düzeltilmiş satış fiyatı ile düzeltilmiş maliyet değeri arasındaki fark genel fiyat düzeyine göre düzenlenen gelir tablosunda satılan varlığın kâr veya zararı olarak yer alacaktır.

2.6.3.2.5. Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç ve Kayıpların Hesaplanması

Enflasyon dönemlerinde ellerinde parasal varlık bulduran işletmeler, satın alma gücü kayıplarına uğrarlar. Diğer taraftan milli para birimine göre borçlu olan işletmeler, enflasyon dönemlerinde kazançlı çıkarlar. Bu nedenle parasal varlık ve borçlardan ortaya çıkan kazanç ve kayıpların, dönem kârının saptanmasında göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Parasal kalemlerin neden olduğu satın alma gücü kazanç ve kayıplarının hesaplanmasında sırası ile aşağıdaki işlemler yapılmaktadır:

- Dönem başı bilançosu verilerinden yararlanarak dönem başı düzeltilmiş parasal varlıklar ile düzeltilmiş parasal pasif kalemler arasındaki fark hesaplanır.
- Söz konusu farka, dönem içinde yapılan ve net parasal kalemlerde artış yaratan olayların (satışlar, gelir kalemleri, parasal olmayan varlıkların azalışından sağlanan girişler, parasal olmayan pasif kalemlerdeki artışlardan sağlanan girişler gibi) düzeltilmiş tutarları eklenir.

- Bulunan toplamdan dönem içinde gerçekleşip de net parasal kalemlerde azalış yaratan olayların (alışlar, harcamayı gerektiren gider kalemler, bazı durumlarda parasal olmayan varlık unsurlarındaki artışlar veya parasal olmayan pasif kalemlerdeki azalışlar gibi) düzeltilmiş tutarları çıkartılır. Parasal kalemlerin hesabında net alacaklardan hareket edilmesi durumunda, dönem içinde ayrılan karşılık giderleri ve reeskont faiz giderlerinin de burada azalış yaratan kalem olarak dikkate alınması gerekmektedir.
- Daha sonra bulunan fark ile, dönem sonu net parasal varlıklar karşılaştırılır. Dönem sonu parasal varlıklar ve parasal pasif kalemler esasen dönem sonu parası ile belirttiklerinden ayrıca bir düzeltilmeye tabi tutulmamaktadırlar. İkisi arasındaki fark, parasal kalemler nedeni ile ortaya çıkan satın alma gücü kazanç veya kayıplarını göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMALARI

3.1. Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermeye Yönelik Ulusal Ve Uluslararası Düzenlemeler

Enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkilerini giderici yönde pek çok ülkede çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler standartlar oluşturma ya da yasalar çıkarma yönünde ortaya çıkmıştır. Fakat enflasyonla ilgili olarak ilk düzenlemelere Amerikan Sertifikalı Serbest Muhasebecilerin (AICPA) hazırladığı standartlarda rastlanıyor. Bunun devamında ise Uluslararası Muhasebeciler Birliğinin yaptığı düzenlemeler görülmektedir.

Uluslararası boyutta Uluslararası Muhasebeciler Federasyonunun (IFAC) 1 Ocak 1990 tarihinde yürürlüğe giren “Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama” adlı 29 nolu standardını görmekteyiz. Bu standart, yüksek enflasyonlu bir ekonominin para biriminde raporlama yapan herhangi bir işletmenin , konsolide mali tablolarını da içeren mali tablolarına uygulanması yönünde oluşturulmuştur. Türkiye’de faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerde bu standardın uygulanması yaygın olarak görülmektedir. Bu şirketler mali tablolarını önce bu standart bağlamında enflasyona göre düzeltmektedirler. Daha sonra ise mali tablolarını kendi ülkelerinin para birimlerine çevirerek düzenlemektedirler. Bunun sonucunda da enflasyonun olumsuz etkilerini mali tablolarını düzelterek gidermiş olmaktadır ve buna da zorunludurlar.

Şu anda yüksek enflasyon koşullarının mevcut olmadığı Amerika Birleşik Devletleri’nde de Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB)

tarafından yayımlanan 89 numaralı standart bulunmaktadır. Enflasyon muhasebesi ilk olarak ABD’de uygulamaya konulmuştur. Enflasyon, ABD için 1977-1980 arasında ciddi sayılabilecek bir sorundu. ABD o dönemde şu anda uygulanan muhasebe sistemini değil de enflasyona göre ayarlanmış bir muhasebe sistemini uyguluyordu. Şu anda, ABD’de yüksek enflasyon koşullarının mevcut olmaması nedeniyle, enflasyona göre düzeltilmiş mali tablo düzenlenmemektedirler (Ekonomik Forum, 2002, s. 13).

Ülkemizde ise, SPK standartlarına uygun olarak hazırlanan mali tablolar, yüksek enflasyonun etkilerini dikkate almadığından, uluslararası yatırımcılar ve aracı kurumlar tarafından yeterli bilgi vermediği yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır. Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, SPK’ca yayımlanan muhasebe standartlarının uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumsuzluğuna neden olan en önemli eksikliklerden birisi olarak, enflasyon muhasebesine ilişkin düzenlemenin bulunmaması olduğunu ifade etmektedirler. Bu durum, yabancı yatırımcının Türkiye’ye yatırım yapmasını caydıracak sonuçlara yol açmaktadır. Diğer taraftan, bazı şirketlerin, ilave maliyetle bu tabloları hazırlayarak uluslararası yatırımcıların bilgisine özel olarak sundukları görülmektedir (Alp, 2001).

Türkiye’deki duruma bakılacak olursa ülkemizde ilk özel standart koyucu olarak kabul edebileceğimiz Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulunu (TMUDESK) görmekteyiz. Ayrıca, ülkemizde, “ulusal muhasebe standartları”nın oluşturulabilmesi açısından 15.12.1999 tarihinde Sermaye Piyasası Kanunu’na eklenen Ek 1. madde ile son derece olumlu bir adım atılarak; “Denetlenmiş mali tabloların sunumunda mali tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayınlamak” amacıyla Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuştur. TMSK tarafından belirlenecek standartların uygulama kapsamı henüz belirlenmiş olmamakla birlikte, tek bir ulusal muhasebe standartları setinin

oluşturulması açısından son derece önemli bir adım atılmış durumdadır (Bağcı, 2002). TMS-2'nin ülkemizdeki enflasyonist piyasa yapısı nedeniyle belirlediği standartlardan 2 nolu standardı ‘‘Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama’’dır. TMS-2 bu standardı 1997 yılında 29 nolu Uluslararası Muhasebe Standardı (International Accounting Standard IAS 29) paralelinde yayınlamıştır. 1992 yılında ‘‘Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği’’ yürürlüğe girdikten sonra 1994'te ‘‘Tekdüzen Hesap Planı’’ kabul edilmiştir ki bu bağlamda enflasyonun etkilerini ortadan kaldırmak için TMS No:2 yayınlanmıştır. Böylece de muhasebenin ürettiği mali tablolar bilgi kullanıcılarına bir anlam ifade edecek ve işletmelerle ilgili bilgiler yeterli ve güvenilir olarak açıklanmış olacaktır.

TMS-2 ile IAS-29 standartları içerik, amaç ve uygulama olarak aynı baza oturtulmuştur. Çünkü IFAC'ın uluslararası muhasebe standartlarına ilişkin alışmaları Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler rgt ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi tarafından desteklenmekte ve kurul harmonizasyon çalışmaları yapmaktadır. Türkiye'nin de bir Avrupa Birliği yesi olmak yönündeki çabaları göz önüne alındığında TMS-2 ile IAS-29 arasında paralellik bulunuyor olması kaçınılmaz bir durumdur. Uluslararası Muhasebe Standartları ile Türkiye Muhasebe Standartlarının birlikte ele alınmasının temelinde yatan neden, Türkiye'nin Uluslararası Muhasebeciler Federasyonunun (IFAC) bir yesi olması ve bu federasyonun tüm üyelerine yapılan düzenlemelerle uyumlu olmaları gibi bir yükümlülüğünün olması şeklinde açıklanabilir.

TMS-2, IAS-29 ile temel özelliklerde aynı olup uygulandığı yüksek enflasyon dönemlerinde karşılaşılabilecek sorunlara cevap verebilecek yapıdadır. Hazırlanmış olan bu 2 nolu standardın, AICPA'nın ve IFAC'ın bu konudaki standartlarıyla karşılaştırıldığında günümüzün ekonomik koşullarına uygun olduğu tartışmasız kabul edilebilir. Ayrıca bu standart uygulanması lkemizde SPK, BDDK ve Maliye Bakanlığı'nca da desteklenmektedir (Selimoğlu, 2001). SPK, IAS-29 ile aynı temel özellikleri taşıyan ‘‘Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Seri XI, 20 No.'lu Tebliği’’, BDDK ise, ‘‘Mali Tabloların Yüksek

Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin 14 Sayılı Tebliği” hazırlamışlardır. Maliye Bakanlığı da “Enflasyon Düzeltmesi” adı altında bir kanun tasarısı hazırlamaktadır.

3.2. Maliye Bakanlığı'nın Yaptığı Düzenlemeler

3.2.1. Kısmi Düzeltme Yöntemleri

Türkiye 1976 yılından beri yüksek enflasyonlu bir ortamda yaşamasına ve fiyatlar genel seviyesinde 246.000 kez artış bulunmasına rağmen enflasyon muhasebesini kabul etmemiş ülkelerden biridir. Halbuki Uluslararası Muhasebe Standartlarına bakılacak olursa, bir ülkede fiyatlar genel seviyesi, bir yıl öncesine göre yüzde on oranında artarsa, o ülkenin enflasyon muhasebesine geçmesi zorunlu hale gelmektedir. Türkiye bu önerilere uymamış ve enflasyon muhasebesine geçmeyi reddetmiştir. Bu yüzden, gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı kesimlerden haklı eleştiriler almış ve bu durum işletmeleri zor durumda bırakmıştır. Fakat, Maliye Bakanlığı, enflasyonun işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek ve enflasyon muhasebesine bir başlangıç olmak üzere, Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu ile Vergi Usul Kanunu içinde yaptığı düzenlemelerle, enflasyon muhasebesinin bazı ilke ve müesseselerine yer vermiştir (Tuncer, 2002a).

Enflasyon ortamında gelir üzerinden alınan vergiler (gelir ve kurumlar vergisi), cari fiyatlar esas alınarak hesaplanan kazançlar üzerinden alındığı için, mevcut vergi sistemi sermayenin vergilendirilmesine neden olmaktadır. Halen vergi sistemimizde işletmeleri enflasyona karşı kısmen koruyan ve bu etkiyi gösteren mekanizmalar mevcuttur. Bunlar:

- Gelirin elde edilme zamanı ile vergi ödeme zamanının farklı olması,
- Dönem sonunda stok değerlendirme yöntemi olarak LIFO (Last In First Out) yönteminin kullanılması,
- Yatırım indiriminde endeksleme uygulaması,

- Finansman fonu ve etkisi,
- Yıllara sari inşaat ve onarma işlerinde kazancın, işin bittiği yılda tespiti ve buna ilişkin verginin takip eden yılda ödenmesi,
- Yeniden değerlendirme müessesesi,
- Sabit kıymet yenileme fonu,
- Hızlandırılmış amortisman,
- Ticari kazançlarda maliyet bedeli artırımı,
- Bir kısım menkul sermaye iratlarına istisna uygulanması,
- Vergi kanunlarında yer alan maktu had ve tutarların enflasyona paralel olarak artırılması,
- Zirai kazançlarda maliyet bedeli artırımı,
- Değer artış kazançlarında maliyet bedeli artırımı.

Enflasyonun, vergisel açıdan bakıldığında mükellefler üzerine etkisi büyüktür. Enflasyonist ortamda büyüyen parasal büyüklükler, gerçek olmayan kârların oluşmasına ve bunlar üzerinden vergi ödenmesine neden olmaktadır. Yukarıda bahsedilen kısmi düzeltme yöntemlerinin, mükellefleri enflasyona karşı ne ölçüde koruyacağı tartışmalıdır (Uzun, 1999). Ekonomide para istikrarının korunduğu, ancak nisbi fiyat değişmelerinin işletme bünyesinde olumsuz etkiler meydana getirdiği dönemlerde klasik muhasebe ilkeleri terk edilmeyerek, sadece aksayan yönlerini yani mali tablolardaki bir ya da bir grup bilanço kaleminin düzeltilmesini amaçlayan kısmi düzeltme yöntemleri kullanılmalıdır. Bu yöntemler enflasyonun tüm etkilerini giderme ve mali tabloları tamamen anlamlı hale getirme iddiası bulunmayan tedbirler olup, kısa süreli ve düşük oranlı enflasyon dönemlerinde uygulanmalıdır (Yüce, 1999).

3.2.2. Genel Düzeltme Yöntemi-Enflasyon Düzeltmesi

Genel düzeltme yöntemi ise enflasyonun tüm mali tablo kalemleri üzerindeki etkilerinin kaldırılmasını amaçlar. Ülkemizde, kısmi düzeltme yöntemleri, vergi mevzuatının izin verdiği ölçüde uygulanmaktadır. Ancak bu uygulamalar, sürekli bir nitelik kazanan enflasyonun etkilerini kaldırmada yetersiz kalmaktadırlar. Bu bakımdan genel düzeltme yöntemlerinin uygulanması, yani tüm mali tabloların enflasyona göre düzeltilmesi gerekmektedir (Örten ve Karapınar, 2002).

Maliye Bakanlığı bu kısmi düzeltmeler yanında bütünsel bir düzeltme yöntemi olarak, "Enflasyon Düzeltmesi" adında bir kanun tasarısı hazırlamaktadır. Bu tasarı Vergi Usul Kanunu, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarında değişiklikler öngörmektedir. Tasarının birinci maddesi ile Vergi Usul Kanununun üçüncü kitabına "enflasyon düzeltmesi" adı altında dördüncü kısım eklenmektedir. Tasarı enflasyon muhasebesi yerine, Uluslararası Muhasebe Standartından da esinlenerek "enflasyon düzeltmesi" terimini kullanmıştır.

Vergi Usul Kanununa eklenen dördüncü kısma göre,

Kazançlarını bilanço esasına göre tespit eden gelir veya kurumlar vergisi mükellefleri, mali tabloların düzenlendiği tarih itibariyle son otuz altı ayda fiyat endeksinde meydana gelen artışın yüzde 100'ü aşması halinde, mali tablolarını bu kısımdaki esaslara uygun olarak enflasyon düzeltmesine tabi tutacaklardır. Bakanlar Kurulu bu oranı yüzde 35'e kadar indirmeye veya tekrar kanuni seviyesine yükseltmeye yetkili kılınmıştır.

Düzeltilme işlemlerinde, DİE'nce ilan edilen TEFE'ye göre hesaplanan düzeltme katsayıları kullanılacaktır.

Düzeltilme işlemlerinde, esas itibariyle "maliyet değeri" esas alınacaktır. Maliyet değeri yerine, yeniden değerlendirme faiz ve kur farkları eklenmişse, yeniden değerlendirme tümüyle elimine edilecek, faiz ve kur farklarının da reel olmayan kısmı düşüldükten sonra düzeltme işlemine tabi tutulacaktır.

Enflasyon düzeltmesi, kayıtlara dayanak teşkil eden belgelerin düzenlenme tarihi esas alınarak yapılacaktır. Ancak, düzeltmeye tabi tutulacak kıymetlerin türüne göre düzeltme işlemi, “satın alma, ödeme, tahsil, tescil veya mülkiyetin intikal ettiği tarih”lerden biri ile de yapılabilecektir.

Tasarı, parasal olmayan kalemler ile gelir tablosu kalemlerinin bu kanundaki esaslara göre düzeltilmesini öngörmektedir. Tasarıya göre enflasyon düzeltmeleri ile ortaya çıkan değer artışları, fark hesabı ile enflasyon düzeltme hesabına borç ya da alacak kaydedilecektir. Böylece tasarıda düzeltmelerin, ilgili hesapların altında açılacak “fark hesapları”nda izlenmesi, dolayısıyla resmi defterlere kaydedilmesi öngörülmektedir.

Pasif kıymetlere ait fark hesapları (sermaye, emisyon primleri, hisse senedi iptal kararlarına ait farklar gibi), kurumlar vergisi mükelleflerince sermayeye ilavesi dışında herhangi bir suretle başka bir hesaba nakledildiği veya işletmeden çekildiği takdirde, bu işlemin yapıldığı dönemlerin kazancı ile ilişkilendirilmeksizin, cari vergilendirme döneminin vergi matrahının tespitinde dikkate alınacak; ancak bu farkların sermayeye ilave edilmesi kâr dağıtımı sayılmayacaktır.

Enflasyon düzeltme farkları, gelir vergisi mükelleflerince başka bir hesaba aktarılamayacaktır. Aktarılması veya sermayeye ilave edilmesi halinde işletmeden çekilen değer olarak kabul edilecektir.

İlk düzeltme yılından sonraki enflasyon düzeltme hesabının bakiyesi enflasyon kayıp ya da kazancını verecektir. Böylece, gelir tablosu içinde yer alan bu bakiye, vergiye tabi dönem kazancının tespitinde dikkate alınacaktır.

Amortismanlar veya itfa payları, düzeltilmiş değerler üzerinden ayrılacaktır. Mükellefler amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini Maliye Bakanlığı'nın tespit ve ilan edeceği oranlar üzerinden itfa edecekler ve ilan edilecek oranların tespitinde iktisadi kıymetlerin faydalı ömürleri dikkate alınacaktır. Ayrıca, amortismanına tabi kıymetlerin aktife girdiği hesap dönemi için

ay kesri tam sayılmak suretiyle kalan ay süresi kadar amortisman ayrılır. Bu hükümlerle tüm varlıklar için kıst amortisman kabul edilmiştir.

2004 yılı mali kârın tespitinde düzeltilmiş mali tabloların kullanılması beklenmektedir. Taslak, ilk uygulama dönemi için kolaylaştırıcı hükümler de getirmektedir (Uman, 2003).

Bu taslağın temel farkı, düzeltme işlemlerini muhasebe kayıtlarına taşımasıdır. Bunun sonucunda da işletmeler vergilerini düzeltilmiş kârlar üzerinden ödeyeceklerdir.

Enflasyonun mali tablolar üzerindeki olumsuz etkisi, kısmi ve bütünsel düzeltme teknikleri ile ortadan kaldırılmaya çalışılır. Enflasyonun çok yüksek olmadığı ortamlarda kısmi düzeltme yöntemleri yeterli olabilmektedir. Ancak yüksek enflasyon ortamlarında mali tabloların gerçekleri en iyi şekilde yansıtılması için enflasyon muhasebesinin uygulanması gerekmektedir. (Gürdal, 1999).

3.3. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama (TMS-2)'nin İncelenmesi

3.3.1. Amaç, İçerik ve Kavramlar

Enflasyonun mali tablolara olan etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla Türkiye'de yapılan çalışmalar, sadece vergi mevzuatında yapılan değişikliklerle kalmamıştır. Muhasebe standartlarını belirleyen ve TURMOB bünyesinde oluşturulmuş olan TMS-2, enflasyon dönemlerinde mali tabloların düzeltilmesinin esaslarını belirleyen TMS-2 standardını yayımlamış ve mali tabloların bu esaslara göre düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir (Güzeler, 2002).

TMS-2 14 Nisan 1996 tarihinde yayımlanmış ve 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girmesi hedeflenmiş bir standarttır. Bu standardın amacı Madde-1'de üç başlık altında toplanmıştır:

- Bu standart, yüksek enflasyon ortamında temel mali tabloların (konsolide olanlar dahil) düzenleme esaslarını içerir.
- Yüksek enflasyonlu dönemlerde Türk Lirası birimine göre sunulan faaliyet sonuçları ve finansal durumun bir anlam taşımayacağı, liranın satın alma gücünde meydana gelen azalışlar, farklı tarihlerde ortaya çıkan işlem ve olayların karşılaştırılmasını önleyeceği ve sonuçların yanıltıcı olacağı göz önünde tutularak mali tabloların, dönem sonundaki liranın satın alma gücüne göre düzeltilmesi sağlanır.
- Düzeltme işlemi muhasebe kayıtları dışında raporlar (madde 28) aracılığıyla yapılır.

Yine TMS-2'ye göre bir ülkede yüksek enflasyonun varlığını gösteren göstergeler belirlenmiştir ve bu göstergelerden biri, birkaçı veya hepsinin varlığı halinde enflasyon muhasebesinin uygulanması gerekmektedir. Söz konusu maddeler Madde-3'te standardın içeriği kısmında sayılarak açıklanmıştır. Bunlar:

- Nüfusun çoğunluğunun, servetini parasal olmayan varlık edinerek veya yabancı para birimli yatırım araçlarına yatırım yaparak değerlemesi, elde Türk lirası nakit bulundurmuyarak satın alma gücünün korunabilmesi için eldeki nakdi, süratle parasal olmayan yatırımlara yöneltmesi,
- Nüfusun çoğunluğunun parayla ilgili işlemleri, istikrarlı gördüğü yabancı para birimleri ile yapması ve fiyatların yabancı para birimine göre belirlenmesi,
- Vadeli yapılan satış ve satın alımlarda: Vade süresi kısa olsa bile vade süresi içinde paranın satın alma gücünde beklenen kayıpların dikkate alınarak fiyatların vade farkı konarak saptanması,
- Fiyatların, ücretlerin ve faiz oranlarının fiyat endeksine bağlanmış olması,

- Son üç yıllık kümülatif enflasyon oranının yüzde 100 'e yakın ya da bu oranın üstünde oluşması,
- Yüksek enflasyon olduğunun belirtisi olan diğer göstergelerin varlığı.

TMS-2'nin 2.Maddesine göre bazı önemli terimler belirlenmiş ve bunlar açık bir şekilde yine aynı maddede tanımlanmıştır. Adı geçen bu terimler şunlardır.

- Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi,
- Cari Maliyet Muhasebesi,
- Net cari Yenileme Maliyeti,
- Net Nakit Değer,
- Net Bugünkü Değer,
- Genel Fiyat Endeksi,
- Parasal Kalemler,
- Parasal Olmayan Kalemler,
- Dönem Sonu Endeks,
- Dönem Başı Endeks,
- Ortalama Endeks,

TMS-2 standardı, mali tabloların düzeltilmesinde genel fiyat düzeyi muhasebesini temel almıştır. Standardın 4. maddesine göre, enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkilerini gidermek için bu tabloların düzenlendikleri tarihteki paranın satın alma gücüne göre düzeltilmesi gerekmektedir. Bu düzeltmeler yapılırken baz alınması gereken endeks Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) yayınladığı toptan eşya fiyat endeksidir.

Düzeltilme işlemlerinde ise şu formül kullanılmaktadır:

$$\text{Düzeltilme Katsayısı} = \frac{\text{Dönem Sonu Endeks}}{\text{İşlemin Gerçekleştiği Tarihteki Endeks}}$$

Standardın 27 nci maddesine göre, ekonomide yüksek enflasyon sona erdiği zaman işletmelerin mali tablolarını bu standarda göre düzeltmelerine gerek kalmamaktadır.

3.3.2. Bilançonun Düzeltilmesi

TMS-2'ye göre bilanço kalemleri düzeltme işlemleri bağlamında, parasal ve parasal olmayan kalemler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bilanço kalemlerinde bu tür bir ayırımın yapılmasındaki amaç, cari değerleriyle bilançoda yer alan parasal kalemlerin düzeltme işlemine tabi tutulmamasıdır. Parasal olmayan değerler bilançoda elde edilme tarihlerindeki değerlerinden yer aldıkları için bilanço gününde bilançoda cari değerleriyle yer alacak şekilde düzeltilmeleri gerekmektedir. Yalnız yeniden değerlendirme tutarları düzeltme işleminde dikkate alınmazlar.

3.3.3. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi

TMS-2'ye göre gelir tablosundaki tüm gelirler ve giderler bilanço günündeki paranın satın alma gücüne göre düzeltmeye tabi tutulurlar. Bu nedenle gelir ve gider unsurları ilk kaydedildikleri tarihten itibaren genel fiyat endeksinde meydana gelen değişikliklere göre yeniden belirlenir. Ayrıca ayrılacak olan amortisman ve tükenme payları da varlıkların düzeltilmiş değerleri üzerinden ayrılmak zorundadırlar.

Gelir tablosu kalemlerinin düzeltilmesinde, dönem içinde ortaya çıkan gelir ve giderlerin döneme dengeli bir biçimde dağıtıldığı varsayımı temel alınır ve bu kalemler "dönem sonu endeksi / dönemin ortalama endeksi" esas alınarak hesaplanan düzeltme katsayısı kullanılarak düzeltilir.

Parasal olmayan varlıkların satışından ortaya çıkan kâr veya zarar varsa bunlar da genel fiyat düzeyi esas alınarak düzeltilir ve düzeltilmiş satış bedeli ile düzeltilmiş varlık maliyeti arasındaki fark düzeltilmiş satış kârı veya zararı olarak adlandırılır (TÜRMOB, 2001).

3.3.4. Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç ve Kayıpları

Enflasyon döneminde, parasal varlık veya parasal borçların fiyat düzeylerine bağlanmadığı ortamda, parasal borçlardan fazla parasal varlık bulunduran işletmeler satın alma gücü kaybına uğrar. Diğer taraftan parasal varlıklardan fazla parasal borcu olan işletmeler ise satın alma gücü kazanır. Bu nedenle parasal varlık ve parasal borçlar farkından doğan kazanç ve kayıplar dönem kârının belirlenmesinde dikkate alınır. Bu tutar gelir tablosunda ayrı bir kalem olarak “Diğer faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar” veya “Finansman Giderleri” hesap gruplarında yer alır.

Parasal kalemlerin neden olduğu satın alma gücü kazanç ve kaybı şu şekilde hesaplanmaktadır:

- Dönem başı bilançosundaki parasal varlıklar ve parasal borçlar farkı dönem sonundaki paranın satın alma gücüne göre düzeltilir.
- Dönem içinde net parasal kalemlerde artış ve azalış yaratan işlemlerin dönem sonundaki paranın satın alma gücüne göre düzeltilmiş değerleri birinci aşamada hesaplanan tutara eklenir veya çıkartılır.
- İkinci aşamada bulunan tutar ile dönem sonundaki net parasal kalemler arasındaki fark, gelir tablosunda yer alacak parasal kazancı veya kaybı gösterir (TÜRMOB, 2001).

3.3.5. Nakit Akış Tablosu

Nakit akış (akım) tablosunun tüm kalemlerinin de bilanço tarihindeki paranın satın alma gücüne göre ifade edilmesi gerekir. Düzeltilmiş nakit akış tablosunun hazırlanmasında bilanço tarihindeki ölçü birimine göre ifade edilmiş dönem başı ve dönem sonu bilançoları ve düzeltilmiş gelir tablosu verileri kullanılır (TÜRMOB, 2001).

3.3.6. Önceki Dönem Finansal Tabloları ve Konsolide Finansal Tablolar

Bir önceki dönem verileri, ister tarihi maliyet değerleri ile isterse cari maliyet değerleriyle gösterilmiş olsunlar, genel fiyat endeksi kullanılarak dönem sonu bilançosunun hazırlandığı tarihteki paranın satın alma gücüne göre düzeltilir. Böylece, dönem sonu mali tabloların dönem başı mali tablolarla karşılaştırılmalı olarak sunulması sağlanır. Bir önceki dönemde mali tablo eklerinde açıklanan bilgiler de raporlama dönemi sonundaki paranın satın alma gücüne göre düzeltilir.

Yüksek enflasyonun var olduğu bir ekonomide rapor hazırlayan bir ana şirketin, yine yüksek enflasyonun var olduğu diğer ekonomilerin para birimleriyle raporlama yapan bağlı şirketleri olması durumunda, bu türdeki bağlı şirketlerin mali tabloları ana şirketin mali tabloları ile konsolide edilmeden önce, kesinlikle raporlama yaptıkları para birimine ait ülkenin genel fiyat düzeyine göre yeniden düzeltilir. Bağlı şirket yabancı bir şirket ise, yeniden düzenlenmiş mali tablolar dönem sonu kurlarıyla, ilgili ana şirketin para birimine çevrilir.

Değişik tarihli mali tabloların konsolide edilmesinin söz konusu olduğu durumlarda, parasal ve parasal olmayan tüm kalemlerin, konsolide mali tabloların hazırlandığı tarihte geçerli olan cari paranın satın alma gücüne göre yeniden düzeltilmesi yapılır (TÜRMOB, 2001).

3.4. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında SPK'nın Seri XI, 20 No.'lu Tebliği

3.4.1. Genel Bilgiler

Bu tebliğ Resmi Gazete'nin 28.11.2001 tarih ve 2459 sayılı nüshasında yayımlanmış ve aynı gün yürürlüğe girmiştir. Tebliğ'in 41. maddesi gereğince, enflasyon muhasebesi 31.12.2001 hesap dönemi için yıllık, bu tarihten sonra sona eren hesap dönemleri için ara ve yıllık mali tablolara uygulanmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girecekti. Ancak Türkiye Bankalar Birliği'nin konuya müdahale etmesi ve "Halka açık bankalar enflasyon muhasebesine göre bilançolarını düzenlerlerse zarar açıklar" gerekçesine dayanarak, SPK, bir tebliğ ile uygulamayı 01.01.2003 olarak ertelemiştir (Tuncer, 2002b).

Mali tabloların enflasyon tebliğinde yer alan hükümler çerçevesinde hazırlanması, vergi politikalarında bir değişikliğe gidilmesi anlamını taşımamaktadır. Zira vergi, Vergi Usul Kanununda belirlenen ilkeler çerçevesinde ulaşılan kâr üzerinden alınmaktadır. Ancak, bu şekilde ulaşılan kâr üzerinden alınan verginin, gerçek olmayan gelirler üzerinden alındığı, bunun sermayeyi vergilendirdiği eleştirisi sürekli olarak gündeme getirilmiştir. Bu tebliğde yer alan ilkeler uyarınca düzenlenecek mali tablolardan elde edilen sonuçlar, vergi idaresinin enflasyon muhasebesine geçiş konusunda alacağı kararlara önemli bilgi sağlayabilecektir (Alp, 2001).

Seri XI, No: 20 Madde 1'de belirtildiği üzere tebliğin amacı, yüksek enflasyon dönemlerinde mali tabloların hazırlanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir. Bu nedenle, mali tablolara yansıtılmış tüm kalemler, geçmiş dönem mali tablolarında yer alan kalemler de karşılaştırma amacıyla düzeltilerek, bilanço günündeki Türk Lirasının cari satın alma gücü cinsinden ifade edilmelidir.

Seri XI, No: 20 madde 1'de belirtildiği üzere, ortaklıklar, aracı kurumlar ve yatırım ortaklıkları ile bunların bağlı ortaklıkları ve iştirakleri kapsam içerisine

girmektedir. Kapsama dahil olan söz konusu işletmeler yüksek enflasyon dönemlerinde mali tablolarını tebliğde belirtilen usul ve esaslara uygun olarak hazırlamakla yükümlüdürler.

Tebliğin 6.maddesinde yüksek enflasyon döneminden ne anlaşılması gerektiği açıklanmıştır. Buna göre yıllık bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakamının, ilgili hesap dönemi dahil önceki üçüncü hesap döneminin başındaki fiyat endeksi rakamının iki katını aşması ve ilgili dönemin bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakamının, hesap döneminin başına göre yüzde 10 veya daha fazla bir oranda artması halinde veya yukarıda belirtilen süreden daha kısa bir sürede fiyat endeksi rakamının iki katına ulaşması halinde, içinde bulunulan yıllık hesap döneminde yüksek enflasyon dönemi başlar. Ayrıca, fiyat endekslerinde yukarıda belirtilen düzeyde artışlar olmamakla beraber, halkın tasarruflarını yabancı para cinsinden tutması, mal ve hizmet fiyatlarının yabancı para birimi üzerinden belirlenmesi gibi yüksek enflasyon emarelerinin mevcut bulunması halinde SPK, mali tabloların bu Tebliğ uyarınca hazırlanmasını isteyebilecektir (SPK, 2001)

IAS 29'da hiperenflasyon terimi kullanılmakla birlikte, tebliğdeki enflasyon tanımı IAS 29'un hiperenflasyon tanımı ile aynıdır. İkisi arasındaki tek fark, SPK'nın son yılın enflasyonunun yüzde 10 artması şeklinde ilave bir şart getirmesidir (Önder, 2003a).

Yüksek enflasyon döneminin ne zaman sona ereceği, yine aynı madde de belirlenmiştir. Yıllık bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakamının, ilgili yıl dahil önceki üçüncü yılın başındaki fiyat endeksi rakamının iki katından daha az olması halinde sona ermektedir. Bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakamının dönemin başına göre yüzde 10 veya daha az olması ise, devam etmekte olan yüksek enflasyon dönemini sona erdirmemektedir.

Tebliğde genel fiyat düzeyi muhasebesi benimsenmiştir (madde 8). Enflasyon döneminde görece fiyatlar da şiddetli şekilde dalgalanmaktadır. Spesifik fiyat değişiklikleri dikkate alınmamış, genel fiyat düzeyi değişikliklerine

göre mali tabloların düzenlenmesi ve DİE tarafından Türkiye için hesaplanan TEFE nin kullanılması öngörülmüştür.

Tebliğde bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin nasıl bir düzeltme işlemine tabi tutulacağı ayrıntılı olarak açıklanmıştır. TMS-2'de olduğu gibi, bu tebliğde de mali tablo kalemleri parasal ve parasal olmayan şeklinde ikiye ayrılmaktadır ve düzeltmeler bu ayrıma göre yapılmaktadır. Ancak burada bir istisna getirilerek, (m. 7) parasal olmayan varlıklar içinde yer alan fakat cari değerleri ile değerlendirilen yabancı para, kıymetli madenler, hisse senetleri ve menkul kıymetler gibi kalemler ile getirileri veya anaparaları enflasyona endekslenmiş olan varlık ve yükümlülüklerin, parasal kâr veya zararın hesaplanmasında parasal kalemler gibi işleme tutulması gerektiği belirtilmektedir

3.4.2. Mali Tabloların Enflasyona Göre Düzeltilmesi

3.4.2.1. Bilançonun Düzeltilmesi

Bilançonun düzeltilmesine ilişkin hükümler, tebliğin 9 ile 14. maddeleri arasında açıklanmaktadır.

Hazır değerler, ticari alacaklar, finansal borçlar gibi enflasyon döneminde nominal tutarları aynı kalan ancak reel değerleri düşen kalemler parasal kalemler olarak kabul edilmekte, bunun dışında kalan, stoklar, öz sermaye, maddi duran varlıklar, amortismanlar, hisse senetleri herhangi bir borsada işlem görmeyen finansal duran varlıklar gibi kalemler ise parasal olmayan kalemler olarak adlandırılmaktadır. Bilançodaki parasal kalemler, cari satın alma gücü cinsinden ifade edildiğinden herhangi bir düzeltme işlemine tabi tutulmazlar. Parasal olmayan kalemler ise, DİE tarafından Türkiye geneli için hesaplanan TEFE baz alınarak, aktife giriş tarihleri itibariyle hesaplanan düzeltme katsayısı ile çarpılmak suretiyle düzeltme işlemine tabi tutulmaktadır. Aktifleştirme tarihi satın alma veya imal tarihinden farklı olan varlıkların düzeltilmesinde, satın alma, imal ve maliyet unsurlarının gerçekleşme tarihleri dikkate alınır. Bunun yanısıra, yarı mamul ve mamul stoklarının düzeltme

işleminde ise, bunların maliyetine dahil edilen unsurların gerçekleşme tarihleri dikkate alınır (SPK, 2001).

IAS 29 madde 34'deki ve TMS-2 maddde 10'daki uygulamaya göre, parasal olmayan varlıkların düzeltilmesinde aktife giriş tarihleri esas alındığı nazara alındığında, hem uygulama kolaylığı hem de anılan standartlara uygunluk açısından aktife giriş tarihleri esas alınarak düzeltilmesi daha yararlı olacaktır. Diğer taraftan tebliğdeki "imal edilen mamullerde maliyet unsurlarının aktife giriş tarihi" esas alınır ifadesi yanlış anlaşılmaya neden olur bir nitelik taşımaktadır. Çünkü, maliyet unsurunu oluşturan direkt işçilik ve genel üretim giderleri dönüştürme giderleri olarak nitelenir ve gerçekleştikleri tarihin esas alınması gerekir. Bu iki gider unsuru hiç bir zaman mamul üretilmeden önce aktifle ilişkilendirilemez (Örten ve Karapınar, 2002).

3.4.2.1.1. Amortisman Tabi Varlıkların Düzeltilmesi

Amortisman tabi varlıkların ilk kez düzeltilmesi sırasında, bu varlıkların maliyetine ilave edilmiş finansman giderleri, kur farkları ve yeniden değerlendirme artışlarının, varlığın maliyetinden düşülmesi gerekmektedir. Ancak, amortisman tabi varlıkların maliyetine, aktifleştirilmeden önce dahil edilen kur farkları dahil finansman giderlerinin reel kısmının (ilgili dönem enflasyon oranının üstünde kalan kısmı) ilave edilmesi mümkündür. Yabancı para cinsinden borçlardaki finansman maliyetinin reel kısmının hesaplanmasında kur farkları da dikkate alınır.

Düzeltilme işlemlerinde, 233 sayılı Vergi Usul Kanununa göre yapılan yeniden değerlemenin, amortisman tabi iktisadi varlıklara ve birikmiş amortismanlarına etkilerinin arındırılması gerekmektedir.

Maddi duran varlıkların düzeltilmesi ile ilgili olarak IAS 29'da hesap detaylarına girmeden maddi duran varlıkların düzeltmeye tabi olacağı belirtilmekte, buna karşılık SPK Tebliğinde amortisman tabi varlıkların düzeltilmesi söz konusu olmaktadır. SPK Tebliği, IAS 29' dan farklı olarak toplu

yöntemlerin de kullanılabilceği ilkesini benimsemiştir (yöntemlerin mali tabloların gerçeği dürüst bir şekilde yansıtmasını engellemeyecek şekilde seçilmesi şartıyla). Mesela, maliyet unsurlarına inmeyip, mamuller gruplandırılarak, stok devir hızlarından, envantere bulunma süresi hesaplanıp buna göre düzeltme işlemi yapılabilir. IAS 29 madde 18'de belirtilen maddi duran varlıklar ile ilgili değerleme, bilirkişi tarafından yapılan bağımsız değerlemelerdir ve düzeltme işlemi değerleme tarihinden itibaren yapılır ve dolayısıyla tebliğde belirtilen yeniden değerlemeden farklıdır (Önder, 2003a), (IAS 29).

Düzeltilme işlemi, yukarıda belirtilen şekilde bulunmuş yeni değerler üzerinden yapılır; imal veya inşa edilen varlıkların düzeltme işlemine tabi tutulmasında, aktifleştirme tarihi farklı ise, aktifleştirme tarihi değil, varlığın maliyetine dahil edilen maliyet unsurlarının gerçekteleştiği tarih dikkate alınır.

3.4.2.1.2. Stokların Düzeltilmesi

Stokların düzeltilmesi tebliğin 12 nci maddesinde düzenlenmiştir. Hammadde, emtia, yarı mamul, ve mamul stokları, işletmelerin stok değerleme politikaları ile uyumlu olarak düzeltme işlemine tabi tutulacaktır. Bunların maliyetine dahil edilmesine müsaade edilmiş kur farkları dahil finansman giderleri 11 ve 23. maddelerdeki hükümler çerçevesinde düzeltme işlemine tabi tutulur. Kredi maliyetlerinin reel kısmının aktiflerin maliyetine eklenebileceğini SPK Tebliğ ve IAS 29'da onaylıyor. Ancak, IAS 29'da sadece yatırım harcamaları için bu uygulama varken, SPK stoklar üzerindeki için de aynı uygulamayı öngörüyor (Önder 2003b; IAS 29).

Tebliğin 12.maddesindeki kurala göre, işletme, ağırlıklı ortalama yöntemi kullanıyorsa, düzeltme işlemleri sırasında örneğin FIFO yöntemi kullanmayacak, yine ağırlıklı ortalama yöntemine göre düzeltme yapacaktır. Teorik olarak doğru olan bu kural uygulamada birçok güçlükler çıkaracaktır. Yarı mamul ve mamul stoklarının düzeltilmesinde, bunların yarı mamul veya mamul hale gelme tarihleri değil, maliyete dahil edilen unsurların gerçekteleşme tarihleri dikkate alınır.

Tebliğ, stok düzeltmeleri ile ilgili olarak, yoğun işlem gören stoklarla ilgili düzeltme katsayılarının saptanmasında toplu yöntemlerin kullanılabilceğini öngörmüştür. Bu konuda da bir de örnek vermektedir: Yoğun olarak işlem gören stoklar ile ilgili düzeltme katsayılarının saptanmasında; stok değerlendirme yöntemine bağlı olarak dönem sonu stoklarının ortalama maliyetine eşit veya en yakın alım maliyetinin gerçekleştiği ayın, alım tarihi olarak kabul edilmesi gibi toplu yöntemler kullanılabilir. Tebliğ bu şekilde kolaylaştırıcı bir yöntem seçmiş olmaktadır. Ayrıca bu yöntemlerin mali tabloların gerçeği dürüst bir şekilde yansıtmasını engelleyecek şekilde seçilmesi ve takip eden dönemlerde tutarlı bir şekilde uygulanması zorunludur.

3.4.2.1.3. İştirakler, Bağlı Ortaklıklar, Bağlı Menkul Kıymetler ve Diğer Hisse Senetlerinin Düzeltilmesi

Borsa rayici ile değerlendirilmemiş ve/veya Kurul'un konsolidasyona ilişkin düzenlemelerinde belirtilen ilkelere göre muhasebeleştirilmemiş iştirakler, bağlı şirketler, bağlı menkul kıymetler ve hisse senetleri maliyet bedellerinden aşağıdaki tutarlar indirildikten sonra kalan tutarlar dikkate alınarak düzeltme işlemine tabi tutulurlar:

- Enflasyon sebebiyle işletmelerin oluşturulmalarına izin verilen yeniden değerlendirme değer artış fonu gibi fonların sermayeye eklenmesi nedeniyle elde edilen tutarlar,
- Kur farkları dahil finansman giderleri (bunların reel kısımları için sabit varlıklardaki hükümler geçerlidir).

Tebliğ, "öz varlık yöntemi"ni kabul etmemiştir. Bilindiği gibi öz varlık yöntemi ülkemizde yaygın olarak kullanılmadığı gibi, bazı hallerde uygulanması mümkün olamamaktadır. Tebliğin bu tutumu gerçekçidir. Katsayı yöntemini uygularken de, fiktif değerlerin yukarıda belirtildiği şekilde iştiraklerin maliyetinden düşülmesi yerindedir (Uman, 2002).

Yapılan düzeltme işlemlerinde ise, sermaye artırımının tescil tarihi dikkate alınır.

3.4.2.1.4. Öz Sermaye Kalemlerinin Düzeltilmesi

Tebliğ 14 üncü maddesinde, öz sermaye içinde gösterilen ve enflasyon nedeniyle ortaya çıkan kalemlerin düzeltilmeyeceğini hükme bağlamış ve yeniden değerlendirme, değer artış fonu gibi enflasyon nedeniyle işletmelerin oluşturmalarına izin verilen fonların sermayeye ilave edilmesi, ortakların öz sermayeye katkısı olarak dikkate alınmaz, bu tür fonlar sermayeden ve öz sermayeden indirilir kuralını getirmiştir. Buna karşılık, reel değerler olan yedek akçelerin ve dağıtılmamış kârların sermayeye ilave edilmesi ortaklar tarafından konulan sermaye olarak dikkate alınacaktır. Bu madde uyarınca belirlenen ve daha önce sermayeye katılmış öz sermaye kalemlerinin düzeltilmesinde, sermaye artırımının tescil tarihi veya sermaye artırımına mahsuben ödenen tutarların tahsil tarihi esas alınacaktır. Ancak, sermayeye ilave edilmiş olsun veya olmasın emisyon primlerinin düzeltilmesinde ise tahsil tarihleri dikkate alınacaktır (SPK, 2001).

Maddede öz sermaye kalemlerinin düzeltilmesi konusu ayrıntılı olarak ele alınmamaktadır. Örneğin maddede, cari dönem net kârının düzeltilmesine gerek olmadığı belirtilmelidir (Örten ve Karapınar, 2002).

3.4.2.2. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi

Tebliğ, gelir tablosunun düzeltilmesi ile ilgili olarak 15 inci maddesinde, gelir tablosunun bütün kalemleri, paranın bilanço günündeki satın alma gücü cinsinden ifade edilmek amacıyla, gelir ve giderin tahakkuk ettiği tarihler esas alınarak düzeltme işlemine tabi tutulacağı hükmünü getirmiştir. Bu genel kuralın yanısıra Tebliğ, kolaylaştırıcı kural olarak, döneme yaygın olarak yapılan giderler ve elde edilen gelirler, tahakkuk tarihleri dikkate alınmadan, dönem sonu fiyat endeksi rakamının dönem ortalama fiyat endeksi rakamına bölünmesi suretiyle düzeltme işleminin yapılabileceğini kabul etmiştir. Bu kuralın uygulanabilmesi

için, gelir ve gider kalemlerinde gerçekleşen hareketlerin mevsimlik etki göstermemesi ve tüm döneme eşite yakın şekilde dağıldığının varsayılabilmesi için yeterli gerekçelerin varlığı şart olmaktadır. Bu düzenleme IAS 29 ile gelişmektedir (Uman, 2002). IAS 29 madde 26 da, gelir ve gider kalemleri muhasebeleştirildikleri tarihten itibaren genel fiyat endeksindeki değişiklikler uygulanarak düzeltilir denmektedir (IAS 29).

Tebliğin 16 ve 24 üncü maddeleri amortismanlarla ilgili olarak aşağıdaki düzenlemeyi yapmıştır:

Amortismanlar ve itfa payları, aktiflerin düzeltilmiş değerleri üzerinden hesaplanacaktır. Amortisman ve itfa paylarının ilgili hesaplara dağıtımında, bu şekilde bulunan (düzeltilmiş) tutar dikkate alınacak ve bunun sonucu olarak, amortisman ve itfa payları gelir tablosunda ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmayacaktır.

Tebliğin 24 üncü maddesinde de aynı kurala yer verilmiştir. Ayrıca, yine aynı maddede amortismanlar konusunda önemli ölçüde değişik hükümler getirilmiştir: Yüksek enflasyon döneminde, amortisman hesaplamalarında Kurulun muhasebe standartlarında yer alan "Vergi mevzuatının amortisman sürelerine ilişkin düzenlemelerine uyulması bu hükme aykırılık teşkil etmez" hükmü burada uygulanmamaktadır. Daha önce bu şekilde bulunan oranlardan farklı oranlarda amortisman tabi tutulmuş varlıklar, bu fıkra uyarınca bulunacak yeni oranlar üzerinden geçmişe şamil olacak şekilde amortisman tabi tutulması gerekmektedir. Böylece enflasyon muhasebesi uygulamalarında amortisman süresi, varlığın faydalı ömrü olmaktadır.

Tebliğ ayrıca kıst amortisman yönteminin de kullanılabileceğini kabul etmiştir. Yine aynı maddede , bilanço tarihi itibarıyla aktifte bir hesap döneminden daha az bir süre bulunan varlıklara ilişkin olarak, bir tam yıl için öngörülen amortisman tutarının, varlığın aktifte kalış süresiyle orantılanması suretiyle bulunan tutar kadar amortisman ayrılır, denmektedir.

Tebliğin bu hükmü yerindedir. Enflasyon muhasebesinin uygulamaya konulması ile, amortisman giderlerinin hesaplanmasında vergi mevzuatında da değişikliğe gidilip, yeniden değerlendirme uygulamasının terk edilmesi, faydalı ömür sürelerine geçilmesi ve kıst amortisman uygulamasına dönülmesi gerekmektedir (Uman, 2002).

Tebliğin 17 nci maddesinde satışların maliyetinin nasıl düzeltileceği belirtilmektedir. Satışların maliyeti, stokların ve diğer maliyet unsurlarının düzeltilmiş tutarlarının dikkate alınması suretiyle yeniden hesaplanmaktadır. Başka bir ifadeyle, düzeltilmiş mali tabloların düzeltilmiş değerleri üzerinden hesaplanmaktadır.

Tutarı dönem sonunda değişecek veya dönem sonunda ortaya çıkacak verilere göre yeniden hesaplanacak olan kıdem tazminatı, vergi karşılıkları gibi giderlerin düzeltilmesi işleminde, Tebliğin 18 inci maddesinde belirtildiği üzere, karşılıkların dönem içinde ayrılan kısmi tutarları, tahakkuk tarihleri dikkate alınarak ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmazlar. Bu madde ilke itibariyle doğru olup, kıdem tazminatı karşılığı, vergi karşılıkları gibi giderlerin yıl sonunda tekrar düzeltilmemesi yerindedir (Uman, 2002).

Tebliğin 19 uncu maddesi, parasal olmayan varlıkların satışından ortaya çıkan kâr ve zararların düzeltilmesini açıklamaktadır: Gayrimenkul satışı gibi, satışlar ve satışların maliyeti ile ilişkilendirilmeden, gelir veya gider olarak doğrudan gelir tablosuyla ilişkilendirilen parasal olmayan kalemler, satışa konu olan varlığın düzeltilmiş değeri ile satış bedelinin düzeltilmiş değeri arasındaki fark olarak yeniden hesaplanmaktadır. Eğer bu düzeltme bilanço tarihindeki para değeriyle yapılmış ise, bu kalemler ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmazlar.

3.4.2.3. Net Parasal Pozisyon Kâr ve Zararının Hesaplanması

Tebliğin 20 nci maddesinde tanımlanan “net parasal pozisyon kâr ve zararı” kavramı, TMS-2’deki “parasal değerleri elde bulundurma kayıp ya da kazancı” kavramı ile aynıdır. Bu maddede, bu kavram detaylıca açıklanmıştır.

Yüksek enflasyon dönemlerinde işletmeler, parasal varlık ve yükümlülükler nedeniyle oluşan kazanç ve kayıpları, bu maddede belirtilen istisnalar hariç, birbirinden mahsup etmek suretiyle , net parasal pozisyon kâr veya zararını hesaplarlar.

Tebliğ, net parasal pozisyon kâr veya zararının hesaplanmasında kullanılmak üzere TMS-2'ye benzer bir tablo düzenlemiştir. Bu tabloda, dönem başı net parasal pozisyon, dönem içinde net parasal pozisyonda artış yaratan işlemler ile dönem içinde net parasal pozisyonda azalış yaratan işlemler ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Düzeltilmiş mali tablolardan bulunan değerlerin, tablodaki yerlerine konulmasıyla dönem sonunda olması gereken net parasal pozisyon hesaplanarak, tarihi mali tablolardaki net parasal pozisyon tutarı ile karşılaştırılarak, net parasal pozisyon kâr veya zararı hesaplanacaktır.

Bu hesaplama yapılırken, getirileri veya anaparaları enflasyona endekslenmiş veya cari değerleri ile değerlendirilmiş (döviz veya TEFE'ye bağlı alacaklar veya borçlar, piyasada işlem gören hisse senetleri gibi) kalemlerle ilgili olarak oluşan değerlendirme farkları ile faiz ve kur farkı gelir ve giderleri, net parasal pozisyon kâr (zararı) kalemi ile ilişkilendirilir. Ancak bu kalemlerden, Kurulun muhasebe standartları tebliğleri uyarınca gelir tablosunda ayrıca açıklanması öngörülenler (kambiyo kârları ya da kâmbiyo zararları gibi), net parasal pozisyon kârı (zararı) kaleminden indirilerek ilgili oldukları bölümde gösterilir. Net parasal pozisyon kârı (zararı)'na dahil olan ancak gelir tablosunda ayrıca açıklanması öngörülen kalemler, net parasal pozisyon kayıp ve kazancının toplu olarak görülmesini sağlamak amacıyla dipnotlarda toplu olarak gösterilir. Böylece hem net parasal kazanç ve kayıplar toplu olarak gösterilmiş olup hem de gelir tablosunun ana yapısı bozulmamış olur.

Tebliğ, net parasal pozisyon kâr ve zararının hesaplanmasında, bilanço yöntemi olarak adlandırdığımız yöntemi de kabul etmiştir: Net parasal pozisyon kâr ve zararının hesaplanması, parasal olmayan bilanço kalemlerinin, öz sermayenin ve gelir tablosunun düzeltme işlemine tabi tutulması sonucunda aktif ve pasif arasında ortaya çıkan fark olarak da yapılabilir.

IAS 29 madde 9'a göre, net parasal pozisyon kazanç veya kaybı net kâr içine dahil edilerek gösterilmelidir ve ayrıca açıklanmalıdır. Ancak, SPK bu kazanç veya kayıpların ayrı olarak gösterilmesini istemektedir, böylece, şirketlerin parasını ne kadar iyi değerlendirdiği gelir tablosundan görülebilmektedir. IAS 29'da bunu görebilmek için dipnotlara bakmak gerekmektedir (Önder, 2003a), (IAS 29).

3.4.3. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Değerleme İlke ve Kuralları

3.4.3.1. Finansman Maliyeti

Tebliğin 21 inci maddesinde, finansman maliyetlerinin ilgili varlıkların maliyetlerine dahil edilip edilmeyeceği hususun açıklığa kavuşturulmuştur. Buna göre işletmeler, SPK'nın muhasebe standartlarına ilişkin düzenlemelerinde izin verilen hallerde, finansman giderlerinin sadece reel kısmını ilgili varlıkların maliyetine dahil edilebilmektedir.

3.4.3.2. Vadeli Alım Satımlar

Tebliğe göre satışlar, satışın tahakkuk ettiği ayın endeksi ile düzeltilecektir. Eğer dönem içinde satışlar dengeli dağılmışsa, dönem ortalama endeksi ile düzeltilebilecektir. Yüksek enflasyon dönemlerinde Türk Lirası üzerinden vadeli olarak alınan veya satılan varlıkların fiyatı, enflasyondan korunmak amacıyla bir enflasyon payını da içermektedir. Bu nitelikteki kalemler daha önce amortismanına tabi varlıklar bölümünde açıklandığı gibi 23 üncü madde hükümleri çerçevesinde düzeltme işlemine tabi tutulacaklardır. Alım ve satımın içerdiği enflasyon payı, alım-satım tarihi itibarıyla ilgili borç veya alacağın vadesine mütenasip vadelere devlet iç borçlanma senetleri için borsalarda veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda oluşan faiz haddi veya ilgili dönemde gerçekleşen enflasyon oranı dikkate alınarak tespit edilir ve ilgili kalemler bu tutar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden düzeltme işlemine tabi tutulur. Alım-satım ve işlem yoğunluğu gibi nedenlerle enflasyon payının hesaplanmasında zorluk bulunması halinde, alım satımdan doğan ilgili

hesaplara ilişkin düzeltme işlemleri, alım-satım tarihleri itibariyle değil, bu işlem nedeniyle yapılacak ödeme ve tahsil tarihleri dikkate alınarak düzeltilir. Vadeli işlemlerin bilanço tarihinden sonra sona erdiği durumlarda ise, borç ve alacaklar, yukarıda belirtilen faiz hadleri dikkate alınarak reeskonta tabii tutulur ve reeskont tutarları, doğrudan gelir veya gider yazılmayarak borç, alacak, satış, satışların maliyeti gibi kalemlerle ilişkilendirilirler.

Yukarıda belirtilenlerin dışında, bir mal alım-satımı nedeniyle oluşan veya bir mal alım-satım şartına bağlanmış olarak verilen veya alınan borç veya alacaklarda, alım-satım konu olan malın fiyatına dahil edilmiş vade farkının (enflasyon payının) hesaplanmasında dikkate alınan ve konu ile ilgili sözleşmede açıkça belirlenen faiz oranının, yıllık bazda yüzde 10 veya daha fazla bir oranda farklı olması halinde, bu kalemlerle ilgili düzeltme işlemlerinde, sözleşmelerde tespit edilmiş faiz haddi değil, yukarıda belirtilen faiz hadlerinin kullanılması gerekmektedir.

3.4.4. Mali Tabloların İlk Kez Düzenlenmesinde Uygulanacak Özel Hükümler

Tebliğ uyarınca, 1976 ve sonraki yıllarda gerçekleşen işlemlerin düzeltilmesinde, tebliğ ekinde verilen endekslerden üretilen düzeltme katsayıları kullanılacaktır. 1976 ve daha eski tarihlerde gerçekleşen işlemlerin düzeltilmesinde ise, işlemlerin 1976 yılında gerçekleştiği kabul edilmektedir. 2001 ve daha sonraki tarihlerde ise endeks rakamı olarak DİE'nin en yeni bazlı Türkiye için hesaplanan toptan eşya fiyatları genel endeksi esas alınacaktır.

Bu uygulama 1976'dan önce alınan sabit kıymetleri özellikle gayrimenkulleri, 1976 yılı başında alınmış varsayarak, çok eski kuruluşu olan ortaklıkları bir ölçüde rahatlatmış olmaktadır. Çünkü, bir çok işletmede bu tür kayıtlara ulaşmakta zorluk yaşanabilir. Ancak bu uygulama 1976 yılından önceki fiyat değişimlerini ihmal ederek bilanço kalemlerinin yeteri kadar iyi düzeltilmesini engellemektedir (Yükçü, 2002).

Tebliğ uyarınca mali tabloların ilk defa düzenlenmeye başladığı dönemde, gelir tablosunun hazırlanmasını sağlamak için en az bir yıl önceki yıla ilişkin bilançosunun da tebliğ hükümleri çerçevesinde düzeltmeye tabi tutulması gerekmektedir. Ayrıca, mali tabloların ilk kez düzenleneceği hesap yılı başına kadar olan dönemde düzeltilmiş tutarları ile olmak üzere, aktif kalemlerden, borçların ve öz sermaye kalemlerinin çıkarılması sonucunda kalan kısmın, öz sermaye hesap grubu içinde “geçmiş yıllar kârı (zararı)” hesabında izlenmesi gerekmektedir.

3.4.5. Çeşitli Hükümler

SPK'nın muhasebe standartları ile ilgili düzenlemeleri uyarınca düzenlenmesi gereken nakit akış tablosu ve satışların maliyeti tablosunun da tebliğ hükümleri çerçevesinde, paranın cari satın alma gücü cinsinden ifade edilmek üzere düzeltme işlemine tabi tutulması gerekmektedir.

Konsolide mali tablolara ilişkin düzenlemelerin nasıl yapılması gerektiği hususu, tebliğin 32 nci maddesinde açıklanmıştır. Buna göre, yüksek enflasyon ortamında faaliyet gösteren bağlı ortaklıklar ve iştiraklerin SPK'nın konsolidasyona ilişkin düzenlemeleri uyarınca, ana ortaklığın bilançosunda gösterilmesinde, tebliğe göre düzeltmeye tabi tutulmuş mali tablolar esas alınmaktadır.

İştirakler mali tablolarda maliyet veya öz kaynak metodundan biri ile muhasebeleştirilir. Kullanılan yöntem göre düzeltme işlemi de değişir. Maliyet yönteminde, iştiraklerin düzeltilmesi hisse senetlerinin düzeltilmesi gibidir. Öz kaynak metodunda ise iştirakin düzeltilmesi ancak iştirakin mali tablolarının düzeltilmesinden sonra yapılacaktır. SPK'nın konsolidasyon tebliğindeki iştirak ve bağlı ortaklıklarla ilgili tanımları bu Tebliğin uygulanmasında kullanılacaktır. Konsolidasyon tebliğine göre bağlı ortaklık, “ana ortaklığın doğrudan veya diğer bağlı ortaklıkları veya iştirakleri vasıtasıyla, sermaye ve yönetim ilişkileri çerçevesinde yüzde 50'den fazla oranda hisseye, oy hakkına veya yönetim çoğunluğuna sahip olduğu işletmelerdir.” İştirak ise, “ana ortaklığın” yönetimine

ve işletme politikalarının belirlenmesine katılma anlamında devamlı bir bağının ve/veya doğrudan veya dolaylı sermaye ve yönetim ilişkisinin bulunduğu ya da sermayesinde yüzde 20 veya daha fazla, yüzde 50'den az oranda paya veya bu oranda yönetime katılma hakkına sahip bulunduğu işletmelerdir. SPK konsolidasyona ilişkin düzenlemelerine göre muhasebeleştirilmemiş iştirak ve bağlı ortaklıkların maliyet bedellerinden düzeltilileceğini öngörmüştür. Öz kaynak metodunu benimsememiştir (Önder, 2003b).

Mali tablo ve raporların bu tebliğ uyarınca hazırlanmasına ilişkin yaptıkları hesaplamalar nedeniyle, işletmelerin diğer mevzuat uyarınca tutmakla mükellef oldukları kanuni defter ve belgelere yeni kayıtlar yapılamamakta ve bu kayıtlar değiştirilememektedir. Mali tabloların genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzeltildiği dönemlerde işletmelerin, muhasebe defter ve kayıtları ile düzeltme işlemine tabi tutulmuş mali tablolar arasındaki ilişkiyi kurmak ve bir sonraki yıl mali tablolarının daha sağlıklı bir şekilde hazırlanmasını sağlamak üzere "Enflasyon Muhasebesi Düzeltme Defteri" tutmaları gerekmektedir.

Tebliğin 36 ncı maddesi kâr dağıtım konusunu ele almaktadır. Bu maddeye göre işletmeler, düzeltme işlemine tabi tutulması sonucu ortaya çıkan artışları kâr olarak dağıtamamaktadırlar. Ayrıca işletmeler, tebliğ hükümleri çerçevesinde düzeltme işlemine tabi tutulmuş mali tablolarda bulunan net dönem kârından, tarihi maliyet muhasebesine göre hazırlanmış mali tablolardaki net dönem kârı üzerinden Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre ayrılması gereken yedek akçelerin düşülmesi suretiyle bulunan tutardan fazlasını kâr payı olarak dağıtamamaktadırlar. Bununla birlikte, enflasyona göre düzeltilmiş mali tablolarda net dönem kârının, diğer tablolardaki net dönem kârından az olması durumunda, kâr dağıtımı için daha az olan tutar esas alınacaktır. Bu şekilde bulunan kârın daha sonraki yıllarda dağıtılmasına karar verilmesi durumunda ise, bunların tarihi değerleri dikkate alınarak kâr dağıtımı yapılacak, enflasyona göre düzeltilmiş tutara göre kâr dağıtımı söz konusu olmayacaktır. SPK bu şekilde hükümler koymakla fiktif kâr dağıtımını önlemekte ve sermayenin satın alma gücü cinsinden korunmasına olanak tanımaktadır.

Tebliğin 39 uncu maddesinde, düzeltilmemiş mali tabloların, düzeltilmiş mali tablolar ile birlikte yayınlanmasında bir sakınca görülmemiştir. Oysa, IAS 29 madde7'ye göre; standardın öngördüğü bilgilerin, düzeltilmemiş mali tablolara ek olarak sunulmasına müsaade edilmemektedir. Hatta, mali tabloların düzeltilmeden önce ayrıca açıklanması da teşvik edilmemektedir (Önder, 2003a; IAS 29).

SPK tebliği, IAS-29 ve TMS-2'den farklı olarak, ülkemiz koşullarını dikkate alarak ilk uygulamaya özgü kurallar koymuştur. Özel hükümler mali tabloların ilk defa düzenlenmesinde uygulanacak olup, izleyen dönemlerde uygulanmayacaktır. Bu ifadeyle enflasyon muhasebesinin uygulanmasına yumuşak bir geçiş sağlanmıştır (Uman, 2002).

3.5. Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun 14 Sayılı Tebliği

3.5.1. Genel Bilgiler

Enflasyon muhasebesi uygulaması, 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe giren Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine ilişkin 14 sayılı Tebliğ, Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı ile bankacılık sektörü için fiilen başlatılmıştır. Söz konusu Tebliğ, uluslararası muhasebe standartlarına tam uyumun sağlanmasına yönelik bir düzenlemeler paketinin parçası olarak yürürlüğe konulmuştur. Aslında, bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı dahilinde Bankalar Kanununun Geçici 4 üncü maddesi hükümleri uyarınca yürütülen üç aşamalı denetim ve incelemeler sırasında, enflasyon muhasebesi uygulaması özel sermayeli mevduat bankaları ile sınırlı olarak uygulanmıştır. Uygulamaya, 14 sayılı Tebliğin yürürlüğe girmesiyle süreklilik kazandırılmış ve tüm bankacılık sektörünü kapsayacak şekilde kapsamı genişletilmiştir.

Belirtildiği gibi, bu konudaki düzenlemenin temel amacı, enflasyonun, paranın alım gücünde yarattığı düşme nedeniyle mali tablolar üzerinde yarattığı

olumsuz etkilerin giderilerek, bankaların mali durumunun gerçeğe daha yakın şekilde görülmesi, reel kârın tespiti, öz kaynakların paranın cari satın alma gücüne göre ifade edilmesi ve bu sayede mali tabloların sağlıklı bir karşılaştırmaya olanak tanıyacak şekilde düzenlenmesinin sağlanmasıdır. Böylece, gerek mali tablo kullanıcılarının gerekse yöneticilerin daha gerçekçi karar almalarına ve daha iyi şekilde analiz ve değerlendirme yapmalarına olanak sağlanması hedeflenmektedir.

Tebliğın amacı, yüksek enflasyon ortamında faaliyet gösteren bankaların mali tablolarının hazırlanması ve raporlanması ile ilgili esas ve usullerin belirlenmesidir.

Tebliğe göre, Bankalar ile Konsolide Mali Tabloların Düzenlenmesi, Bağlı Ortaklıkların, Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıkların ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı kapsamında tam konsolidasyon, oransal konsolidasyon veya öz sermaye yöntemine göre ana ortaklık banka nezdinde konsolide edilen ortaklıklar, yüksek enflasyon dönemlerinde konsolide ve konsolide olmayan mali tablolarını Tebliğe göre hazırlamak zorundadır.

Tebliğın 5 inci maddesinde belirtildiği durumlarda, ülkede yüksek enflasyon dönemi olduğu kabul edilmektedir. Bu maddede belirtilen şartlar TMS-2 madde 3 deki yüksek enflasyon emareleri ile eşdeğerdir.

Tebliğın temel özelliklerini altı ana başlıkta toplayabiliriz:

- Tebliğde, uygulamayı yönlendirecek tanımlar açıklanarak, genel olarak enflasyon düzeltmelerinin ne şekilde yapılacağına dair hükümlere yer verilmiş ve daha sonra, özellikle belirtilmesi gerekli görülen bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin düzeltilmesi hususundaki hükümlerden sonra düzenlenecek mali tabloların şekil ve içeriği ile yasal mali tablolarla düzeltilmiş mali tablolar arasındaki ilişkinin kurulmasını sağlayacak yardımcı defter açıklanmıştır.

- Net parasal pozisyon kârı veya zararı, parasal olmayan bilanço kalemlerinin, öz kaynakların ve gelir tablosunun Tebliğ hükümleri dahilinde düzeltme işlemine tabi tutulması sonucunda aktifler ve pasifler arasında ortaya çıkan fark olarak hesaplanır.
- Yüksek enflasyon dönemlerinde, paranın satın alma gücündeki düşme nedeniyle, anapara ve getirileri enflasyona göre değişmeyen parasal varlık bulundurulması sonucunda kayıplar oluşur, anapara ve getirileri enflasyona göre değişmeyen yükümlülük bulundurulması sonucunda ise kazançlar elde edilir. Bu kazanç ve kayıplar gelir tablosunda “net parasal pozisyon kârı (zararı)” hesabında gösterilir. Bankaların genel çalışma prensipleri çerçevesinde parasal aktiflerinin parasal pasiflerine oranla daha fazla olması beklenir. Bu nedenle de genelde, enflasyon muhasebesi uygulanmasının mali kuruluşların kârlarını azaltıcı etkisi olması kaçınılmaz gibi görünür. Ancak, öz kaynak kârlılığı enflasyon oranının üzerinde olan, yani reel anlamda kâr eden bir banka için bu beklenti doğru değildir. Kârlılığı enflasyon seviyesinde olan bir banka nominal olarak kâr etmekle birlikte aslında sıfır kârla çalışmakta ve öz kaynaklarının enflasyon karşısında aşınmasını da önlemektedir.
- Parasal olmayan kalemler, düzenlemede belirtilen fiyat endeksi kullanılarak, bilanço tarihinde geçerli parasal değerlerinin ifade edilmesi amacıyla düzeltilir.
- Düzeltme işlemi, paranın satın alma gücündeki değişmelerin mali tablo kalemleri üzerindeki etkilerinin giderilmesine yönelik olarak, bu Tebliğde belirtilen hükümlere göre düzeltilmesi gereken mali tablo kalemlerinin gerekli ayarlamalar yapıldıktan sonraki tutarlarına düzeltme katsayısı uygulanmak suretiyle, mali tabloların paranın cari satın alma gücü cinsinden ifade edilmesini ifade eder. Düzeltme işlemi, bankaların dönem sonları itibarıyla düzenledikleri mali tablolar üzerinde yapılır.

DİE'ce hesaplanan yurtiçi TEFE'nin aylık fiyat değişimlerini gösterecek şekilde yayınlanması nedeniyle, bir ay içinde gerçekleşen tüm işlemler için aynı düzeltme katsayısı kullanılır.

- Mali tablo ve raporların bu Tebliğ uyarınca hazırlanmasına ilişkin hesaplamalar nedeniyle, bankaların ilgili mevzuat uyarınca tutmakla yükümlü oldukları yasal defter ve belgelere yeni kayıtlar yapılamaz ve bu kayıtlar değiştirilemez. Bankalar, muhasebe defter ve kayıtları ile düzeltme işlemine tabi tutulmuş mali tablolar arasındaki ilişkiyi kurmak ve bir sonraki yıl mali tablolarının sağlıklı bir şekilde hazırlanmasını sağlamak üzere "Enflasyona Göre Düzeltme Defteri" tutmaları gerekmektedir.

Tebliğin 4 üncü maddesinde, tebliğ içinde geçen bazı tanımlar açıklanmıştır. Bunlar:

Cari değer, varlığın net cari yenileme maliyeti veya bu değeri aşmamak kaydıyla, muhasebe standartlarına ilişkin olarak Kurum tarafından yayımlanan tebliğlerde tanımlandığı şekliyle, varlığın, rayiç değeri, satılması halinde elde edilecek net nakit değeri veya kullanımından sağlanacak nakit girişlerinin net bugünkü değerinden büyük olanıdır.

Net cari yenileme maliyeti, sahip olunan varlığın, aynı işlev ve kullanım ömrüne sahip, verimlilik ve kârlılık gibi unsurlar bakımından benzer nitelikte olan diğer bir varlıkla ikame edilmesi için bilançonun düzenlendiği tarih itibarıyla katlanması gereken maliyete eşit değerdir.

- Fiyat endeksi, Devlet İstatistik Enstitüsünce hesaplanan yurtiçi Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksidir.
- Düzeltme katsayısı, bilanço günündeki fiyat endeksi rakamının, düzeltmeye konu işlemin gerçekleştiği tarihteki fiyat endeksi rakamına bölünmesi suretiyle elde edilen katsayıdır.

- Parasal kalemler, paranın değerindeki değişmeler karşısında nominal değerlerini aynen koruyan ancak satın alma güçleri fiyat hareketlerine göre ters yönde değişen nakit ve nakit benzeri kalemler ile nakit olarak tahsil edilecek veya ödenecek kalemlerdir.
- Parasal olmayan kalemler, parasal kalemler dışında kalan kalemleri ifade eder. Paranın değerindeki değişmeler karşısında nominal değerlerinin aynı yönde değişmesi nedeniyle satın alma güçlerini korudukları kabul edilir.
- Dönem sonu endeks, cari dönem bilançosunun düzenleme tarihindeki fiyat endeksini; Dönem başı endeks, bir önceki dönem mali tablolarının düzenlendiği tarihteki fiyat endeksini; Ortalama endeks, dönemin ortalama fiyat endeksini ifade eder.

3.5.2. Mali Tabloların Düzeltilmesi

Mali tablo kalemlerinin paranın bilanço günündeki satın alma gücü cinsinden ifade edilmesi; parasal olmayan kalemlerin, Tebliğ hükümleri çerçevesinde gerekli ayarlamalar yapıldıktan sonraki tutarlarının, uygun düzeltme katsayıları ile çarpılması suretiyle yapılır.

Düzeltilme işlemleri, dönem sonu düzenlenen mali tablolar üzerinde yapılır. Fiyat endeksinin aylık fiyat değişimlerini göstermesi nedeniyle, ay içinde gerçekleşen tüm işlemler için aynı düzeltme katsayısı kullanılır. Ancak, enflasyon oranının ay içinde düzenli olarak arttığı varsayımı yapılarak, ayın farklı günlerinde gerçekleşen işlemlere farklı günlük düzeltme katsayıları uygulanabilir. Bu durumda, konu hakkında dipnotlarda açıklama yapılması gerekmektedir.

3.5.2.1. Bilançonun Düzeltilmesi

Tebliğin 7 inci maddesinde bilançonun düzeltilme işlemine tabi tutulmasına ilişkin genel esaslar açıklanmıştır. Bilanço düzenleme tarihinde paranın cari satın alma gücü cinsinden ifade edilmemiş parasal olmayan bilanço

kalemleri, tebliğ hükümleri çerçevesinde düzeltme işlemine tabi tutularak paranın cari satın alma gücü cinsinden ifade edilmekte ve düzeltme işleminde, genel olarak ilgili varlık veya yükümlülüğün bilançoya ilk kaydedildiği tarih esas alınmaktadır.

Bilançodaki parasal kalemler, bilanço gününde geçerli parasal ölçü birimi cinsinden ifade edildiklerinden düzeltme işlemine tabi tutulmamaktadırlar.

Bilançoda cari değerleri ile gösterilmiş olan parasal olmayan kalemler ise, paranın cari satın alma gücü cinsinden ifade edildiklerinden ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmazlar. Bu itibarla, parasal olmayan kalemler içinde yer alan ancak cari değerleri ile değerlendirilen; kıymetli madenler, hisse senetleri gibi sermaye araçları, yabancı para aktif ve pasif hesaplar ile getirileri veya anaparaları enflasyona veya yabancı paraya endekslenmiş olan varlık ve yükümlülükler düzeltme işlemine tabi tutulmaz ve parasal kâr veya zararın hesaplanmasında parasal kalemler gibi işleme tabi tutulur.

Enflasyona endekslenmiş borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler ve krediler gibi endekse bağlı varlık ve yükümlülüklerin bilanço günündeki değerleri, sözleşme hükümlerine göre mutabakatı sağlanmış ve buna göre gerekli ayarlama yapılmış değerleri üzerinden bilançoya taşınırlar.

Bankalarca, açıkça bir faiz yüklenmeksizin ödemenin geç yapılmasına buna mukabil alış bedelinin işlem günündeki cari değerden yüksek belirlenmesine imkan veren bir anlaşma ile varlık edinilmesi durumunda, bu işlemde gizlenmiş faiz giderinin veya vade farkının olduğu kabul edilir. Enflasyona göre ayarlanmış vade farkının veya gizlenmiş faiz giderinin belirlenerek alış bedelinden düşülmesinin mümkün olmadığı durumlarda, ortaya çıkan fark, önemlilik ilkesi gereğince değerlendirilmek suretiyle varlığın edinildiği tarih yerine ödemenin yapıldığı tarih esas alınarak düzeltme işlemi yapılır.

3.5.2.1.1. İştirak, Bağlı Ortaklık ve Diğer Ortaklıkların Konsolide ve Konsolide Olmayan Mali Tablolarda Gösterilmesi

Bankanın pay sahibi olduğu ortaklıkların net varlıkları ile faaliyet sonuçlarından bankaya düşen payın belirlenerek bu tutarın banka bilançosuna yansıtılması Tebliğin 11 inci maddesinde açıklanmıştır. Buna göre;

- Konsolide ve konsolide olmayan mali tablolarda öz sermaye yöntemine göre muhasebeleştirilenler ile Konsolide Mali Tabloların Düzenlenmesi, Bağlı Ortaklıkların, Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıkların ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı hükümleri uyarınca konsolide mali tablolarda tam konsolidasyon ve oransal konsolidasyon yöntemine göre muhasebeleştirilen ortaklıkların, Tebliğde belirtilen hükümlere uygun olarak düzeltilmiş mali tabloları esas alınır. İştirak edilen ortaklıkların düzeltilmiş mali tablolarının yabancı para cinsinden düzenlenmiş olması durumunda, bunların mali tabloları bilanço değerlendirme kurundan Türk parasına dönüştürülür.
- Konsolide ve konsolide olmayan mali tablolarda maliyet değerleri ile izlenen ortaklıklar, bankanın aktifine girdikleri tarihten bilançonun düzenlendiği tarihe kadar geçen süre dikkate alınarak düzeltme işlemine tabi tutulur. Cari değerleri ile değerlendirilen ortaklıklar ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmaz.
- Bu tür varlıkların düzeltme işlemine tabi tutulmasında, değer artış fonu ve benzeri fonların ortaklık sermayesine eklenmesi nedeniyle elde edilen tutarlar ile maliyetine eklenmiş olan kur farkları dahil finansman giderleri indirildikten sonra kalan tutarları dikkate alınır. Yapılan düzeltme işlemlerinde, sermaye artırımlarına mahsuben ödenen tutarların tahsil tarihleri esas alınır.
- Konsolide Mali Tabloların Düzenlenmesi, Bağlı Ortaklıkların, Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıkların ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi

Standardında belirtilen ana ortaklık bankaca, yüksek enflasyonun mevcut olduğu diğer ekonomilerin para birimleriyle raporlama yapan bağı ortaklık ve iştiraklerinin mali tablolarının konsolide edilmesinde, bu ortaklıkların 29 numaralı Uluslararası Muhasebe Standardı hükümlerine uygun şekilde düzeltilmiş mali tablolarının esas alınması zorunludur. Bu ortaklıkların, bu şekilde yabancı para üzerinden yeniden düzenlenmiş mali tabloları, bilanço değerlendirme kurundan Türk parasına dönüştürülür.

- Farklı tarihlerde düzenlenmiş mali tabloların konsolide edilmesinin söz konusu olduğu durumlarda, parasal ve parasal olmayan tüm kalemlerin, konsolide mali tabloların hazırlandığı tarihte geçerli olan cari paranın satın alma gücüne göre yeniden düzenlenmesi gereklidir.

3.5.2.1.2. Amortismanlar ve Amortisman Tabi Varlıklar

Tebliğin 13 üncü maddesi ile amortismanlar ve amortisman tabi varlıklara düzenleme getirilmiştir. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar, envanter stokları gibi bilançoda net muhasebe değerleri ile gösterilen parasal olmayan kalemlerin maliyetlerinin hesaplanması, bunların banka aktifine girdiği tarihten bilançonun düzenlendiği tarihe kadar geçen süre dikkate alınarak düzeltilmektedir. Bu tür varlıkların düzeltme işlemine tabi tutulmasında, ilgili mevzuat uyarınca yapılmış olan yeniden değerlemenin bu tür varlıklar üzerindeki etkileri giderilmekte ve maliyetlerine ilave edilmiş finansman giderleri, kur farkları ve değer artışı fonları varlıkların maliyetinden düşülmektedir.

Bunlara ilişkin amortismanlar ise, varlıkların faydalı ömürlerine göre eşit tutarlı, doğrusal amortisman yöntemi kullanılarak, bu maddede belirtildiği şekilde elde edilen düzeltilmiş değerleri üzerinden geçmişe yönelik olacak şekilde hesaplanmakta ve ilgili varlıkların düzeltme işlemine tabi tutulması sonucu bulunan yeni değerleri üzerinden ayrılmaktadır.

Bilanço tarihi itibarıyla aktifte bir hesap döneminden daha az bir süre bulunan varlıklara ilişkin olarak, bir tam yıl için öngörülen amortisman tutarının,

varlığın aktifte kalış süresiyle orantılanması suretiyle bulunan tutar kadar amortisman ayrılabilir. Kıst amortisman yöntemi SPK tebliğinde olduğu gibi BDDK tebliğinde de bu madde ile kabul edilmektedir.

3.5.2.1.3. Duran Varlıkların Maliyetine Giren Finansman Giderleri ve Kur Farkları

Tebliğin 14 üncü maddesine göre, duran varlıkların elde edilmesinde kullanılan kredilerden doğan finansman giderleri ile bu tür varlıkların elde edilme tarihinden sonra maliyetlerine yüklenilmiş olan kur farkları dışarıda bırakılarak düzeltilmelidir.

Borçla finanse edilmiş olan duran varlıkların finansmanında kullanılan borçtan kaynaklanan maliyetin, aynı dönem içinde gerçekleşen enflasyonun neden olduğu değer kaybına karşılık gelen bölümü düzeltme işlemine tabi tutulmaz. Finansman maliyetinin bu tutara karşılık gelen kısmı, tahakkuk ettiği dönemde gider kaydedilir. Varlığın aktife girdiği tarihe kadar maliyetine yüklenmiş olan finansman giderlerinin ve kur farklarının sadece enflasyon üzerinde kalan reel kısmı düzeltme işlemine tabi tutulur.

3.5.2.1.4. Gayrimenkullerin Değerlenmesine İlişkin İstisnai Durumlar

Bankanın mülkiyetinde bulunan ancak yatırım sürecine ait kayıtların tam olmaması nedeniyle enflasyona göre düzeltilmiş değeri sağlıklı bir şekilde hesaplanamayan gayrimenkullerin elde edildiği tarihin veya alış değerinin tespitinin fiilen imkansızlığı nedeniyle sağlıklı olarak değerlendirilmesinin Kuruma tevsiki kaydıyla, bunların rayiç değerinin tespitine yönelik olarak Sermaye Piyasası Kanununa ilişkin mevzuata göre lisanslı gayrimenkul değerlendirme şirketlerince düzenlenmiş cari değerlendirme raporlarında tespit edilen değerler esas alınabilmektedir.

Bilanço tarihinden önceki bir dönemde, birinci fıkrada belirtildiği şekilde cari değeri belirlenmiş olan gayrimenkuller, cari değerlerinin belirlenmiş olduğu dönemden bilanço tarihine kadar geçen süre dikkate alınarak düzeltme işlemine tabi tutulurlar.

Tebliğ'in 15 inci maddesinde düzeltilmiş değerlerin cari değerden fazla olması durumunda yapılması gerekenler açıklanmıştır. Buna göre, parasal olmayan kalemlerin düzeltilmiş değerlerinin cari değerlerinin üzerinde olması durumunda, değer düşüklüğünün kalıcı veya geçici olması, değer düşüklüğünün oranı gibi kriterler de dikkate alınarak, ilgili varlığın değeri, değer düşüklüğü karşılığı ayrılmak suretiyle cari değerine düşürülür ve değer düşüklüğü karşılığı gelir tablosuna yansıtılır. İlgili varlığın rayiç değerinin tespitinde, Muhasebe Uygulama Yönetmeliğinde belirtilen ihtiyatlılık ve önemlilik ilkeleri esas alınır.

Bankaların mülkiyetinde bulunan gayrimenkullere ilişkin olarak, Tebliğ'in 15 inci maddesi birinci fıkrası uyarınca yapılacak değer tespitinin, gayrimenkul ekspertiz şirketleri gibi konularında uzmanlaşmış bağımsız gerçek veya tüzel kişilere yaptırılması ve değer tespitine esas raporların; emsal gayrimenkullerin fiyatları, gayrimenkulün niteliğine göre alınmış tapu belgesi, güncel tapu şerh ve takyidatlarını gösteren yazı, imar/iskan durum belgesi gibi tapu kaydına ilişkin detaylı bilgi ve belgeleri içermesi gereklidir. Değer tespitinin belirlenmesinde, gayrimenkulün konumu, fiziki özellikleri, satış kabiliyeti üzerinde takyidat bulunup bulunmadığı, ayıplı veya kusurlu olup olmadığı (imarlı veya imarsız olması, yeşil alan, sit alanı içinde bulunması, işletme ruhsatının olup olmaması ve benzeri durumlar) göz önünde bulundurulur. Ancak, bu fıkra uyarınca tespit edilecek ekspertiz değerinin enflasyona göre düzeltilmiş değerden fazla olan tutarı dikkate alınmaz. Bunun nedeni, amaçlananın rayiç değer tablosu çıkarmak olmamasıdır. Burada, rayiç değer tespiti, önemli tutarlardaki sabit kıymetler bakımından endeksli değerle mukayese edilmesi amacıyla yapılmaktadır.

3.5.2.1.5. Öz Kaynak Kalemlerinin Düzeltilmesi

Öz kaynak kalemlerinin düzeltilmesi Tebliğin 16 ncı maddesinde açıklanmıştır. Buna göre;

Bankaların dağıtılmamış kârları ve yeniden değerlendirme fonları dışındaki öz kaynak unsurları, ilgili mevzuat çerçevesinde oluşan yedek akçeleri dahil olmak üzere ödendikleri veya öz kaynaklara kaydedildikleri tarihler esas alınmak suretiyle düzeltme işlemine tabi tutulur.

Sermayeye ilave edilmemiş olan yedek akçelerin düzeltme işlemine tabi tutulmasında öz kaynaklara kaydedildikleri tarih esas alınır. Öz kaynaklarda izlenen emisyon primlerinin düzeltme işlemine tabi tutulmasında ihraç edilen hisse senedi bedellerinin tahsil tarihleri dikkate alınır.

Ödenmiş sermayenin düzeltme işlemine tabi tutulmasında, sermaye artırımına mahsuben ödenen tutarların tahsil tarihleri esas alınır. Yeniden değerlendirme ve benzeri fonların sermayeye ilave edilmesi ortakların sermayeye katkısı olarak dikkate alınmaz ve düzeltme işlemi, ilgili öz kaynak kaleminden bu tür fonların indirilmesinden sonra kalan tutar üzerinden yapılır.

Yedek akçeler, dağıtılmamış kârlar, emisyon primleri, iştirak ve gayrimenkul satış kârı gibi yeniden değerlendirme sonucunda oluşmamış tutarların sermayeye ilave edilmesi ortaklar tarafından konulan sermaye olarak dikkate alınır ve sermayeye ilave edildikleri tarih dikkate alınarak düzeltme işlemine tabi tutulur.

Düzeltilmiş dağıtılmamış kârlar, bu Tebliğde belirlenen esaslara uygun olarak bilançonun ilgili kalemlerinde yapılan düzeltme işlemleri neticesinde hesaplanır.

Bankaların ilgili mevzuat çerçevesinde oluşan yedek akçeleri ile çıkarılmış ve ödenmiş sermayeleri, mali tablo dipnotlarında kayıtlı değerleri ile ayrıntılı olarak açıklanmalıdır.

Bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilen düzeltme işlemleri sonucunda ödenmiş sermayede kayıtlı değerine göre oluşan artış tutarı, düzeltilmiş mali tablolarda yedek akçeler kalemi içinde ayrıca belirtilmek suretiyle gösterilir.

3.5.2.2. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi

Gelir tablosunun bütün gelir ve gider unsurları, Tebliğin 17 nci maddesinde belirtilen istisnalar hariç olmak üzere, paranın bilanço tarihindeki satın alma gücüne göre yeniden ifade edilmek üzere gelir ve giderlerin tahakkuk tarihleri esas alınarak düzeltme işlemine tabi tutulur.

Amortisman ve tükenme payları, aktiflerin düzeltilmiş değerleri üzerinden hesaplanarak ayrılır ve ilgili hesaba düzeltilmiş değerleri ile yansıtıldıklarından gelir tablosunda ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmaz.

Dönem içinde tahakkuk eden ve döneme yaygın olarak yapılan giderler ve sağlanan gelirler, gelir ve gider kalemlerinde gerçekleşen hareketlerin mevsimsellik göstermediği ve döneme eşit biçimde dağılmış olduğunu doğrulayıcı nesnel ölçütlerin varlığı ve dipnotlarda gerekli açıklamanın yapılması kaydıyla, dönem sonu fiyat endeksinin dönemin ortalama fiyat endeksine bölünmesi suretiyle hesaplanacak düzeltme katsayısı kullanılarak düzeltme işlemine tabi tutulabilir.

Tutarı dönem sonunda kesinleşecek veya dönem sonunda ortaya çıkan verilere göre yeniden hesaplanacak vergi karşılığı, kıdem tazminatı karşılığı gibi karşılıklar, dönem sonunda oluşan nihai tutarları itibarıyla dikkate alınabilir. Bu durumda, karşılıkların dönem içinde ayrılan kısmi tutarları, tahakkuk tarihleri dikkate alınarak ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmazlar (Madde 18).

Tebliğin 19 uncu maddesinde ise, net parasal pozisyon kârı (zararı) açıklanmaktadır. Yüksek enflasyon dönemlerinde paranın satın alma gücündeki düşme nedeniyle, anapara ve getirileri enflasyona göre değişmeyen parasal

varlık bulundurulması sonucunda oluşan kayıplar ile anapara ve getirileri enflasyona göre değişmeyen yükümlölük bulundurulması sonucunda elde edilen kazançlar, bu maddede belirtilen esaslar çerçevesinde hesaplanarak, gelir tablosunda “net parasal pozisyon kârı(zararı)” hesabında gösterilir. Net parasal pozisyon kârı veya zararı, parasal olmayan bilanço kalemlerinin, öz kaynakların ve gelir tablosunun bu Tebliğ hükümleri dahilinde düzeltme işlemine tabi tutulması sonucunda aktifler ve pasifler arasında ortaya çıkan fark olarak hesaplanır.

3.5.2.3. Nakit Akım Tablosu

Nakit akım tablosunun tüm kalemleri, paranın bilanço tarihindeki satın alma gücüne göre ifade edilir. Düzeltilmiş nakit akım tablosu, bu Tebliğ hükümlerine göre düzeltilmiş dönem başı ve dönem sonu bilançoları ile gelir tablosuyla tutarlı olarak düzenlenir. Dönem içinde oluşan nakit akışlarına, oluştukları tarihe göre uygun düzeltme katsayıları uygulanarak dönem sonunda düzeltilmiş değerleri ile gösterilir.

3.5.3. Diğer Hükümler

Tebliğin 22 nci maddesinde düzeltme işlemlerinde uygulanacak olan katsayılar açıklanmıştır. Bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde, 1970 ve sonraki yıllarda gerçekleşen işlemlerin düzeltme katsayılarının belirlenmesinde ilgili tebliğin ekinde verilen endeksler kullanılır. 1970 yılından önceki tarihlerde gerçekleşen işlemlerin düzeltilmesinde ise işlemlerin 1970 yılında gerçekleştiği kabul edilir. 01.01.2002 ve daha sonraki tarihlerde gerçekleşen işlemlerin düzeltme katsayılarının belirlenmesinde Devlet İstatistik Enstitüsünün en yeni bazlı Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksi esas alınacaktır.

BDDK Tebliği ile SPK tebliğinin ayrıldığı nokta endeks yılının seçimiydi. SPK başlangıç yılını 1976, BDDK ise 1970 olarak almaktaydı. Ancak, BDDK tebliği 01.07.2002 tarihinden itibaren uygulamaya başlandığı için SPK'nın da endeks yılını 1970 olarak uygulaması daha mantıklı olacaktır. Bu yüzden SPK

tarafından “Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri:XI, No:24)” ile endeks yılı seçimini 1970 olarak belirlenip yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 2003).

Düzenlenecek mali tabloların şekil ve içeriği ise Tebliğin 23 üncü maddesinde açıklanmıştır. Bunlar:

- Tebliğ hükümlerine göre hazırlanacak mali tablolar, Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardında belirlenen mali tabloların şekil ve içeriklerine uygun olarak düzenlenmelidir.
- Tebliğ hükümlerine göre hazırlanan mali tabloların başlığından sonra gelmek üzere, “enflasyona göre düzeltilmiş” ibaresi konulmalıdır.
- Tebliğ hükümlerine göre hazırlanan ayrıntılı ve özet gelir tablosuna, “dönem kâr ve zararı”ndan önce gelmek üzere “net parasal pozisyon kârı(zararı)” kalemi eklenmelidir.
- Bilançonun yedek akçeler kalemine, bu Tebliğin 16 ncı maddesinde belirtildiği şekilde ödenmiş sermayede kayıtlı değerine göre oluşan artış tutarı kaydedilmek üzere, “Ödenmiş sermayenin enflasyona göre düzeltilmesinden kaynaklanan sermaye yedekleri” kalemi eklenmelidir.
- Mali tabloların bu Tebliğ uyarınca ilk defa düzenlenmeye başlandığı dönemde, gelir tablosunun hazırlanmasını sağlamak üzere en az bir önceki yıl bilanço ve gelir tablosunun da bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde düzeltme işlemine tabi tutulması zorunludur. Dipnotlarda önceki dönem mali tablolarının bağımsız denetimden geçmiş olup olmadığına ilişkin açıklamaya yer verilmelidir.

Tebliğ kâr dağıtımına ise 28 inci maddesinde düzenleme getirmiştir. Mali tabloların bu Tebliğ hükümlerine göre düzeltme işlemine tabi tutulması

sonucunda dönem kârında kayıtlı değerine göre ortaya çıkan artışlar ile ödenmiş sermayenin enflasyona göre düzeltilmesinden kaynaklanan sermaye yedekleri hesabında izlenen tutarlar kâr dağıtımına konu edilemez ve sermayeye eklenemez. Enflasyon muhasebesine göre düzeltilmiş mali tablolarda bulunan net dönem kârının, bu esasa göre düzeltilmemiş tablolardaki net dönem kârından daha az olması durumunda, kâr dağıtımı için düşük olan tutarın esas alınması gerekmektedir (BDDK, 2003).

Kamu denetim ve gözetim otoritesi fonksiyonunun etkin olarak yürütülmesi ve bankacılık sektörünün saydamlığını artırabilmek bakımından, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunca, bankacılık sisteminde geçerli olacak muhasebe standartları düzenleme konusu yapılmıştır. Ülkemizde Ulusal muhasebe standartlarının düzenlenmemiş olması, kuruluş amacını ve Bankalar Kanununun verdiği sorumlulukları yerine getirmek üzere BDDK tarafından ulusal uygulamaları gözeten ve uluslararası genel kabul görmüş ilkelerle uyumlu düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır.

Tasarruf sahiplerinin haklarının gözetilmesi ve bankacılık sisteminin sağlıklı bir şekilde çalışmasının sağlanması olarak özetlenecek temel işlevinden hareketle, denetim ve gözetim fonksiyonunun yürütülmesinde, sistemden edinilen bilgilerin reel ve daha gerçekçi bir tabana dayandırılması amacına yönelik olarak BDDK tarafından bankacılık sektörü genelinde enflasyon muhasebesi uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulama, Kurumun yayımladığı bankalarca konsolide mali tablo düzenlenmesine ilişkin muhasebe standardı kapsamında bankaların konsolidasyona tabi ortaklıkları için de geçerlidir.

Konuya ilişkin olarak SPK tarafından yapılan düzenlemelerin yürürlüğe girmesi ve Maliye Bakanlığınca gerekli düzenlemelerin yapılması ile birlikte, bütün ekonomiyi kapsayacak şekilde bir sistemin kurulması, uygulamada verimlilik ve etkinlik sağlayacaktır. TMSK'nın fiilen çalışmaya başlaması ile birlikte ülkemizde uygulanacak muhasebe standartlarının tek bir üst kurum tarafından belirlenmesi, öte yandan, faaliyetlerinin özelliği nedeniyle ayrık tutulması veya farklı düzenlemeler yapılması gereken alanlar için doğacak

ihtiyacın ise ilgili düzenleme veya denetim mercileri tarafından genel yapıyı bozmadan nispeten dar kapsamlı yapısal düzenlemeler yoluyla giderilmesi gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TCMB MALİ TABLOLARININ GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİ MODELİNE GÖRE DÜZELTİLMESİ VE MEVCUT DURUM İLE KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A.Ş. Hakkında Genel Bilgiler

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Türkiye’de banknot ihracı imtiyazına sahip ve 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu’nda yer alan görev ve yetkileri haiz olmak üzere “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası” ünvanı altında 1931 yılında anonim şirket olarak kurulmuştur.

TCMB A.Ş. mali tablolarında genel fiyat düzeyi muhasebesinin tam olarak uygulanabilmesi için, SPK ve BDDK tebliğlerinde de başlangıç yılı olarak kabul edilen 1970 yılından başlamak üzere bütün mali tablolarının düzeltilmesi teorik olarak gereklidir. Ancak böyle bir uygulama gerçekte enflasyon muhasebesinin hayata geçirilebilirliğini imkansız kılacağından; uygulamada sadece son iki yılın bilançosunun düzeltilmesiyle yetinilmektedir. O yüzden bu bölümde TCMB’nin 2001 ve 2002 yılları mali tabloları genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzeltilecektir. Bu düzeltme işlemi yapılırken düzeltilecek olan parasal olmayan aktif ve pasif kalemlerin 1970 yılından itibaren 2002 yılına kadar olan değerlerinde Banka bilanço verilerinden yararlanılmıştır. Banka’nın, tarihi maliyetler muhasebesine göre düzenlenmiş olan 31.12.2001 ve 31.12.2002 tarihli bilançoları ve 31.12.2002 tarihli gelir tablosu Ek:1, Ek:2, Ek:3, Ek:4 ve Ek:5’de verilmiştir.

4.1.1. Bilanço Kalemlerinin Parasal ve Parasal Olmayan Olarak Ayrılması

Bilanço kalemlerinin enflasyondan etkileniş biçimlerinin, yani parasal kalem mi yoksa parasal olmayan kalem mi olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. TCMB'nin bilanço verileri bu açıdan gruplandırıldığında durum aşağıdaki gibi olacaktır:

TABLO 4.1. TCMB A.Ş.'NİN 2001 VE 2002 TARİHLİ BİLANÇO KALEMLERİNİN PARASAL VE PARASAL OLMAYAN OLARAK AYRIMI TABLOSU

	31.12.2001	31.12.2002
PARASAL VARLIKLAR	82.667.950.988.448.300	80.790.228.759.583.600
Altın Mevcudu	1.527.125.936.710.000	2.149.366.566.850.000
Döviz Borçluları	27.045.763.084.190.000	43.816.006.380.510.000
Madeni Para	1.803.253.610.000	8.606.795.460.000
Dahildeki Muhabirler	3.767.448.102.490.750	2.689.095.120.898.130
Menkul Değerler Cüzdanı	38.831.212.076.644.300	28.848.908.520.868.900
İç Krediler	766.269.605.040.000	262.804.388.470.000
Açık Piyasa İşlemleri	7.014.591.179.840.000	2.071.599.996.830.000
Dış Krediler	263.219.117.590.000	251.626.078.490.000
İştirakler	5.712.622.760.000	7.819.172.810.000
Takipteki Alacaklar	1.777.871.060.660.000	
SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü		249.887.118.050.000
Faiz ve Gelir Reeskontları		27.166.626.043.333
Muvakkat Borçlular	1.527.073.630.148.050	190.892.239.365.530
Diğer Aktifler	139.861.318.765.203	216.449.754.937.707
PARASAL OLMAYAN VARLIKLAR	100.112.184.402.386	155.632.025.454.658
Arsalar	319.820.705.400	319.820.705.400
Gayrimenkuller	97.580.736.040.531	156.210.472.616.381
(Birikmiş Amortismanlar)	(7.122.612.195.738)	(11.451.422.976.838)
Demirbaşlar	22.322.295.613.458	28.786.951.567.458
(Birikmiş Amortismanlar)	(12.988.055.761.265)	(18.233.796.457.743)
AKTİF TOPLAMI	82.768.063.172.850.700	80.945.860.785.038.300
PARASAL PASİF KALEMLER	76.960.577.414.762.900	78.313.963.794.479.000
Tedavüldeki Banknotlar	5.282.659.962.404.500	7.635.621.891.872.500
Hazine'nin Alacakları	56.495.953.151.605	357.920.523.494.135
Döviz Alacaklıları	101.030.535.730.000	106.881.371.900.000
Mevduat	45.553.233.166.987.400	55.714.056.294.765.400
Açık Piyasa İşlemleri	12.630.260.330.280.000	9.579.837.312.890.000
Dış Krediler	11.301.346.040.000	13.088.702.850.000
İthalat ve Akreditif Bedel. Tem. ve Dep.	418.769.447.305.446	653.217.591.685.446
Ödenecek Senet ve Havaleler	32.231.489.930.000	9.865.303.020.000
SDR Tahsisatı		249.887.118.040.000
Karşılıklar	3.398.025.369.671.190	79.566.879.398.241
Değerleme Hesabı	7.110.726.047.718.620	1.146.601.171.688.720
Faiz ve Gider Reeskontları		2.654.680.311.802.140
Muvakkat Alacaklılar	56.942.185.842.977	77.426.899.751.146
Diğer Pasifler	2.308.901.579.701.200	35.312.421.321.248
PARASAL OLMAYAN PASİF KALEMLER	5.807.485.758.087.730	2.631.896.990.559.310
Sermaye	25.000.000.000	25.000.000.000
Adi ve Fevkalde Yedekler	566.826.399.282.900	2.460.974.121.582.900
Hususi Yedekler	23.256.904.985	68.146.636.985
Değer Artış Fonu	86.054.215.332.353	139.423.202.677.763
Maliyet Artış Fonu	88.664.163.069	90.671.228.069
Kâr	5.154.468.222.404.420	31.315.848.433.595
PASİF TOPLAMI	82.768.063.172.850.700	80.945.860.785.038.300

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi, parasal olmayan aktif kalemler olarak, arsalar, gayrimenkuller, demirbaşlar ve bunların amortismanları, parasal olmayan pasif kalemlerden ise adi ve fevkaledede yedekler, hususi yedekler ile sermaye hesabı düzeltme işlemine tabi tutulacaktır. Değer artış fonu ve maliyet artış fonu değerlendirme dışı bırakılacaktır. Bunların dışındaki parasal aktif ve pasif olarak ayrılan bütün kalemler bilanço günündeki paranın cari satın alma gücü cinsinden ifade edildiklerinden herhangi bir düzeltme işlemine tabi tutulmayacaklardır. Sadece, 2001 yılı parasal kalemleri 2002 sonu parasal değeri ifade edilecek şekilde bir yıllık bir düzeltmeye tabi tutulacaklardır.

Genel fiyat düzeyi muhasebesi yöntemi, enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkisini giderici genel bir düzeltme yöntemi olduğundan, enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkisini giderici kısmi düzeltme yöntemlerinin etkilerinden arındırılması gerekmektedir. Bunun için yeniden değerlemeye tabi tutulan gayrimenkuller ve demirbaşlar (sadece 1983 ile 1990 yılları arasında yeniden değerlendirme uygulanmıştır.) ile bunlara ait birikmiş amortisman tutarları yeniden değerlemeden arındırılıp, tarihi maliyet bedelleri üzerinden değerlemeye tabi tutulacaktır. Ayrıca kısmi düzeltme yöntemlerinden değer artış fonu ve maliyet artış fonu kalemleri de bilançodan çıkarılarak değerlemeye tabi tutulmamıştır. Maddi sabit kıymetler için uygulanan normal amortisman yöntemi genel fiyat düzeyi muhasebesi yönteminde de aynen uygulanmıştır. Takribi ekonomik ömürleri itibarıyla amortisman ayrılan maddi sabit kıymetler için uygulanan amortisman oranları aşağıdaki gibidir:

Gayrimenkuller	2%
Nakil vasıtaları	20%
Demirbaşlar	20%

Bu açıklamalardan sonra Banka'nın 2001 ve 2002 yılı bilançoları yeniden düzenlenmiş ve bu düzeltmelerden doğan aktif pasif farkı geçmiş yıl kârları olarak gösterilmiştir. Buna göre Banka'nın 2001 ve 2002 yılı bilançoları Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi olacaktır.

TABLO 4.2. TCMB A.Ş.'NİN KISMİ DÜZELTME YÖNTEMLERİNDEN ARINDIRILMIŞ 2001 VE 2002 BİLANÇOLARI TABLOSU

	31.12.2001	31.12.2002
PARASAL VARLIKLAR	82.667.950.988.448.300	80.790.228.759.583.600
Altın Mevcudu	1.527.125.936.710.000	2.149.366.566.850.000
Döviz Borçluları	27.045.763.084.190.000	43.816.006.380.510.000
Madeni Para	1.803.253.610.000	8.606.795.460.000
Dahildeki Muhabirler	3.767.448.102.490.750	2.689.095.120.898.130
Menkul Değerler Cüzdanı	38.831.212.076.644.300	28.848.908.520.868.900
İç Krediler	766.269.605.040.000	262.804.388.470.000
Açık Piyasa İşlemleri	7.014.591.179.840.000	2.071.599.996.830.000
Dış Krediler	263.219.117.590.000	251.626.078.490.000
İştirakler	5.712.622.760.000	7.819.172.810.000
Takipteki Alacaklar	1.777.871.060.660.000	
SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü		249.887.118.050.000
Faiz ve Gelir Reeskontları		27.166.626.043.333
Muvakkat Borçlular	1.527.073.630.148.050	190.892.239.365.530
Diğer Aktifler	139.861.318.765.203	216.449.754.937.707
PARASAL OLMAYAN VARLIKLAR	16.385.418.233.771	18.544.198.508.670
Arsalar	319.820.705.400	319.820.705.400
Gayrimenkuller	4.901.633.688.064	5.958.736.532.064
(Birikmiş Amortismanlar)	(332.354.175.337)	(449.592.001.959)
Demirbaşlar	22.263.323.816.771	28.727.979.770.771
(Birikmiş Amortismanlar)	(10.767.005.801.127)	(16.012.746.497.606)
AKTİF TOPLAMI	82.684.336.406.682.100	80.808.772.958.092.300
PARASAL PASİF KALEMLER	76.960.577.414.762.900	78.313.973.728.111.900
Tedavüldeki Banknotlar	5.282.659.962.404.500	7.635.621.891.872.500
Hazine'nin Alacakları	56.495.953.151.605	357.920.523.494.135
Döviz Alacaklıları	101.030.535.730.000	106.881.371.900.000
Mevduat	45.553.233.166.987.400	55.714.056.294.765.400
Açık Piyasa İşlemleri	12.630.260.330.280.000	9.579.837.312.890.000
Dış Krediler	11.301.346.040.000	13.088.702.850.000
İthalat ve Akreditif Bedel. Tem. ve Dep.	418.769.447.305.396	653.217.591.685.396
Ödenecek Senet ve Havaleler	32.231.489.930.000	9.865.303.020.000
SDR Tahsisatı		249.887.118.040.000
Karşılıklar	3.398.025.369.671.190	79.566.879.398.241
Değerleme Hesabı	7.110.726.047.718.620	1.146.601.171.688.720
Faiz ve Gider Reeskontları		2.654.680.311.802.140
Muvakkat Alacaklılar	56.942.185.842.977	77.426.899.751.146
Diğer Pasifler	2.308.901.579.701.200	35.322.354.954.224
PARASAL OLMAYAN PASİF KALEMLER	5.723.758.991.919.200	2.494.799.229.980.380
Sermaye	25.000.000.000	25.000.000.000
Adi ve Fevkaledede Yedekler	566.826.399.282.900	2.460.974.121.582.900
Hususi Yedekler	23.256.904.985	68.146.636.985
Geçmiş Yıllar Kârı	2.416.113.326.896	2.416.113.326.896
Kâr	5.154.468.222.404.420	31.315.848.433.595
PASİF TOPLAMI	82.684.336.406.682.100	80.808.772.958.092.300

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

4.1.2. Düzeltme Faktörlerinin Hesaplanması

Daha sonra düzeltme faktörlerinin hesaplanması gerekmektedir. DİE'nin Türkiye geneli için yayınlamış olduğu TEFE endeksi kullanılarak düzeltme faktörleri hesaplanmıştır. Ek:6'da verilen fiyat endekslerinin kullanılması suretiyle 31.12.2002 tarihi para birimine göre hesaplanan yıllık ortalama ve ilgili yıl nisan ayı endeksine göre düzeltme faktörleri ve hesaplama yöntemleri Tablo 4.3.'deki gibi olacaktır.

TABLO 4.3. DÜZELTME FAKTÖRLERİ TABLOSU

Yıllar	Hesaplama Yöntemi	Yıl Ortalamasına Göre	Hesaplama Yöntemi	Nisan Ayına Göre
1970	6478,8 / 0,01875	345.368,31	6478,8 / 0,01879	344.752,15
1971	6478,8 / 0,02193	295.312,46	6478,8 / 0,02108	307.200,68
1972	6478,8 / 0,02596	249.486,21	6478,8 / 0,02525	256.526,78
1973	6478,8 / 0,03109	208.333,22	6478,8 / 0,02953	219.332,65
1974	6478,8 / 0,04034	160.596,59	6478,8 / 0,04046	160.102,98
1975	6478,8 / 0,04479	144.643,57	6478,8 / 0,04551	142.344,20
1976	6478,8 / 0,05194	124.724,92	6478,8 / 0,05110	126.765,14
1977	6478,8 / 0,06416	100.971,10	6478,8 / 0,06041	107.239,77
1978	6478,8 / 0,09629	67.280,80	6478,8 / 0,08925	72.589,95
1979	6478,8 / 0,15872	40.816,64	6478,8 / 0,14039	46.145,42
1980	6478,8 / 0,32945	19.665,20	6478,8 / 0,31262	20.724,06
1981	6478,8 / 0,45322	14.294,81	6478,8 / 0,41930	15.451,32
1982	6478,8 / 0,58552	11.065,01	6478,8 / 0,56788	11.408,55
1983	6478,8 / 0,76371	8.483,25	6478,8 / 0,72553	8.929,69
1984	6478,8 / 1,14837	5.641,69	6478,8 / 1,05603	6.135,02
1985	6478,8 / 1,64462	3.939,37	6478,8 / 1,59765	4.055,20
1986	6478,8 / 2,13073	3.040,63	6478,8 / 2,05629	3.150,71
1987	6478,8 / 2,82328	2.294,77	6478,8 / 2,69081	2.407,75
1988	6478,8 / 4,81315	1.346,06	6478,8 / 4,53174	1.429,65
1989	6478,8 / 7,89267	820,86	6478,8 / 7,17173	903,38
1990	6478,8 / 12,0204	538,98	6478,8 / 11,1952	578,71
1991	6478,8 / 18,6733	346,95	6478,8 / 17,3646	373,10
1992	6478,8 / 30,2669	214,06	6478,8 / 28,3057	228,89
1993	6478,8 / 47,9428	135,14	6478,8 / 43,5838	148,65
1994	6478,8 / 100	64,79	6478,8 / 91,7	70,65
1995	6478,8 / 186,025	34,83	6478,8 / 176,4	36,73
1996	6478,8 / 327,283	19,80	6478,8 / 299,7	21,62
1997	6478,8 / 595,008	10,89	6478,8 / 517,9	12,51
1998	6478,8 / 1022,41	6,34	6478,8 / 949,3	6,82
1999	6478,8 / 1564,93	4,14	6478,8 / 1424,4	4,55
2000	6478,8 / 2369,84	2,73	6478,8 / 2300,5	2,82
2001	6478,8 / 3830,32	1,69	6478,8 / 3470,8	1,87
2002	6478,8 / 5749,6	1,13	6478,8 / 5485,5	1,18
2002 Yılı Aralık Sonu =	6478,8 / 6478,8	1,00		
2002 Yılı Dönem Başı =	6478,8 / 4951,7	1,31		

Kaynak: Düzeltme faktörlerinin hesaplanmasında BDDK endeksleri kullanılmıştır.

4.1.3. Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi

Parasal olmayan kalemler düzeltilirken, dönem sonu endeksin, varlığın işletmeye girdiği tarihteki endeks rakamına oranı formülü kullanılarak tarihi değerlerle çarpılmaktadır. Uygulamada en zor aşama burasıdır. Çünkü parasal olmayan değerlerin ne zaman aktife girdiğini belirlemek oldukça güçtür. Bu nedenle arsalar, gayrimenkuller ve demirbaşlar için, alım ve satımların yıl içinde dengeli dağıldığı varsayımı yapılmış ve bu kalemlerin düzeltilmesinde yıl ortalaması endeksi kullanılmıştır. Düzeltme işlemi yapılırken parasal olmayan kalemlerin maliyet bedelleri esas alınmakta, yeniden değerlemeler varsa bunlar hesaba katılmamaktadır. 1970 yılı bilanço rakamları başlangıç kabul edilerek 2002'ye kadar parasal olmayan kalemlerin maliyet bedelleri alınıp bunlar üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

Parasal olmayan kalemlerden, gayrimenkul ve demirbaşların yıllar itibarıyla giriş ve çıkış değerleri, Banka politikası gereği detay bilgi olarak verilmeyip, toplu şekilde gösterilecektir.

4.1.3.1. Arsaların Düzeltilmesi

Arsaların alım tarihleri, maliyet bedelleri ve düzeltme işlemleri aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir. Arsa alımlarının, yıla eşit dağıldığı varsayımı altında düzeltme faktörü olarak yıllık ortalama katsayılar kullanılmıştır.

TABLO 4.4. ARSALAR TABLOSU

Yıllar	Tarihi Değer	Düzeltilme Faktörü	Düzeltilmiş Değer
1986	236.789.900	3.040,63	719.991.594.405
1989	19.583.915.500	820,86	16.075.697.730.235
1998	300.000.000.000	6,34	1.901.025.348.439
2001 yılı bil. değ.	319.820.705.400		18.696.714.673.079
2002 yılı bil. değ.	319.820.705.400		18.696.714.673.079

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

4.1.3.2. Gayrimenkullerin Düzeltilmesi

Gayrimenkuller ve birikmiş amortismanları yeniden değerlemeye tabi olduğu için, 1970 yılından itibaren tarihi maliyet bedelleri bulunup bu değerler üzerinden düzeltme yapılmıştır. Gayrimenkul alımlarının yıla eşit dağıldığı varsayımından hareketle, Tablo 4.3.'deki yıllık ortalama düzeltme faktörleri kullanılarak, her yıl için alınan gayrimenkuller o yıla ait düzeltme faktörü ile çarpılıp, düzeltilmiş değerler üzerinden takribi ekonomik ömrü 50 yıl olmak üzere yüzde 2 oranında amortisman ayrılmıştır. 2002 yılında, maliyet bedeli üzerinden TL.1.057.102.844.000,- lık gayrimenkul girişi olup, satış gerçekleşmemiştir. Aşağıdaki tabloda, gayrimenkul ve amortismanlarının 2001 ve 2002 yılları itibariyle tarihi ve düzeltilmiş değerleri verilmiştir.

TABLO 4.5. GAYRİMENKUL VE AMORTİSMANLARININ DÜZELTİLMESİ TABLOSU

Tarihi Değer			
31.12.2001			31.12.2002
Dönem Başı Değeri	Dönem İçi Girişler	Dönem İçi Çıkışlar	Dönem Sonu Değeri
4.901.633.688.064	1.057.102.844.000	0	5.958.736.532.064
Amortisman			
332.354.175.337	117.237.826.622	0	449.592.001.959
Net Değeri			
4.569.279.512.727		0	5.509.144.530.105
Düzeltilmiş Değer			
31.12.2001			31.12.2002
Dönem Başı Değeri	Dönem İçi Girişler	Dönem İçi Çıkışlar	Dönem Sonu Değeri
132.096.694.566.858	1.191.171.195.511	0	133.287.865.762.368
Amortisman			
44.339.379.682.275	4.050.411.069.546	0	48.389.790.751.822
Net Değeri			
87.757.314.884.583		0	84.898.075.010.547

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

4.1.3.3. Demirbaşların Düzeltilmesi

Demirbaşlar için, 1970 yılı bilanço değeri başlangıç alınıp, 2002 yılına kadar yıllık girişler bulunmuştur. 1983 ile 1990 yılları arasında demirbaşlar için yeniden değerlendirme uygulanmıştır. Bu yıllar arası yeniden değerlendirme tutarları dikkate alınmadan tarihi değerleri üzerinden düzeltme işlemi yapılmıştır. Düzeltilmiş değerler üzerinden takribi ekonomik ömrü 5 yıl olmak üzere yüzde 20 oranında amortisman ayrılmıştır. 2002 yılı içinde maliyet değeri üzerinden TL.151.384.458.409,- lık demirbaş satışı olmuştur. Bu satışlar ihraç şeklinde olup kâr elde edilmemiştir. 2002 yılı içinde ihracı yapılan demirbaşların düzeltilmesinde, demirbaş hangi yıl alınmışsa o yıla ait düzeltme faktörü ile çarpılarak düzeltilmiştir. Düzeltme işlemi yapılırken alım ve satım işlemlerinin yıla eşit dağıldığı varsayılarak, Tablo 4.3.'deki yıllık ortalama düzeltme katsayıları kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda demirbaş ve amortismanlarının tarihi ve düzeltilmiş değerleri gösterilmiştir.

TABLO 4.6. DEMİRBAŞ VE AMORTİSMANLARININ DÜZELTİLMESİ TABLOSU

Tarihi Değer			
31.12.2001			31.12.2002
Dönem Başı Değeri	Dönem İçi Girişler	Dönem İçi Çıktılar	Dönem Sonu Değeri
22.263.323.816.771	6.616.040.412.409	151.384.458.409	28.727.979.770.771
Amortisman			
10.767.005.801.127	5.377.708.557.305	131.967.860.826	16.012.746.497.606
Net Değeri			
11.496.318.015.644			12.715.233.273.165
Düzeltilmiş Değer			
31.12.2001			31.12.2002
Dönem Başı Değeri	Dönem İçi Girişler	Dönem İçi Çıktılar	Dönem Sonu Değeri
324.275.212.571.767	7.455.127.769.569	13.811.030.410.410	317.919.309.930.926
Amortisman			
285.840.310.647.217	17.693.567.162.770	13.735.217.000.036	289.798.660.809.952
Net Değeri			
38.434.901.924.549			28.120.649.120.974

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

4.1.3.4. Sermaye Hesabının Düzeltilmesi

Banka, 1931 yılında TL.15.000.000,- sermaye ile kurulmuş olup, sermayesini 1970 yılında TL.10.000.000,- artırarak TL.25.000.000,- ya ve 1988 yılında da TL.24.975.000.000,- artırarak, ödenmiş sermayesini TL.25.000.000.000,- 'ya yükseltmiştir. 1970 yılı sermaye değeri başlangıç olarak kabul edilerek Tablo 4.3.'deki yıllık ortalama katsayılar kullanılarak düzeltme işlemi yapılmıştır. Düzeltme işlemi aşağıdaki tablodaki gibidir.

TABLO 4.7. SERMAYE DÜZELTME TABLOSU

Yıllar	Tarihi Değer	Düzeltilme Faktörü	Düzeltilmiş Değer
1970	25.000.000	345.368,31	8.634.207.666.216
1988	24.975.000.000	1.346,06	33.617.850.094.012
2001 Bil.Değ.	25.000.000.000		42.252.057.760.228
2002 Bil.Değ.	25.000.000.000		42.252.057.760.228

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

4.1.3.5. Yedekler ve Fonların Düzeltilmesi

Kâr olarak dağıtılan tutarların ve dönem net kârından ayrılan yedeklerin hangi tarihteki katsayıya göre düzeltileceği konusu tartışmalıdır. Dağıtılan temettünün ve ayrılan yedek akçelerin, kâr dağıtımının yapıldığı tarihe göre katsayının hesaplanması gerektiği ileri sürülmektedir. Bazı uygulamalarda ise, kâr dağıtımı, önceki dönemin kârının dağıtımı olduğu için “dönem sonu endeks/ dönem başı endeks” katsayısına göre de düzeltmenin yapıldığı görülmektedir. Bu uygulamada, kârdan ayrılan yedeklerin ve fonların Nisan ayında yapıldığından hareketle “dönem sonu endeks / ilgili yıl Nisan ayı endeksi” katsayısı hesaplanarak Tablo 4.3.'deki düzeltme faktörleri kullanılmıştır.

Banka'nın adi ve fevkaleda ihtiyat akçelerinin 1970 yılından itibaren tarihi değerleri ve düzeltme işlemi aşağıdaki tablodaki gibidir:

TABLO 4.8. ADİ VE FEVKALEDE YEDEKLER TABLOSU

Yıllar	Tarihi Değer	Düzeltilme Faktörü	Düzeltilmiş Değer
1970	183.077.694	344.752,15	63.116.427.785.078
1971	207.407.478	307.200,68	63.715.718.494.230
1972	84.428.674	256.526,78	21.658.215.476.452
1973	100.013.938	219.332,65	21.936.321.852.742
1974	389.489.243	160.102,98	62.358.390.415.891
1975	625.114.135	142.344,20	88.981.370.939.156
1976	678.189.052	126.765,14	85.970.727.628.414
1977	815.745.834	107.239,77	87.480.391.625.427
1978	903.426.244	72.589,95	65.579.668.562.999
1979	494.327.745	46.145,42	22.810.959.263.401
1980	222.626.491	20.724,06	4.613.724.288.386
1981	1.436.586.484	15.451,32	22.197.151.247.184
1982	466.772.847	11.408,55	5.325.201.535.686
1983	1.748.605.751	8.929,69	15.614.509.503.948
1984	1.666.248.451	6.135,02	10.222.469.924.016
1985	1.355.032.129	4.055,20	5.494.930.532.927
1986	517.178.584	3.150,71	1.629.481.677.499
1987	3.043.216.869	2.407,75	7.327.298.940.741
1988	6.347.750.237	1.429,65	9.075.043.218.681
1989	10.578.266.769	903,38	9.556.188.478.946
1990	25.028.836.443	578,71	14.484.428.924.596
1991	110.457.682.058	373,10	41.212.097.436.548
1992	183.008.992.000	228,89	41.888.224.842.601
1993	197.955.958.950	148,65	29.426.439.563.734
1994	1.170.694.656.500	70,65	82.712.066.963.274
1995	597.629.255.200	36,73	21.949.662.236.903
1996	402.210.509.200	21,62	8.694.832.989.673
1997	23.900.223.939.000	12,51	298.985.848.341.365
1998	36.784.154.192.500	6,82	251.045.168.210.649
1999	83.583.470.986.400	4,55	380.174.523.888.436
2000	141.902.728.090.000	2,82	399.634.598.891.324
2001	277.936.972.680.000	1,87	518.813.546.905.377
2001 Bil. Değ.	566.826.399.282.900		2.763.685.630.586.280
2002 yılında ayrılan	1.894.147.722.300.000	1,18	2.237.135.040.240.130
2002 Bil. Değ.	2.460.974.121.582.900		5.000.820.670.826.410

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Banka'nın hususi ihtiyat akçelerinin 1970 yılından itibaren tarihi değerleri ve düzeltme işlemi aşağıdaki tablodaki gibidir:

TABLO 4.9. HUSUSİ YEDEKLER TABLOSU

Yıllar	Tarihi Değer	Düzeltilme Faktörü	Düzeltilmiş Değer
1970	3.555.460	344.752,15	1.225.752.462.956
1971	140.256	307.200,68	43.086.738.709
1972	312.678	256.526,78	80.210.279.342
1973	407.372	219.332,65	89.349.979.431
1974	1.092.916	160.102,98	174.979.113.722
1975	873.263	142.344,20	124.303.922.420
1976	159.086	126.765,14	20.166.558.466
1977	3.218.673	107.239,77	345.169.736.473
1978	16.188.697	72.589,95	1.175.136.753.861
1979	3.264.244	46.145,42	150.629.896.183
1980	1.966.473	20.724,06	40.753.300.300
1982	7.787.947	11.408,55	88.849.185.617
1986	97.196.300	3.150,71	306.237.719.193
1989	76.151.675	903,38	68.793.855.854
1991	226.359.860	373,10	84.455.552.862
1993	394.335.915	148,65	58.618.604.017
1994	770.809.750	70,65	54.459.347.964
1996	3.375.174.950	21,62	72.963.241.462
1997	3.777.316.170	12,51	47.253.284.422
1999	14.500.593.300	4,55	65.955.099.601
2001 bilanço değeri	23.253.349.525		3.091.372.169.900
2002 yılında ayrılan	44.889.732.000		44.889.732.000
2002 yılı bilanço değeri	68.143.081.525		3.136.261.901.900

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

2002 yılı içinde ayrılan TL.44.889.732.000,- lık hususi yedek düzeltmeye tabi tutulmamıştır. Çünkü bu meblağ, tedavülden kalkmış ve zamanaşımına uğramış banknotların Bankaya dönmeyen kısmı için ayrılan karşılık tutarının, hususi yedeklere 31.12.2002 tarihi itibarıyla aktarılan kısmı olduğu için, değerlendirme dışı bırakılmıştır.

4.1.3.6. 2001 Yılı Kârı İçin 2002 Yılında Yapılan İşlemler

2001 yılı kârı 2002 yılı nisan ayı içinde adi ve fevkaledede yedek ve temettü olarak dağıtılmıştır. Dağıtım nisan ayı içinde olduğu için Tablo 4.3.'deki nisan ayına göre düzeltme faktörleri kullanılmıştır. Düzeltme işlemi aşağıdaki tablodaki gibidir:

TABLO 4.10. 2001 YILI KÂRI İÇİN 2002 YILINDA YAPILAN İŞLEMLER TABLOSU

	Tarihi Değer	Düzeltilme Faktörü	Düzeltilmiş Değer
Yedek Olarak Ayrılan	1.894.147.722.300.000	1,18	2.237.135.040.240.130
Temettü Olarak Dağıtılan	3.260.320.500.104.420		3.850.690.813.248.840
*Memurlara	2.655.000.000.000	1,18	3.135.760.459.393
*Banka hissedarlarına	2.503.990.000	1,18	2.957.405.963
*Hazineye	3.257.662.996.114.420	1,18	3.847.552.095.383.480
2001 bilanço değeri	5.154.468.222.404.420		6.087.825.853.488.970

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

4.1.4. Parasal Kalemlerin Düzeltilmesi

Dönem başı bilançosundaki parasal kalemlerin düzeltilmesinde, “dönem sonu endeks / dönem başı endeks” formülünden bulunan düzeltme faktörü kullanılacaktır. Bu ise Tablo 4.3.'deki $6.478,80 / 4.951,70 = 1.31$ katsayısıdır. Bu düzeltme faktörüne göre 31.12.2001 tarihli dönem başı bilançosundaki tüm parasal aktif ve pasif kalemler düzeltililecektir. Dönem sonu bilançosundaki parasal kalemlerin düzeltilmesinde kullanılacak katsayı “1” dir. Çünkü bu kalemler, zaten bilanço tarihindeki para birimiyle ifade edildiklerinden ayrıca bir düzeltme işlemine gerek yoktur.

4.1.5. Dönem Başı Bilançosunun Genel Fiyat Düzeyine Göre Düzeltilmesi

Yukarıdaki esaslardan hareket edilerek 31.12.2001 tarihli TCMB bilançosu 2002 yılı sonu parasına göre düzeltilir ise, bilançonun görünümü aşağıda görüldüğü gibi olacaktır. Genel fiyat düzeyi muhasebesi yöntemine göre düzeltilen bu tabloda, düzeltilmiş tutarları ile olmak üzere, aktif kalemlerden, borçların ve öz sermaye kalemlerinin çıkarılması sonucunda kalan kısım (geçmiş yıllar kârı kalemi mahsup edilerek) “geçmiş yıllar zararı” hesabında gösterilmiştir.

**TABLO 4.11. TCMB A.Ş'NİN 31.12.2001 TARİHLİ BİLANÇOSUNUN 2002 YILI SONU
PARASINA GÖRE DÜZELTİLMESİ TABLOSU**

BİLANÇO KALEMLERİ	Tarihi Değer	Düzeltilme Faktörü	Düzeltilmiş Değer
PARASAL VARLIKLAR	82.667.950.988.448.300		108.162.675.619.274.000
Altın Mevcudu	1.527.125.936.710.000	1,31	1.998.090.255.620.650
Döviz Borçluları	27.045.763.084.190.000	1,31	35.386.653.042.359.200
Madeni Para	1.803.253.610.000	1,31	2.359.375.464.682
Dahildeki Muhabirler	3.767.448.102.490.750	1,31	4.929.325.840.906.570
Menkul Değerler Cüzdanı	38.831.212.076.644.300	1,31	50.806.724.317.338.100
İç Krediler	766.269.605.040.000	1,31	1.002.586.488.909.500
Açık Piyasa İşlemleri	7.014.591.179.840.000	1,31	9.177.885.036.643.450
Dış Krediler	263.219.117.590.000	1,31	344.395.665.941.412
İştirakler	5.712.622.760.000	1,31	7.474.390.681.481
Takipteki Alacaklar	1.777.871.060.660.000	1,31	2.326.164.959.065.370
Muvakkat Borçlular	1.527.073.630.148.050	1,31	1.998.021.817.760.200
Diğer Aktifler	139.861.318.765.203	1,31	182.994.428.583.314
PARASAL OLMAYAN VARLIKLAR	16.385.418.233.771		144.888.931.482.211
Arsalar	319.820.705.400	Düz.ışl.	18.696.714.673.079
Gayrimenkuller	4.901.633.688.064	Düz.ışl.	132.096.694.566.858
(Birikmiş Amortismanlar)	(332.354.175.337)	Düz.ışl.	(44.339.379.682.275)
Demirbaşlar	22.263.323.816.771	Düz.ışl.	324.275.212.571.767
(Birikmiş Amortismanlar)	(10.767.005.801.127)	Düz.ışl.	(285.840.310.647.217)
AKTİF TOPLAMI	82.684.336.406.682.100		108.307.564.550.756.000
PARASAL PASİF KALEMLER	76.960.577.414.762.900		100.695.152.968.630.000
Tedavüldeki Banknotlar	5.282.659.962.404.500	1,31	6.911.827.728.744.930
Hazine'nin Alacakları	56.495.953.151.605	1,31	73.919.256.271.305
Döviz Alacaklıları	101.030.535.730.000	1,31	132.188.265.623.427
Mevduat	45.553.233.166.987.400	1,31	59.601.810.901.766.700
Açık Piyasa İşlemleri	12.630.260.330.280.000	1,31	16.525.421.699.177.700
Dış Krediler	11.301.346.040.000	1,31	14.786.671.390.422
İthalat ve Akreditif Bedel.Tem.ve Dep.	418.769.447.305.396	1,31	547.917.582.891.169
Ödenecek Senet ve Havaleteler	32.231.489.930.000	1,31	42.171.653.565.136
SDR Tahsisatı		1,31	0
Karşılıklar	3.398.025.369.671.190	1,31	4.445.973.456.595.860
Değerleme Hesabı	7.110.726.047.718.620	1,31	9.303.667.814.681.710
Faiz ve Gider Reeskontları		1,31	0
Muvakkat Alacaklılar	56.942.185.842.977	1,31	74.503.106.738.995
Diğer Pasifler	2.308.901.579.701.200	1,31	3.020.964.831.182.850
PARASAL OLMAYAN PASİF KALEMLER	5.723.758.991.919.200		7.612.411.582.126.050
Sermaye	25.000.000.000	Düz.ışl.	42.252.057.760.228
Adi ve Fevkaledede Yedekler	566.826.399.282.900	Düz.ışl.	2.763.685.630.586.280
Hususi Yedekler	23.256.904.985	Düz.ışl.	3.091.372.169.900
Geçmiş Yıllar Kârı	2.416.113.326.896	Düz.ışl.	
Dönem Kârı / Zararı	5.154.468.222.404.420	Düz.ışl.	6.087.825.853.488.970
Geçmiş Yıllar Zararı			(1.284.443.331.879.330)
PASİF TOPLAMI	82.684.336.406.682.100		108.307.564.550.756.000

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

4.1.6. Gelir Tablosunun Düzeltilmesi ve Net Parasal Pozisyon Kâr veya Zararının Hesaplanması

Gelir tablosunun düzeltilmesinde ve net parasal pozisyon kâr veya zararının hesaplanmasında, dönem içinde ortaya çıkan ve harcamayı gerektiren gelir ve gider unsurları, döneme eşit dağıldığı varsayımı altında, “dönem sonu endeksi / dönemin ortalama endeksi” katsayısına göre düzeltilecektir. Bu ise Tablo 4.3.’deki $6478,80 / 5749,60 = 1.13$ katsayısıdır. Enflasyon muhasebesinin en önemli sonuçlarından biri, işletmelerin parasal değerlerden elde ettiği kayıp ya da kazançların gelir tablosunda ayrı bir kalem halinde gösterilmesidir. BDDK’nın 14 sayılı Tebliğinin değiştirilen 23 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasına göre “parasal pozisyon kârı (zararı) kalemi”, “dönem kâr ve zararı” hesabından önce gelmek üzere, ayrıntılı ve özet gelir tablolarında gösterilecektir. Gelir tablosunda ve parasal pozisyon kâr veya zararı tablosunda yer alan değerlendirme sonucu oluşan lehte ve aleyhte farklar, altın ve kambiyo kâr ve zararları, şüpheli alacaklarımız karşılığı, emekli ikramiyesi ve kıdem tazminatı karşılıkları ve dönem kârı vergi karşılığı kalemleri dönem sonu itibarıyla hesaplandığından, bu kalemlerin düzeltme katsayısı “1” olacaktır. Bank for International Settlements’dan olan iştirakimiz kârı, Temmuz ayında hesaplara geçtiği için, bu gelirin düzeltilmesinde kullanılacak olan katsayı, dönem sonu endeks / Temmuz ayı endeksi formülünden bulunacak olan $6478,80 / 5720,70 = 1.13$ katsayısıdır.

Net parasal pozisyon kâr veya zararı kalemi gelir tablosunda yer alacağı için, önce net parasal pozisyon kâr veya zararının hesaplanması gerekmektedir. Dönem başı net parasal kalemlerin düzeltilmesinde kullanılacak olan düzeltme faktörü dönem sonu endeks / dönem başı endeks formülüne göre hesaplanmıştır. Çünkü 2001 yılı değerinin 2002 yılı parası ile ifade edilmesi için bir yıllık bir düzeltmeye ihtiyaç vardır. Buna göre düzeltme işlemi aşağıdaki tablodaki gibi olacaktır.

TABLO 4.12. NET PARASAL POZİSYON KÂR VEYA ZARAR HESAPLANMASI TABLOSU

	Tarihi Değer	Düzeltilme Faktörü	Düzeltilmiş Değer
A.DÖNEM BAŞI NET PARASAL KALEMLER	5.707.373.573.685.420	D.sonu/D.başı	7.467.522.650.643.840
a. Dönembaşı Parasal Varlıklar (+)	82.667.950.988.448.300	1,31	108.162.675.619.274.000
b. Dönembaşı Parasal Kaynaklar (-)	(76.960.577.414.762.900)	1,31	(100.695.152.968.630.000)
DÖNEMBAŞI NET PARASAL KALEM	5.707.373.573.685.420		7.467.522.650.643.840
B.DÖNEM İÇİNDE NET PARASAL KALEMLERDE ARTIŞ YARATAN İŞLEMLER (+)	8.969.239.953.496.700		9.951.071.484.071.080
Avans ve Kredi Hesaplarından Alınan Faizler	427.772.050.980.000	1,13	482.024.760.659.737
Hariçteki Muhabir Hesaplarından Alınan Faizler	1.045.635.140.384.100	1,13	1.178.249.086.461.760
Açık Piyasa İşlemlerinden Alınan Faizler	4.548.797.856.725.430	1,13	5.125.704.667.133.840
Değerleme Sonucu Oluşan Lehte Farklar	291.080.273.970.000	1	291.080.273.970.000
Alınan Diğer Faizler	71.963.774.069.500	1,13	81.090.667.079.706
Açık Piyasa İşlemleri	1.625.229.323.630.000	1,13	1.831.351.005.623.700
Diğer İşlemlerden Alınan Komisyon ve Hizmet Bedelleri	18.117.465.838.831	1,13	20.415.235.438.399
Altın ve Kambiyo Kârları	936.564.367.152.840	1	936.564.367.152.840
İştirakimiz Gelirleri	4.034.811.014.000	1,13	4.546.530.819.101
Diğer	44.889.732.000	1	44.889.732.000
C.DÖNEM İÇİNDE NET PARASAL KALEMLERDE AZALIŞ YARATAN İŞLEMLER (-)	12.200.358.495.710.400		13.821.561.165.165.300
Kredi Mek.Döv.Tev.Hes. Faizleri	1.986.287.624.333.000	1,13	2.238.200.963.637.230
Hariçteki Muhabir Hesaplarına Ödenen Faizler	530.006.559.380.000	1,13	597.225.284.700.004
Döviz Mevduat ve Döviz Mevd.Karşılık Ödenen Faizler	120.877.950.560.000	1,13	136.208.443.385.301
Bankalararası Para Piy. Alınan Kredilere Ödenen Faizler	2.935.201.716.657.810	1,13	3.307.462.237.700.470
Değerleme Sonucu Oluşan Aleyhte Farklar	321.520.510.080.000	1	321.520.510.080.000
Yabancı Para Menkul Değerler Aleyhte Farkı			
TL.Mevduat ve Mevduat Karş. Ödenen Faizler	725.255.949.880.000	1,13	817.237.416.182.438
Hariçteki Muhabir Hesaplarına Ödenen Faiz Dışı Giderler	147.817.576.140.000	1,13	166.564.719.684.123
Açık Piyasa İşlemleri Faizleri	974.551.711.000.000	1,13	1.098.150.414.850.910
Diğer İşlemlere Ödenen Komisyonlar	61.135.503.260.000	1,13	68.889.087.679.297
Çeşitli Fonlara İştirak Hisseleri	334.365.157.490.000	1,13	376.771.424.507.133
Çeşitli Zararlar	155.561.612.295	1,13	175.290.902.626
Altın ve Kambiyo Zararları	178.984.792.323.301	1	178.984.792.323.301
Şüpheli Alacaklarımız Karşılığı	276.295.469.430.000	1	276.295.469.430.000
Emekli İkramesi ve Kıdem Tazminatı Karşılığı	7.368.664.809.736	1	7.368.664.809.736
Dönem Kârı Vergi Karşılığı	29.301.188.950.000	1	29.301.188.950.000
Ödenen Temettü	3.260.320.500.104.420	1,18	3.850.690.813.248.840
Personel Giderleri	216.520.481.347.672	1,13	243.980.954.249.913
Diğer Giderler	86.869.819.554.188	1,13	97.887.189.878.891
Parasal Olmayan Aktif Kalemlerde Artışlar			
*Gayrimenkuller	1.057.102.844.000	Düz.değ.	1.191.171.195.511
*Demirbaşlar	6.464.655.954.000	Düz.değ.	7.455.127.769.569
D.DÖNEM SONUNDA OLMASI GEREKEN NET PARASAL KALEMLER A+(B-C)	2.476.255.031.471.700		3.597.032.969.549.620
E.DÖNEM SONU NET PARASAL KALEMLER	2.476.255.031.471.700		2.476.255.031.471.700
Dönem Sonu Parasal Varlıklar (+)	80.790.228.759.583.600		
Dönem Sonu Parasal Kaynaklar (-)	(78.313.973.728.111.900)		
F.NET PARASAL POZİSYON ZARARI	0		1.120.777.938.077.920
3.597.032.969.549.620 - 2.476.255.031.471.700			

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

TABLO 4.13. GELİR TABLOSUNUN DÜZELTİLMESİ TABLOSU

	Tarihi Değer	Düzeltilme Faktörü	Düzeltilmiş Değer
Faiz Gelirleri	6.385.249.096.129.030		7.158.149.455.305.040
Avans ve Kredi Hesaplarından Alınan Faizler	427.772.050.980.000	1,13	482.024.760.659.737
Hariçteki Muhabir Hesaplarından Alınan Faizler	1.045.635.140.384.100	1,13	1.178.249.086.461.760
Açık Piyasa İşlemlerinden Alınan Faizler	4.548.797.856.725.430	1,13	5.125.704.667.133.840
Değerleme Sonucu Oluşan Lehte Farklar	291.080.273.970.000	1,00	291.080.273.970.000
Alınan Diğer Faizler	71.963.774.069.500	1,13	81.090.667.079.706
Faiz Dışı Gelirler	2.579.911.156.621.670		2.788.330.608.214.940
Açık Piyasa İşlemleri	1.625.229.323.630.000	1,13	1.831.351.005.623.700
Diğer İşlemlerden Alınan Komisyon ve Hizmet Bedelleri	18.117.465.838.831	1,13	20.415.235.438.399
Altın ve Kambiyo Kârları	936.564.367.152.840	1,00	936.564.367.152.840
İştirakimiz Gelirleri	4.034.811.014.000		4.569.499.116.804
Bank for International Settlements. Basel'den İştirakimiz Kârı	4.034.811.014.000	1,13	4.569.499.116.804
Faiz Giderleri	(6.619.150.310.890.810)		(7.325.873.389.383.010)
Kredi Mek.Döv.Tev.Hes. Faizleri	(1.986.287.624.333.000)	1,13	(2.238.200.963.637.230)
Hariçteki Muhabir Hesaplarına Ödenen Faizler	(530.006.559.380.000)	1,13	(597.225.284.700.004)
Döviz Mevduat ve Döviz Mevd.Karşılık Ödenen Faizler	(120.877.950.560.000)	1,13	(136.208.443.385.301)
Bankalararası Para Piy. Alınan Kredilere Ödenen Faziler	(2.935.201.716.657.810)	1,13	(3.307.462.237.700.470)
Değerleme Sonucu Oluşan Aleyhte Farklar	(321.520.510.080.000)	1,00	(321.520.510.080.000)
Yabancı Para Menkul Değerler Aleyhte Farkı			
TL.Mevduat ve Mevduat Karş. Ödenen Faizler	(725.255.949.880.000)	1,00	(725.255.949.880.000)
Faiz Dışı Giderler	(1.986.037.414.588.440)		(2.165.191.102.954.850)
Hariçteki Muhabir Hesaplarına Ödenen Faiz Dışı Giderler	(147.817.576.140.000)	1,13	(166.564.719.684.123)
Açık Piyasa İşlemleri Faizleri	(974.551.711.000.000)	1,13	(1.098.150.414.850.910)
Diğer İşlemlere Ödenen Komisyonlar	(61.135.503.260.000)	1,13	(68.889.087.679.297)
Çeşitli Fonlara İştirak Hisseleri	(334.365.157.490.000)	1,13	(376.771.424.507.133)
Çeşitli Zararlar	(155.561.612.299)	1,13	(175.290.902.630)
Altın ve Kambiyo Zararları	(178.984.792.323.301)	1,00	(178.984.792.323.301)
Amortismanlar	(5.362.978.523.100)	Düz.işl.	8.008.761.232.281
Şüpheli Alacaklarımız Karşılığı	(276.295.469.430.000)	1,00	(276.295.469.430.000)
Emekli İkramesi ve Kıdem Tazminatı Karşılığı	(7.368.664.809.736)	1,00	(7.368.664.809.736)
Personel Giderleri	(216.520.481.347.672)	1,13	(243.980.954.249.913)
Diğer Giderler	(86.869.819.554.188)	1,13	(97.887.189.878.891)
Net Parasal Pozisyon Zaran			(1.120.777.938.077.920)
Vergi Öncesi Kâr/Zarar	60.617.037.383.595		(1.002.661.011.907.800)
Vergi Karşılığı	(29.301.188.950.000)	1,00	(29.301.188.950.000)
Net Dönem Kâr/Zaran	31.315.848.433.595		(1.031.962.200.857.800)

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Tablo 4.12.'den görüldüğü gibi, parasal aktif kalemler parasal pasif kalemlerden fazla olduğu için, Banka enflasyondan dolayı TL.1.120.777.938.077.920,- lık net parasal pozisyon zararına uğramıştır. Buna rağmen gelir tablosu incelendiğinde tarihi verilere göre işletme vergiden sonra TL.31.315.848.433.595,- lık kâr etmişken, aslında genel fiyat düzeyi muhasebesine göre TL. 1.031.962.200.857.800,- lık zarar etmiş olduğunu görüyoruz. Yani işletmenin dönem sonu öz sermayesinin satın alma gücü dönem başı öz sermayesinin satın alma gücünden TL. 1.031.962.200.857.800,- daha az olmuştur.

4.1.7. Dönem Sonu Bilançosunun Genel Fiyat Düzeyine Göre Düzeltilmesi

Dönem sonu bilançosunun düzeltilmesinde yalnızca parasal olmayan aktif ve pasif kalemler düzeltilecektir. Parasal kalemlerin düzeltme faktörü bir olduğundan herhangi bir düzeltmeye gerek kalmadan söz konusu kalemler aynen genel fiyat düzeyi muhasebesinde de yer alırlar. Parasal olmayan kalemlerin düzeltilişi 2001 tarihli bilanço düzeltilirken büyük ölçüde gerçekleştirildiğinden, 2002 yılında sadece değişikliklerin düzeltilmesi ile yeni değerler elde edilebilir. Dönem sonu bilançosunun düzeltilmiş verilerini aşağıdaki tabloda görebiliriz.

**TABLO 4.14. TCMB A.Ş.'NİN 31.12.2002 TARİHLİ DÖNEM SONU BİLANÇOSUNUN
DÜZELTİLMESİ TABLOSU**

BİLANÇO KALEMLERİ	Tarihi Değer	Düzeltilme Faktörü	Düzeltilmiş Değer
PARASAL VARLIKLAR	80.790.228.759.583.600		80.790.228.759.583.600
Altın Mevcudu	2.149.366.566.850.000	1	2.149.366.566.850.000
Döviz Borçluları	43.816.006.380.510.000	1	43.816.006.380.510.000
Madeni Para	8.606.795.460.000	1	8.606.795.460.000
Dahildeki Muhabirler	2.689.095.120.898.130	1	2.689.095.120.898.130
Menkul Değerler Cüzdanı	28.848.908.520.868.900	1	28.848.908.520.868.900
İç Krediler	262.804.388.470.000	1	262.804.388.470.000
Açık Piyasa İşlemleri	2.071.599.996.830.000	1	2.071.599.996.830.000
Diş Krediler	251.626.078.490.000	1	251.626.078.490.000
İştirakler	7.819.172.810.000	1	7.819.172.810.000
Takipteki Alacaklar			0
SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü	249.887.118.050.000	1	249.887.118.050.000
Faiz ve Gelir Reeskontları	27.166.626.043.333	1	27.166.626.043.333
Muvakkat Borçlular	190.892.239.365.530	1	190.892.239.365.530
Diğer Aktifler	216.449.754.937.707	1	216.449.754.937.707
PARASAL OLMAYAN VARLIKLAR	18.544.198.508.670		131.715.438.804.600
Arsalar	319.820.705.400	Düz.işl.	18.696.714.673.079
Gayrimenkuller	5.958.736.532.064	Düz.işl.	133.287.865.762.368
(Birikmiş Amortismanlar)	(449.592.001.959)	Düz.işl.	(48.389.790.751.822)
Demirbaşlar	28.727.979.770.771	Düz.işl.	317.919.309.930.926
(Birikmiş Amortismanlar)	(16.012.746.497.606)	Düz.işl.	(289.798.660.809.952)
AKTİF TOPLAMI	80.808.772.958.092.300		80.921.944.198.388.200
PARASAL PASİF KALEMLER	78.313.973.728.111.900		78.313.973.728.111.900
Tedavüldeki Banknotlar	7.635.621.891.872.500	1	7.635.621.891.872.500
Hazine'nin Alacakları	357.920.523.494.135	1	357.920.523.494.135
Döviz Alacaklıları	106.881.371.900.000	1	106.881.371.900.000
Mevduat	55.714.056.294.765.400	1	55.714.056.294.765.400
Açık Piyasa İşlemleri	9.579.837.312.890.000	1	9.579.837.312.890.000
Diş Krediler	13.088.702.850.000	1	13.088.702.850.000
İthalat ve Akreditif Bedel. Tem.ve Dep.	653.217.591.685.396	1	653.217.591.685.396
Ödenecek Senet ve Havaleler	9.865.303.020.000	1	9.865.303.020.000
SDR Tahsisatı	249.887.118.040.000	1	249.887.118.040.000
Karşılıklar	79.566.879.398.241	1	79.566.879.398.241
Değerleme Hesabı	1.146.601.171.688.720	1	1.146.601.171.688.720
Faiz ve Gider Reeskontları	2.654.680.311.802.140	1	2.654.680.311.802.140
Muvakkat Alacaklılar	77.426.899.751.146	1	77.426.899.751.146
Diğer Pasifler	35.322.354.954.224	1	35.322.354.954.224
PARASAL OLMAYAN PASİF KALEMLER	2.494.799.229.980.380		2.607.970.470.276.310
Sermaye	25.000.000.000	Düz.işl.	42.252.057.760.228
Adi ve Fevkaledede Yedekler	2.460.974.121.582.900	Düz.işl.	5.000.820.670.826.410
Hususi Yedekler	68.146.636.985	Düz.işl.	3.136.261.901.900
Geçmiş Yıllar Kârı	2.416.113.326.896	Düz.işl.	
Dönem Kârı / Zararı	31.315.848.433.595	Düz.işl.	(1.031.962.200.857.800)
Geçmiş Yıllar Zararı			(1.406.276.319.354.430)
PASİF TOPLAMI	80.808.772.958.092.300		80.921.944.198.388.200

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, genel fiyat düzeyi muhasebesi uygulamasından sonra, aktif ve pasif arasındaki TL. 1.406.276.319.354.430,- olan aleyhte fark, “geçmiş yıllar zararı” hesabında gösterilmiştir.

4.1.8. Tarihi Maliyet Muhasebesine ve Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzenlenmiş Mali Tabloların Karşılaştırılması

Karşılaştırma sağlamak bakımından, 31.12.2001-2002 tarihli bilançoların düzeltilmiş değerlerini beraber gösterecek olursak tablo aşağıdaki gibi olacaktır.

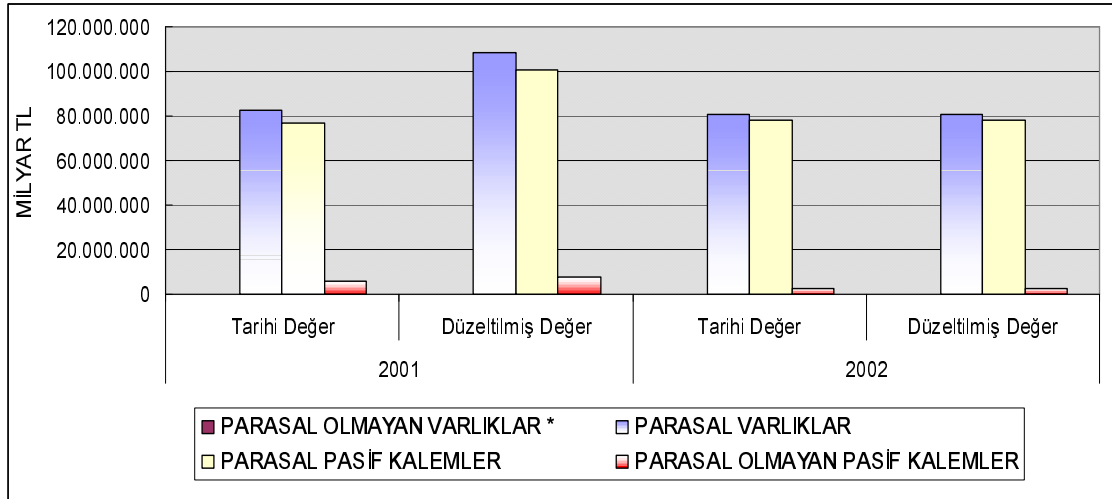
TABLO 4.15. TCMB A.Ş.'NİN TARİHİ VE DÜZELTİLMİŞ DEĞERLERLE 31.12.2001 VE 31.12.2002 TARİHLİ BİLANÇOLARI TABLOSU

BİLANÇO KALEMLERİ	Tarihi Değer		Düzeltilmiş Değer	
	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2001	31.12.2002
PARASAL VARLIKLAR	82.667.950.988.448.300	80.790.228.759.583.600	108.162.675.619.274.000	80.790.228.759.583.600
Altın Mevcudu	1.527.125.936.710.000	2.149.366.566.850.000	1.998.090.255.620.650	2.149.366.566.850.000
Döviz Borçluları	27.045.763.084.190.000	43.816.006.380.510.000	35.386.653.042.359.200	43.816.006.380.510.000
Madeni Para	1.803.253.610.000	8.606.795.460.000	2.359.375.464.682	8.606.795.460.000
Dahildeki Muhabirler	3.767.448.102.490.750	2.689.095.120.898.130	4.929.325.840.906.570	2.689.095.120.898.130
Menkul Değerler Cüzdanı	38.831.212.076.644.300	28.848.908.520.868.900	50.806.724.317.338.100	28.848.908.520.868.900
İç Krediler	766.269.605.040.000	262.804.388.470.000	1.002.586.488.909.500	262.804.388.470.000
Açık Piyasa İşlemleri	7.014.591.179.840.000	2.071.599.996.830.000	9.177.885.036.643.450	2.071.599.996.830.000
Dış Krediler	263.219.117.590.000	251.626.078.490.000	344.395.665.941.412	251.626.078.490.000
İştirakler	5.712.622.760.000	7.819.172.810.000	7.474.390.681.481	7.819.172.810.000
Takipteki Alacaklar	1.777.871.060.660.000		2.326.164.959.065.370	0
SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü		249.887.118.050.000		249.887.118.050.000
Faiz ve Gelir Reeskontları		27.166.626.043.333		27.166.626.043.333
Muvakkat Borçlular	1.527.073.630.148.050	190.892.239.365.530	1.998.021.817.760.200	190.892.239.365.530
Diğer Aktifler	139.861.318.765.203	216.449.754.937.707	182.994.428.583.314	216.449.754.937.707
PARASAL OLMAYAN VARLIKLAR	16.385.418.233.771	18.544.198.508.670	144.888.931.482.211	131.715.438.804.600
Arsalar	319.820.705.400	319.820.705.400	18.696.714.673.079	18.696.714.673.079
Gayrimenkuller	4.901.633.688.064	5.958.736.532.064	132.096.694.566.858	133.287.865.762.368
(Birikmiş Amortismanlar)	(332.354.175.337)	(449.592.001.959)	(44.339.379.682.275)	(48.389.790.751.822)
Demirbaşlar	22.263.323.816.771	28.727.979.770.771	324.275.212.571.767	317.919.309.930.926
(Birikmiş Amortismanlar)	(10.767.005.801.127)	(16.012.746.497.606)	(285.840.310.647.217)	(289.798.660.809.952)
AKTİF TOPLAMI	82.684.336.406.682.100	80.808.772.958.092.300	108.307.564.550.756.000	80.921.944.198.388.200
PARASAL PASİF KALEMLER	76.960.577.414.762.900	78.313.973.728.111.900	100.695.152.968.630.000	78.313.973.728.111.900
Tedavüldeki Banknotlar	5.282.659.962.404.500	7.635.621.891.872.500	6.911.827.728.744.930	7.635.621.891.872.500
Hazine'nin Alacakları	56.495.953.151.605	357.920.523.494.135	73.919.256.271.305	357.920.523.494.135
Döviz Alacaklıları	101.030.535.730.000	106.881.371.900.000	132.188.265.623.427	106.881.371.900.000
Mevduat	45.553.233.166.987.400	55.714.056.294.765.400	59.601.810.901.766.700	55.714.056.294.765.400
Açık Piyasa İşlemleri	12.630.260.330.280.000	9.579.837.312.890.000	16.525.421.699.177.700	9.579.837.312.890.000
Dış Krediler	11.301.346.040.000	13.088.702.850.000	14.786.671.390.422	13.088.702.850.000
İthalat ve Akreditif Bedel Tem. ve Dep.	418.769.447.305.396	653.217.591.685.396	547.917.582.891.169	653.217.591.685.396
Ödenecek Senet ve Havaletler	32.231.489.930.000	9.865.303.020.000	42.171.653.565.136	9.865.303.020.000
SDR Tahsisatı		249.887.118.040.000		249.887.118.040.000
Karşılıklar	3.398.025.369.671.190	79.566.879.398.241	4.445.973.456.595.860	79.566.879.398.241
Değerleme Hesabı	7.110.726.047.718.620	1.146.601.171.688.720	9.303.667.814.681.710	1.146.601.171.688.720
Faiz ve Gider Reeskontları		2.654.680.311.802.140		2.654.680.311.802.140
Muvakkat Alacaklılar	56.942.185.842.977	77.426.899.751.146	74.503.106.738.995	77.426.899.751.146
Diğer Pasifler	2.308.901.579.701.200	35.322.354.954.224	3.020.964.831.182.850	35.322.354.954.224
PARASAL OLMAYAN PASİF KALEMLER	5.723.758.991.919.200	2.494.799.229.980.380	7.612.411.582.126.050	2.607.970.470.276.310
Sermaye	25.000.000.000	25.000.000.000	42.252.057.760.228	42.252.057.760.228
Adi ve Fevkalede Yedekler	566.826.399.282.900	2.460.974.121.582.900	2.763.685.630.586.280	5.000.820.670.826.410
Hususi Yedekler	23.256.904.985	68.146.636.985	3.091.372.169.900	3.136.261.901.900
Geçmiş Yıllar Kârı	2.416.113.326.896	2.416.113.326.896		
Dönem Kârı / Zararı	5.154.468.222.404.420	31.315.848.433.595	6.087.825.853.488.970	(1.031.962.200.857.800)
Geçmiş Yıllar Zararı			(1.284.443.331.879.330)	(1.406.276.319.354.430)
PASİF TOPLAMI	82.684.336.406.682.100	80.808.772.958.092.300	108.307.564.550.756.000	80.921.944.198.388.200

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi 31.12.2001 tarihi itibarıyla Banka'nın kârı tarihi değerlerle TL.5.154.468.222.404.420,- iken enflasyona göre düzeltildiği zaman bu kâr TL.6.087.825.853.488.970,- olmuştur. Banka'nın parasal aktif kalemleri parasal pasif kalemlerinden fazla olduğu için enflasyona göre düzeltmeden dolayı TL. 1.120.777.938.077.920,- net parasal pozisyon zararına uğramıştır. Tarihi değerlerle 31.12.2002 tarihi itibarıyla TL.31.315.848.433.595,- olan kârı genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzeltmeden dolayı TL. 1.031.962.200.857.800,- lık zarara dönüşmüştür.

Banka'nın, tarihi ve düzeltilmiş değerlerle 2001 ve 2002 yılı bilançolarını grafik yardımıyla inceleyecek olursak durum aşağıdaki gibi olacaktır.

Şekil 4.1. TCMB A.Ş.'nin Tarihi ve Düzeltilmiş Değerlerle 31.12.2001 ve 31.12.2002 Tarihli Bilançoları

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

(*) Parasal olmayan varlık kalemlerinin değeri küçük olduğundan, şekilde olmasına rağmen verilen seçim aralığında gösterilememiştir.

Şekil 4.1., Tablo 4.1. deki tarihi değerler ile Tablo 4.11. ve Tablo 4.12. deki düzeltilmiş değerler kullanılarak hazırlanmıştır. Şekilden de görüleceği gibi Banka'nın 2001 ve 2002 tarihli hem tarihi hem de düzeltilmiş değerli bilançolarında parasal varlıklar ve parasal pasif kalemler, bilanço büyüklükleri içinde payı, parasal olmayan varlıklar ve parasal olmayan pasif kalemlere göre çok büyüktür. Banka'nın parasal varlıkları parasal pasif kalemlerinden büyük olduğu için enflasyon karşısında satın alma gücü kaybına uğramış ve parasal

zarar etmiştir. Bu da Banka'nın kârını zarara dönüştürücü bir unsur olmuştur. Parasal zarar olmasaydı Banka TL.88.815.737.220.124,- lık kâr edecekken bu kâr, (ertelenmiş vergi hesaplanmadan) TL.1.031.962.200.857.800,- lık zarara dönüşmüştür.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Enflasyonun mali tablolar üzerindeki olumsuz etkisi, kısmi ve bütünsel düzeltme teknikleri ile ortadan kaldırılmaya çalışılır. Enflasyonun yüksek olmadığı ortamlarda kısmi düzeltme yöntemleri yeterli olabilmektedir. Ancak, yüksek enflasyon ortamlarında mali tabloların gerçekleri en iyi şekilde yansıtabilmesi için enflasyon muhasebesi yöntemleri gerekmektedir.

Geleneksel muhasebe yönteminde, tarihi maliyetlerin esas alınması, kâr kavramını etkilemekte ve fiktif kârların doğmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda ise işletmeler vergi, temettü, prim gibi ödemeleri öz sermayeden yapmakta ve işletmeler giderek mali güçlerini kaybederek fonksiyonlarını yerine getiremez hale gelmektedirler. Enflasyonun yol açtığı bu tahribatı önlemek için geçmiş maliyetlerle değerlendirilmiş işletme varlık ve borçları üzerinde fiyat değişmelerinin etkisini gösteren ve gerekli önlemleri alarak işletme değerlerinin gerçeği göstermesine imkan veren enflasyon muhasebesinin uygulanması gerekmektedir.

Ülkemizde, IAS-29 çerçevesinde bir çok kurum enflasyon muhasebesi ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda TMSK'nın TMS-2 nolu standardı, SPK'nın Seri XI No:20'lu Tebliği, BDDK'nın 14 sayılı Tebliği ve Maliye Bakanlığı'nın "Enflasyon Düzeltmesi" adı altında kanun tasarısı bulunmaktadır. Hatta, BDDK 14 sayılı Tebliğini 1 Temmuz 2002 tarihinden itibaren uygulamaktadır. Yukarıda sayılan kurumlar enflasyon muhasebesi ile ilgili bu çalışmalarını yaparken IAS-29'u esas almışlardır. Temelde aynı olan düzenlemelerin detaylarında farklılıklar vardır. O yüzden hepsinin tek bir başlık

altında toplanması, uygulayıcılar açısından kolaylık sağlanması gerekmektedir. SPK veya BDDK'ya tabi çalışan bir firma veya bankanın bağlı olduğu kuruma vermek için farklı, vergi ödemek için ise Maliye Bakanlığı'na farklı bir mali tablo düzenlemesi gerekmemelidir.

Yukarıda sayılan çalışmaların hepsinde, mali tabloların düzeltilmesi sürecinde "genel fiyat düzeyi muhasebesi yöntemi" kullanılacaktır. Taşıdığı bazı sakıncalara rağmen Türkiye şartları için en uygun yöntemdir. Bu yöntemde, mali tablolar, tablonun düzenlendiği tarihteki paranın satın alma gücüne göre düzeltilir. Böylece işletmenin gerçek durumu ortaya konulmaya çalışılır. Aynı zamanda geçmiş yıllara ilişkin mali tablolar da düzenlenerek dönemler arası karşılaştırma yapmak olanağı sağlanır. Bu Tebliğlerle getirilen düzenlemeler, yatırımcılar arasındaki bilgi dağılımındaki eşitsizliği büyük ölçüde ortadan kaldırarak, mali tabloları bozmaya yönelik olarak yapılan manipülatif işlemleri engellemekte ve mali tablolarla daha fazla bilgi verilmesini sağlamaktadır. Ayrıca düzeltilmiş mali tabloların daha fazla bilgi vermesi ve uluslararası muhasebe standartlarına uyumlu olması, yabancı yatırımcıların Türkiye'deki yatırım engellerinden birisini daha ortadan kaldırmış olacaktır.

Yüksek enflasyonlu ülkemizde enflasyon muhasebesine geçmek şarttır. Enflasyon muhasebesinin uygulandığı bir ortamda işletmeler daha çok öz sermayeyle döneceği için yabancı kaynak giderleri azalacak ve bu durum vergi gelirlerini artıracaktır. Türkiye için şartlı enflasyon muhasebesi getirilmelidir. Yüksek enflasyon dönemlerinde uygulanmalı, enflasyon düştüğü zaman ise kaldırılmalıdır. Enflasyon muhasebesi uygulaması, işletmeler için sadece uluslararası muhasebe standartlarına uyum açısından bir yükümlülüğü yerine getirmekten ibaret olarak düşünülmemeli, karar verme sürecinde etkin olarak kullanılması gereken bir araç olarak görülmelidir.

Enflasyonun meydana getirdiği tahribatı tam olarak önlemenin yolu, kuşkusuz kararlı bir şekilde enflasyonla mücadele ederek onu yenmektir. Bu mücadele ile birlikte mükelleflerin mağduriyetini önlemede enflasyon muhasebesi bir yardımcı olarak kullanılmalıdır.

Bugüne kadar farklı ülkelerde, farklı enflasyon muhasebesi yöntemleri uygulanmıştır. Bu uygulamalarda beklenen başarıların her zaman sağlanamadığı görülmüş ancak, en azından uygulanmaya çalışılmıştır. Türkiye’de enflasyon muhasebesi uygulamasının nasıl bir sonuç vereceğini kestirmek zordur. Bununla birlikte kuramsal olarak yararları bilinen, yapılan proje ve çalışmalarla bu yararları desteklenen enflasyon muhasebesinin uygulanması gereklidir.

Sonuç olarak, her işletmenin yasalar öngörmese bile sağlıklı işletme ve yönetim kararları almak, geleceğe ilişkin planlama yapmak, ileriye dönük olarak yapılacak yatırımlarda özellikle öz kaynak / kredi dengesini sağlıklı olarak tespit etmek ve işletme bütçelerini düzenleyebilmek için mali tablolarını sürekli ve düzenli olarak enflasyona göre düzeltip yöneticilerine sunmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Nalan ve Tenker Nejat. Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Ankara, Gazi Büro Kitapevi Tic.Ltd.Şti., 1998.
- AKGÜÇ, Öztin. Mali Tablolar Analizi, İstanbul, Muhasebe Estitüsü Yayın No: 61, Muhasebe Estitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayın No: 13, Avcıol Matbaası, 1990.
- AKINCI, Nejat ve Müjdat Ünlen. Mali Tablolar Analizi, İzmir, Doğruluk Mat.ve Tic.Koll.Şti., 1988.
- ALP, Sinan. "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesi, Konsolide Mali Tablolar İle İştiraklerin Muhasebeleştirilmelerine İlişkin Tebliğler İle Sermaye Piyasalarına Getirilen Yenilikler", Yaklaşım, 9, (Aralık 2001), s. 76-82.
- ARSLAN, Erdoğan. "Enflasyon Muhasebesinin Neresindeyiz?-II", Yaklaşım, 53, (Mayıs 1997), s. 9-19.
- BAĞCI, Hamdi. "Ulusal Muhasebe Standartları ve Uluslararası Standartlarla Uyum", XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi, İstanbul: TÜRMOB Yayınları, 2002, s. 23-30.
- BAKIR, Mehmet. "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm-1", Vergi Sorunları, 96, (Eylül 1996), s. 125-137.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). "Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı", Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin Tebliğler. http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/duzenlemeler/14_sayili_tebliğ.doc (Ocak 2003).
- ÇELİK, Celal. "Enflasyonun Mali Tablolar Üzerine Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi", Vergi Dünyası, 241, (Eylül 2001), s. 75-87.
- DOĞAN, Zeki. "Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkisi ve Bu Etkiyi Yok Edecek Bir Muhasebe Modeli: İkame Maliyeti (Cari Değer) Muhasebesi", Vergi Dünyası, 165, (Mayıs 1995a), s. 100-109.

- DOĞAN, Zeki. "Enflasyon Ortamında İşletmenin Gerçek Kâr veya Zararının Saptanması", Verimlilik Dergisi, 2, (Haziran 1995b), s. 7-15.
- Ekonomik Forum. "Enflasyon Muhasebesi", Yıl:9, Sayı: 1, (Ocak 2002), s. 13.
- ERTUNA, İbrahim Özer. Enflasyon Düzeltmeli Mali Tablo Analizi, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi ve Uygulama Enstitüsü, 1980.
- GÜRDAL, Kadir. "Türkiye Muhasebe Standardı-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama" Standardının Uygulama Açısından Değerlendirilmesi", AUSBF Dergisi, 54(1), (1999), s. 81-96.
- GÜZELER, Günay. "Enflasyon Muhasebesi Modelleri ve Türkiye Uygulamaları", TKB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2002.
- HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem. "Enflasyon Muhasebesi", Vergi Dünyası, 143, (Temmuz 1993), s. 51-55.
- International Accounting Standards Board (IASB). International Accounting Standards, Financial Reporting in Hyperinflationary Economies Understanding IAS 29. United Kingdom, 1994.
- KİSHALI, Yunus, Dilek Yılmazcan, Sadi Işıklar. Enflasyon Muhasebesi Yöntemler ve Standartlar, İstanbul, Türkmen Kitapevi, 2002.
- ÖNDER, Türkan. "Enflasyon Muhasebesi İle İlgili UMS 29 ve SPK XI/20 Standartlarının Karşılaştırılması-I", Yaklaşım, 121, (Ocak 2003a), s. 41-46.
- ÖNDER, Türkan. "Enflasyon Muhasebesi İle İlgili UMS 29 ve SPK XI/20 Standartlarının Karşılaştırılması-II", Yaklaşım, 122, (Şubat 2003b), s. 149-154.
- ÖRTEN, Remzi ve Aydın Karapınar. "Enflasyon Muhasebesi ve SPK Tebliğinin Değerlendirilmesi-I", Yaklaşım, 114, (Haziran 2002), s. 16-23.
- PHILIPS, G.Edward. "Inflation Adjustments To Income in Entry and Exist Prise Sytems", Abacus, Sempember 1990
- Resmi Gazete, Yürütme ve İdare Bölümü, Sayı: 25024, 18.02.2003, s. 36
- SELİMOĞLU, Seval Kardeş. "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Giderilmesi Yönünde Yapılan Ulusal Ve Uluslararası Boyuttaki Düzenlemeler", Muhasebe ve Denetime Bakış, 4, (Mayıs 2001), s. 99-108.

- Semaye Piyasası Kurulu (SPK). “Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzenlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ, Seri XI, No: 20, Ankara, 2001.
- TUNCER, Selahattin. “Türk Vergi ve Usul Kanunları İçinde Enflasyon Muhasebesiyle İlgili Uygulama Örnekleri-I”, Yaklaşım, 112, (Nisan 2002a), s. 13-17.
- TUNCER, Selahattin. “Enflasyon Muhasebesi Üzerine Tartışmalar”, Yaklaşım, 119, (Kasım 2002b), s. 7-12.
- Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK). Türkiye Muhasebe Standartları. Yayın No: 166. Ankara: 2001
- UMAN, Nuri. Enflasyon Muhasebesi, Teori ve Uygulama, İstanbul, Denet Yayıncılık A.Ş., 2002.
- UMAN, Nuri. “Enflasyon Muhasebesi Kanunu Tasarısı ile İlgili Son Gelişmeler”, Vergi Dünyası, 257, (Ocak 2003), s. 4-8.
- UZUN, Kemal. “Enflasyonun Mükellefler Üzerindeki Etkisi ve Vergi Kanunlarında Yer Alan Mükellefleri Enflasyona Karşı Koruyan Tedbirler”, Vergi Dünyası, 210, (Şubat 1999), s. 71-84.
- YALKIN, Yüksel Koç. Genel Muhasebe İlkeleri ve Uygulamaları, Ankara, Turhan Kitabevi, 1989.
- YÜCE, Mehmet. “Enflasyon Muhasebesi ve Bu Bağlamda Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Düzenlemeler”, İşletme ve Finans, 154, (Ocak 1999), s. 80-89.
- YÜKÇÜ, Süleyman. “SPK Mevzuatına Göre Enflasyon Muhasebesine Geçişte İlk Yıl Uygulanmasına İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Yaklaşım, 120, (Aralık 2002), s. 25-28.
- ZALOĞLU, Mesut. “Enflasyon, Enflasyonun Mali Tablolara Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi”, Vergi Dünyası, 249, (Mayıs 2002a), s. 169-180.
- ZALOĞLU, Mesut. “Enflasyon Düzeltmesi”, Vergi Dünyası, 254, (Ekim 2002b), s. 9-11.

EKLER

TCMB A.Ş.'nin 31.12.2001 Tarihli Bilançosu (Aktif)

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI 31.12.2001 tarihinde sona eren 70'inci hesap devresi Bilançosu					
AKTİF	Türk Lirası Hesaplar Tutarı (TL)	Yabancı Para Hesaplar Tutarı (TL)	Türk Lirası Hesaplar Toplamı (TL)	Yabancı Para Hesaplar Toplamı (TL)	Genel Toplam (TL)
I Altın Mevcudu A. U.St. Olan (Safı Gr.)... 116.103.752,76 B. U.St. Olmayan (Safı. Gr.) ... 3.228.296,02			41.313.416.080.000	1.485.812.520.630.000	1.527.125.936.710.000
II Döviz Borçlular A. Konvertibl a) Efektif deposu b) Muhabir Hesaplar B. Konvertibl Olmayan a) Efektif Deposu b) Muhabir Hesaplar		1.555.089.597.680.000 25.490.167.519.570.000 323.437.110.000 182.529.830.000		27.045.257.117.250.000 505.966.940.000	27.045.763.084.190.000
III Madeni Para			1.803.253.610.000		1.803.253.610.000
IV Dahildeki Muhabirler			480.754	3.767.448.102.000.000	3.767.448.102.480.754
V Menkul Değerler Cüzdanı A. Devlet İç Borçlanma Senetleri a) Kuponlu b) Kupsuz B. Diğer	24.790.815.460.883.952 163.503.151.000.348	13.876.893.464.760.000	24.954.318.611.884.300	13.876.893.464.760.000	38.831.212.076.644.300
VI İç Krediler A. Bankacılık Sektörü a) Reeskont Kredileri b) 1211 S.K.40'1-c Kap. Kul. Kred c) Diğer B. TMSF'na Kullan. Krediler		16.269.605.040.000	750.000.000.000.000	16.269.605.040.000	766.269.605.040.000
VII Açık Piyasa İşlemleri A. Röport Borçlular a) Nakit i. Döviz ii. Menkul Değer b) Menkul B. Diğer	5.504.791.182.470.000 1.052.959.997.370.000		6.557.791.179.840.000 456.800.000.000.000		7.014.591.179.840.000
VIII Dış Krediler				263.219.117.590.000	263.219.117.590.000
IX İştirakler				5.712.622.760.000	5.712.622.760.000
X Gayrimenkuller ve Demirbaşlar A- Gayrimenkuller Amortismanlar(-) B- Demirbaşlar Amortismanlar(-)	97.900.566.745.931 -7.122.612.195.738 22.322.295.613.458 -12.988.055.761.265		90.777.944.550.193 9.334.239.852.193		100.112.184.402.386
XI Takipteki Alacaklar				1.777.871.060.660.000	1.777.871.060.660.000
XII Değerleme Hesabı					
XIII Muvakket Borçular			1.518.178.285.158.051	8.685.344.990.000	1.527.073.630.148.051
XIV Diğer Aktifler			126.332.573.745.203	13.528.745.020.000	139.861.318.765.203
TOPLAM.....			34.506.649.505.210.694	48.261.413.667.640.000	82.768.063.172.850.694
NAZİM HESAPLAR					243.218.468.931.451.339
Bnalr: 49.298.440.614.000 Liraya sigortalıdır. Demirbaşlar: 16.927.656.760.000 Liraya sigortalıdır.		Reeskont ve avans işlemlerinde uygulanan iskonto ve faiz oranları: Vadelerine en çok 3 ay kalan senetler karşılığında yapılacak: Reeskont işlemlerinde ----- %60.00 Avans işlemlerinde ----- %70.00			

TCMB A.Ş.'nin 31.12.2001 Tarihli Bilançosu (Pasif)

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI					
31.12.2001 tarihinde sona eren 70 inci hesap devresi Bilançosu					
PASİF	Türk Lirası Hesaplar Tutarı (TL)	Yabancı Para Hesaplar Tutarı (TL)	Türk Lirası Hesaplar Toplamı (TL)	Yabancı Para Hesaplar Toplamı (TL)	Genel Toplam (TL)
I Tedavüldeki Banknotlar			5.282.659.962.404.500		5.282.659.962.404.500
II Hazine'nin Alacakları			4.422.416.790.000		4.422.416.790.000
A. Altın (Safı Gr.) 345.574,68			51.971.111.171.695	102.425.190.000	56.495.953.151.695
B. Diğer (Net)					
III Döviz Alacaklıları				28.593.961.310.000	28.593.961.310.000
A. Konvertibl				72.436.574.420.000	101.030.535.730.000
B. Konvertibl Olmayan					
IV Mevduat					
A. Kamu Sektörü					
a) Haz. Gen. ve Kat. Bütç. İdareler	648.759.921.325.124	1.980.098.626.120.000			
b) Kamu İktisadi Kuruluşları	196.846.158.266				
c) İktisadi Devlet Teşekkülleri	7.648.068.288	12.656.044.670.000			
d) Diğer (Belediyeler ve Öze İdareler)	57.925.815.793.538		706.890.231.345.216	1.992.754.670.790.000	
B. Bankacılık Sektörü					
a) Yurtiçindeki Bankalar	892.631.734.970.228	4.220.237.446.450.000			
b) Yurtdışındaki Bankalar	952.071.996.734				
c) Zorunlu Karşılık (1211 S.K. Md.40)					
i. Nakit	1.626.371.030.006.000	6.128.125.629.760.000			
ii. Altın (Safı Gr.)					
d) Diğer (Valirli İşlemler)	243.369.640.000		2.520.198.206.612.962	10.348.363.076.210.000	
C. Muhtelif					
a) Kredi Mektuplu Döviz Tevdiatı		15.567.116.460.460.000			
b) Diğer	10.937.200.508.893	136.865.422.590.000	10.937.200.508.893	15.693.981.883.050.000	
D. Uluslararası Kuruluşlar			13.186.560.922.893.681		
E. Fonlar					
a) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	3.172.029.675.000	347.948.374.390.000			
b) Diğer	100.984.584.541.717	661.441.986.970.000	104.156.614.216.717	1.009.390.361.360.000	45.553.233.166.987.469
V Açık Piyasa İşlemleri					
A. Rapor Alacaklıları					
a) Nakit					
i. Döviz	1.058.460.382.140.000				
ii. Menkul Değer	5.424.699.948.140.000		6.483.160.330.280.000		
b) Menkul			6.147.100.000.000.000		
B. Diğer					12.630.260.330.280.000
VI Dış Krediler					
A. Kısa Vadeli				580.985.970.000	
B. Orta ve Uzun Vadeli				10.720.360.070.000	11.301.346.040.000
VII İthalat Akreditif Bedel. Tem. ve Dep. A. Döviz Satış Yapılmış Akreditif Bedelleri B. Mal Bedeli ve Teminatlar			4.122.305.396	418.765.325.000.000	418.769.447.305.396
VIII Ödenecek Senet ve Havaletler			275.000.000	32.231.214.930.000	32.231.489.930.000
IX Sermaye			25.000.000.000		25.000.000.000
X İhtiyat Akçesi					
A. Adl ve Favkalade			566.826.399.282.900		
B. Hususi (1211. Sayılı Bank Kan Md. 59)			23.256.904.985		
C. Değer Artış Fonu (2791 ve 3084 S.Kan)			86.054.215.332.353		
D. Maliyet Artış Fonu			88.664.163.068		
XI Karşılıklar					
A. Emekli İkr. Ve Kid. Tzm. Kar			7.600.235.450.091		
B. Vergi Karşılıkları			1.610.345.607.290.000		
C. Şüpheli Alacaklar Karşılıkları			1.777.871.060.660.000		
D. Diğer Karşılıklar			2.208.466.271.100		
XII Değerleme Hesabı			7.110.726.047.718.620		7.110.726.047.718.620
XIII Muvakkat Alacaklılar			419.541.792.977	56.522.644.050.000	56.942.185.842.977
XIV Diğer Pasifler			2.045.756.493.891.205	263.145.085.810.000	2.308.901.579.701.205
XV Kar			5.154.468.222.404.424		5.154.468.222.404.424
TOPLAM.....			52.840.474.604.690.694	29.927.588.588.160.000	82.768.063.172.850.694
NAZİM HESAPLAR					243.218.468.931.451.339

TCMB A.Ş'nin 31.12.2002 Tarihli Bilançosu (Aktif)

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI 31.12.2002 Tarihinde Sona Eren 71 inci Hesap Devresi Bilançosu						
	AKTİF	Türk Lirası Hesaplar Tutarı (TL)	Yabancı Para Hesaplar Tutarı (TL)	Türk Lirası Hesaplar Toplamı (TL)	Yabancı Para Hesaplar Toplamı (TL)	Genel Toplam (TL)
I Altın Mevcudu						
A. Ulst. Olan (Safı Gr.).....		116.103.752,76			2.091.219.643.180.000	
B. Ulst. Olmayan (Safı Gr.)		3.228.296,02		58.146.923.670.000		2.149.366.566.850.000
II Döviz Borçluları						
A. Konvertibl						
a) Etküf Deposu			1.056.967.685.470.000			
b) Muhabir Hesaplar			42.507.676.467.870.000			
c) Rezerv Dilimi Pozisyonu			250.928.434.900.000		43.815.572.688.240.000	
B. Konvertibl Olmayan						
a) Etküf Deposu			423.050.890.000			
b) Muhabir Hesaplar			10.741.380.000		433.792.270.000	43.816.006.380.510.000
III Madeni Para				8.606.795.460.000		8.606.795.460.000
IV Dahildeki Muhabirler				898.133	2.689.095.120.000.000	2.689.095.120.898.133
V Menkul Değerler Cüzdanı						
A. Devlet İç Borçlanma Senetleri						
a) Kuponlu		19.107.417.894.968.937	9.741.490.625.900.000	19.107.417.894.968.937	9.741.490.625.900.000	
b) Kupsuz						
B. Diğer						28.848.908.520.868.937
VI İç Krediler						
A. Bankacılık Sektörü						
a) Reeskont Kredileri			12.804.388.470.000			
b) 1211 S.K.40/1-c Kap. Kul. Kred.						
c) Diğer					12.804.388.470.000	
B. TMSF na Kullan. Krediler				250.000.000.000.000		262.804.388.470.000
VII Açık Piyasa İşlemleri						
A. Rapor Borçluları						
a) Nakit						
i. Döviz						
ii. Menkul Değer						
b) Menkul		2.070.499.996.830.000		2.070.499.996.830.000		
B. Diğer				1.100.000.000.000		2.071.599.996.830.000
VIII Dış Krediler					251.626.078.490.000	251.626.078.490.000
IX İştirakler					7.819.172.810.000	7.819.172.810.000
X Gayrimenkuller ve Demirbaşlar						
A. Gayrimenkuller						
Amortismanlar(-)		156.530.293.321.781		145.078.870.344.943		
-		-11.451.422.976.838				
B. Demirbaşlar						
Amortismanlar(-)		28.786.951.567.458		10.553.155.109.715		155.632.025.454.658
-		-18.233.796.457.743				
XI Takipteki Alacaklar						
A. Takipteki Alacaklar					2.054.166.530.090.000	
B. Takipteki Alacaklar Karşılığı (-)				-2.054.166.530.090.000		0
XII SDR Tahsisatı Nedeniyle Hazine Yükümlülüğü					249.887.118.050.000	249.887.118.050.000
XIII Değerleme Hesabı						
XIV Faiz ve Gelir Reeskontları				27.166.626.043.333		27.166.626.043.333
XV Muvakkat Borçlular				181.761.116.685.530	9.131.122.680.000	190.892.239.365.530
XVI Diğer Aktifler				198.380.143.477.707	18.069.611.460.000	216.449.754.937.707
TOPLAM.....				20.004.544.993.398.298	60.941.315.791.640.000	80.945.860.785.038.298
NAZIM HESAPLAR						278.985.992.012.819.836
Binalar : 90.991.252.720.000 Liraya sigortalıdır.		Reeskont ve avans işlemlerinde uygulanan iskonto ve faiz oranları :				
Demirbaşlar : 17.991.239.682.450 Liraya sigortalıdır.		Vadelerine en çok 3 ay kalan seneller karşılığında yapılacak;				
		Reeskont işlemlerinde ----- %55.00				
		Avans işlemlerinde ----- %64.00				
		Altın Mevcudumuz, 31.12.2002'den itibaren 1 ons altın= USD 342,75 üzerinden değerlendirilmektedir.				
		Bankamız Portföyündeki TL ve Yabancı Para menkul kıymetler 31.12.2002 tarihindeki rayiç bedelleri ile değerlendirilmiştir.				

TCMB A.Ş.'nin 31.12.2002 Tarihli Bilançosu (Pasif)

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI					
31.12.2002 Tarihinde Sona Eren 71 inci Hesap Devresi Bilançosu					
PASİF					
	Türk Lirası Hesaplar Tutarı (TL)	Yabancı Para Hesaplar Tutarı (TL)	Türk Lirası Hesaplar Toplamı (TL)	Yabancı Para Hesaplar Toplamı (TL)	Genel Toplam (TL)
I Tedavüldeki Banknotlar			7.635.621.891.872.500		7.635.621.891.872.500
II Hazine'nin Alacakları			6.224.368.650.000		
A. Altın (Safi Gr.) 345.574,68				250.928.434.900.000	
B. Rezerv Dili mi İmkânı			100.743.367.704.135	24.352.240.000	357.920.523.494.135
C. Diğer (Net)					
III Döviz Alacakları				24.638.501.740.000	106.881.371.900.000
A. Konvertibl				82.242.870.160.000	
B. Konvertibl Olmayan					
IV Mevduat					
A. Kamu Sektörü					
a) Haz. Gen. ve Kat. Bütç. İdareler	272.060.690.764.877	3.871.755.856.740.000			
b) Kamu İktisadi Kuruluşları	324.917.786.966				
c) İktisadi Devlet Teşekkülleri	8.597.584.888	22.004.970.380.000			
d) Diğer (Belediyeler ve Özel İdareler)	62.000.265.352.976	0	334.394.471.489.707	3.893.760.827.120.000	
B. Bankacılık Sektörü					
a) Yurtiçindeki Bankalar	1.119.031.760.463.593	3.274.658.552.640.000			
b) Yurtdışındaki Bankalar	809.243.890.155				
c) Zorunlu Karşılık (1211 S.K. Md.40)					
i-Naki	1.671.841.000.000.000	7.444.816.237.810.000			
ii-Altın (Safi Gr.)					
d) Diğer (Valörlü İşlemler)	142.352.170.000		2.791.824.356.523.748	10.719.474.790.450.000	
C. Muhtelif					
a) Kredi Mektuplu Döviz Tevdiatı		23.041.336.124.460.000			
b) Diğer	807.444.333.521	218.066.378.970.000	807.444.333.521	23.259.402.503.430.000	
D. Uluslararası Kuruluşlar			13.186.412.237.680.681		
E. Fonlar					
a) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	1.676.441.728.782	7.837.485.970.000			
b) Diğer	176.382.361.229.018	1.342.083.374.830.000	178.058.802.957.800	1.349.920.860.800.000	55.714.056.294.765.457
V Açık Piyasa İşlemleri					
A. Rapor Alacakları					
a) Nakit					
i. Döviz					
ii. Menkul Değer	2.075.937.312.890.000	0	2.075.937.312.890.000		
b) Menkul	0		7.503.900.000.000.000		9.579.837.312.890.000
B. Diğer					
VI Dış Krediler					
A. Kısa Vadeli				0	
B. Orta ve Uzun Vadeli				13.088.702.850.000	13.088.702.850.000
VII İthalat Akreditif Bedel, Tem. ve Dep.					
A. Döviz Satış Yapılmış Akreditif Bedelleri			4.122.305.396	653.213.469.380.000	653.217.591.685.396
B. Mal Bedeli ve Teminatlar					
VIII Ödenecek Senet ve Havaileler			500.240.000	9.864.802.780.000	9.865.303.020.000
IX SDR Tahsisatı				249.887.118.040.000	249.887.118.040.000
X Sermaye			25.000.000.000		25.000.000.000
XI İhtiyat Akçesi					
A. Adi ve Fevkalade			2.460.974.121.582.900		
B. Hususi (1211. Sayılı Bank Kan Md. 59)			68.146.636.985		
C. Değer Artış Fonu (2791 ve 3094 S. Kan)			139.423.202.677.763		
D. Maliyet Artış Fonu			90.671.228.069		
XII Karşılıklar					
A. Emekli İkr. Ve Kid. Tzm. Kar.			31.944.460.234.141		
B. Vergi Karşılıkları			29.301.188.950.000		
C. Diğer Karşılıklar			18.321.230.214.100		79.566.879.398.241
XIII Değerleme Hesabı			1.146.601.171.688.720		1.146.601.171.688.720
XIV Faiz ve Gider Reeskontları			2.654.680.311.802.143		2.654.680.311.802.143
XV Muvakkat Alacaklılar			1.054.842.001.146	76.372.057.750.000	77.426.899.751.146
XVI Diğer Pasifler			3.579.232.581.248	31.733.188.740.000	35.312.421.321.248
XVII. Kar			31.315.848.433.595		31.315.848.433.595
TOPLAM.....			40.331.308.304.658.298	40.614.552.480.380.000	80.945.860.785.038.298
NAZIM HESAPLAR					278.985.992.012.819.836

TCMB A.Ş.'nin 31.12.2002 Tarihli Gelir Tablosu

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI A.Ş. 'NİN 31.12.2002 TARİHLİ GELİR TABLOSU		
Faiz Gelirleri		6.385.249.096.129.030
Avans ve Kredi Hesaplarından Alınan Faizler	427.772.050.980.000	
Hariçteki Muhabir Hesaplarından Alınan Faizler	1.045.635.140.384.100	
Açık Piyasa İşlemlerinden Alınan Faizler	4.548.797.856.725.430	
Değerleme Sonucu Oluşan Lehte Farklar	291.080.273.970.000	
Alınan Diğer Faizler	71.963.774.069.500	
Faiz Dışı Gelirler		2.579.911.156.621.670
Açık Piyasa İşlemleri	1.625.229.323.630.000	
Diğer İşlemlerden Alınan Komisyon ve Hizmet Bedelleri	18.117.465.838.831	
Altın ve Kambiyo Kârları	936.564.367.152.840	
İştirakimiz Gelirleri		4.034.811.014.000
Bank for International Settlements.		
Basel'den İştirakimiz Kârı	4.034.811.014.000	
Faiz Giderleri		6.619.150.310.890.810
Kredi Mek.Döv.Tev.Hes. Faizleri	1.986.287.624.333.000	
Hariçteki Muhabir Hesaplarına Ödenen Faizler	530.006.559.380.000	
Döviz Mevduat ve Döviz Mevd.Karşılık Ödenen Faizler	120.877.950.560.000	
Bankalararası Para Piy. Alınan Kredilere Ödenen Faziler	2.935.201.716.657.810	
Değerleme Sonucu Oluşan Aleyhte Farklar	321.520.510.080.000	
Yabancı Para Menkul Değerler Aleyhte Farkı		
TL.Mevduat ve Mevduat Karş. Ödenen Faizler	725.255.949.880.000	
Faiz Dışı Giderler		1.986.037.414.588.440
Hariçteki Muhabir Hesaplarına Ödenen Faiz Dışı Giderler	147.817.576.140.000	
Açık Piyasa İşlemleri Faizleri	974.551.711.000.000	
Diğer İşlemlere Ödenen Komisyonlar	61.135.503.260.000	
Çeşitli Fonlara İştirak Hisseleri	334.365.157.490.000	
Çeşitli Zararlar	155.561.612.299	
Altın ve Kambiyo Zararları	178.984.792.323.301	
Amortismanlar	5.362.978.523.100	
Şüpheli Alacaklarımız Karşılığı	276.295.469.430.000	
Emekli İkramesi ve Kıdem Tazminatı Karşılığı	7.368.664.809.736	
Personel Giderleri		216.520.481.347.672
Diğer Giderler		86.869.819.554.188
Vergi Öncesi Kâr		60.617.037.383.595
Vergi Karşılığı		29.301.188.950.000
Net Dönem Kârı		31.315.848.433.595

Fiyat Endeksleri

ENFLASYON DÜZELTME KATSAYILARININ BELİRLENMESİNDE KULLANILACAK TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ - 1994=100 (*)													
Yıl / Ay	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ortalama
1970	0,01877	0,01899	0,01883	0,01879	0,01869	0,01840	0,01800	0,01839	0,01869	0,01891	0,01914	0,01951	0,01876
1971	0,02034	0,02074	0,02091	0,02109	0,02139	0,02126	0,02218	0,02240	0,02237	0,02298	0,02361	0,02400	0,02194
1972	0,02453	0,02533	0,02524	0,02526	0,02555	0,02570	0,02610	0,02620	0,02640	0,02654	0,02719	0,02758	0,02597
1973	0,02770	0,02905	0,02928	0,02954	0,02994	0,03006	0,03056	0,03126	0,03265	0,03352	0,03400	0,03561	0,03110
1974	0,03647	0,03760	0,03934	0,04047	0,04162	0,04028	0,04034	0,04053	0,04173	0,04157	0,04176	0,04240	0,04034
1975	0,04401	0,04500	0,04545	0,04552	0,04492	0,04406	0,04371	0,04396	0,04417	0,04479	0,04511	0,04681	0,04479
1976	0,04790	0,04894	0,04949	0,05111	0,05243	0,05291	0,05106	0,05197	0,05282	0,05391	0,05503	0,05577	0,05194
1977	0,05720	0,05773	0,05829	0,06041	0,06117	0,06188	0,06227	0,06258	0,06801	0,07120	0,07335	0,07590	0,06416
1978	0,07904	0,08258	0,08625	0,08925	0,09209	0,09378	0,09793	0,10023	0,10444	0,10730	0,10973	0,11290	0,09629
1979	0,11822	0,12394	0,13022	0,14040	0,14697	0,15758	0,16276	0,16813	0,17323	0,18206	0,19645	0,20477	0,15873
1980	0,22360	0,28909	0,30194	0,31262	0,32182	0,33068	0,33126	0,33635	0,34798	0,37275	0,38675	0,39862	0,32946
1981	0,41676	0,42613	0,42265	0,41930	0,42843	0,45584	0,45654	0,46161	0,47520	0,48294	0,49251	0,50081	0,45323
1982	0,51995	0,53931	0,55729	0,56789	0,57527	0,58310	0,59462	0,60615	0,61306	0,61767	0,62413	0,62781	0,58552
1983	0,68774	0,70433	0,71539	0,72553	0,73752	0,74720	0,75596	0,77163	0,78776	0,80943	0,84262	0,87949	0,76372
1984	0,91360	0,94449	0,97537	1,05604	1,12887	1,18187	1,17358	1,21091	1,23903	1,27960	1,32707	1,35012	1,14838
1985	1,41512	1,48195	1,56124	1,59765	1,63222	1,61148	1,61932	1,64789	1,69307	1,77742	1,83181	1,86638	1,64463
1986	1,95074	1,99038	2,01619	2,05630	2,08902	2,10931	2,13512	2,13881	2,18490	2,27018	2,30336	2,32457	2,13074
1987	2,40846	2,49881	2,58352	2,69081	2,84046	2,71622	2,72470	2,80940	2,91952	3,02116	3,14258	3,52375	2,82328
1988	3,82022	4,05740	4,33692	4,53175	4,59104	4,62775	4,75198	4,91292	5,13880	5,38727	5,68374	5,91810	4,81316
1989	6,34162	6,57315	6,81315	7,17174	7,49080	7,73362	8,13173	8,34350	8,55526	8,79244	9,15949	9,60561	7,89268
1990	10,03196	10,49502	10,93266	11,19525	11,36749	11,53407	11,72890	12,24842	12,95430	13,55289	13,92842	14,27571	12,02042
1991	14,93077	15,71570	16,47806	17,36464	17,87005	18,11287	18,51946	19,39475	20,24463	20,95616	21,76368	22,72933	18,67334
1992	25,23661	26,55237	27,69872	28,30577	28,50342	28,57401	29,09918	30,50530	32,41682	34,21540	35,40975	36,68598	30,26694
1993	38,53538	40,54573	42,47419	43,58383	44,83748	45,88783	48,06476	49,86899	51,87086	53,72027	57,13390	58,79131	47,94288
1994	61,90000	66,70000	71,40000	91,70000	99,50000	102,20000	104,70000	108,00000	112,80000	119,80000	126,60000	134,70000	100,00000
1995	148,50000	159,00000	167,80000	176,40000	179,70000	182,00000	186,10000	190,30000	199,10000	206,50000	213,80000	223,10000	186,02500
1996	244,80000	259,10000	277,30000	299,70000	312,10000	320,60000	328,20000	340,60000	358,00000	377,60000	396,90000	412,50000	327,28333
1997	435,80000	462,80000	490,70000	517,90000	544,80000	563,40000	593,10000	624,60000	663,70000	708,00000	747,60000	787,70000	595,00833
1998	839,10000	877,40000	912,70000	949,30000	980,20000	995,50000	1.020,70000	1.045,30000	1.101,20000	1.146,80000	1.185,70000	1.215,10000	1.022,41667
1999	1.258,60000	1.301,00000	1.352,90000	1.424,40000	1.469,90000	1.496,50000	1.556,00000	1.606,80000	1.700,80000	1.780,10000	1.852,70000	1.979,50000	1.564,93333
2000	2.094,00000	2.179,30000	2.246,80000	2.300,50000	2.339,50000	2.346,39990	2.370,50000	2.393,00000	2.448,30000	2.516,70000	2.577,20000	2.626,00000	2.369,84999
2001	2.686,80000	2.757,60000	3.035,00000	3.470,80000	3.689,60000	3.795,60000	3.920,60000	4.059,50000	4.276,70000	4.564,50000	4.755,50000	4.951,70000	3.830,32500
2002	5.157,40000	5.289,50000	5.387,90000	5.485,50000	5.508,40000	5.572,00000	5.720,70000	5.842,80000	6.024,60000	6.213,30000	6.314,30000	6.478,80000	5.749,60000

(*) 1994=100 bazlı DİE Toptan Eşya Fiyat Endeksi; 1994 yılı Ocak ayından itibaren DİE TEFE (1987=100), 1987 yılı Ocak ayından itibaren DİE (TEFE 1981/82=100), 1982 yılı Ocak ayından itibaren Ticaret Bakanlığı ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı TEFE (1963=100) endekslerinin aylık artış hızları kullanılarak geriye çekilmiştir.